Trzecie stwierdzenie jerzyka alpejskiego (Apus melba) w Polsce — The third record of an Alpine Swift in Poland 135

Przelot poświerki (Calcarius lapponicus) przez Półwysep Helski — The migration of Lapland Bunting on the Hel Peninsula 136

Liczebność puszczyków (Strix aluco) w lasach przysuskich — Numbers of Tawny Owl in Przysucha forests 139

Lęg kląskawki (Saxicola torquata) w Suchatówce pod Toruniem — Stonechat breeding at Suchatówka near Toruń 141

Zimowe obserwacje remizów nad Biebrzą — Winter records of the Penduline Tit on the river Biebrza 142

Trzy pomyślnie wyprowadzone z jednego gniazda lęgi kopciuszka (Phoenicurus ochruros) — Three successful Black Redstart broods from the same nest 143

Przypadek nekrofagii u wróbla domowego (Passer domesticus) — Necrophagy in the House Sparrow 144

KOMUNIKATY, RECENZJE

Polska Grupa Robocza Orlika Krzykliwego i Orlika Grubodziobego 145

Hustings M. F. H. et al.: Vogelinventarisatie; Achtergronden, Richtlijnen en Verslaglegging [Inwentaryzacja ptaków; tło ogólne, zasady i publikowanie] 147

Euro Bird Week 149

Notatki Ornitologiczne, 1991, 32, 1–2
PL ISSN 0050-0842

Józef Hordowski, Przemysław Kunysz

PTAKI ZIEMI PRZEMYSKIEJ

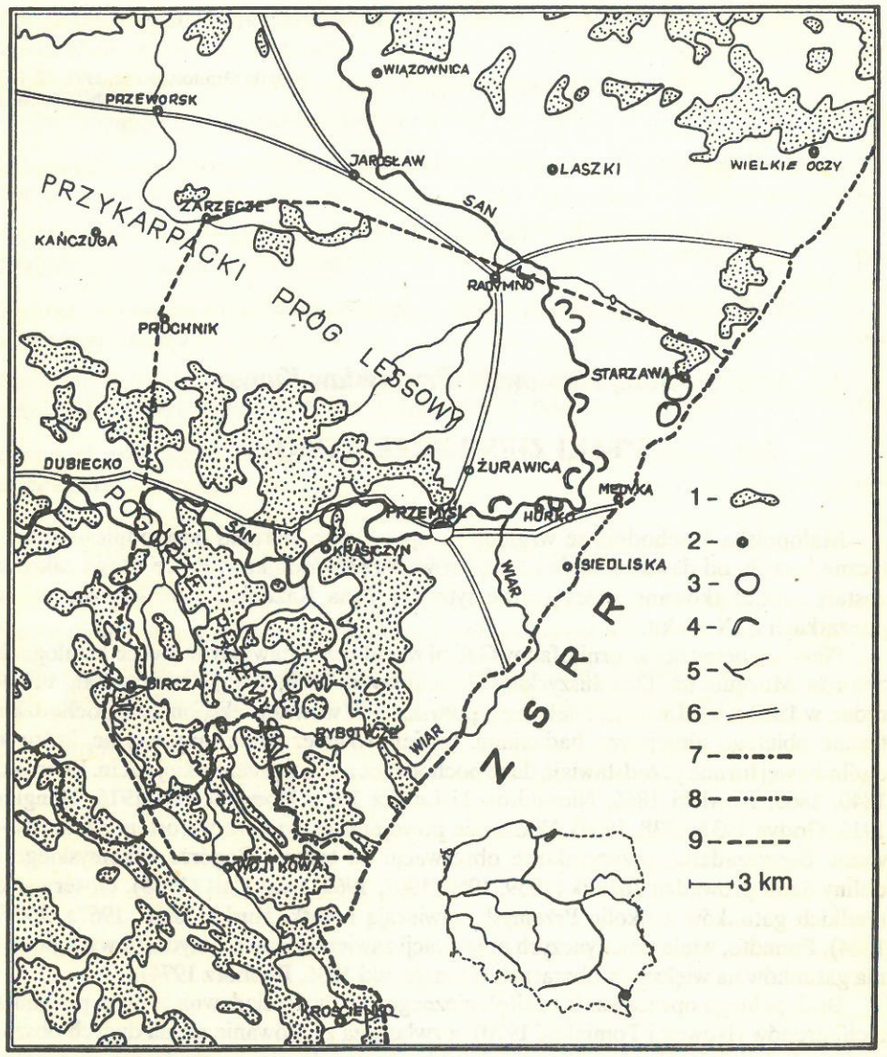
Małopolska Wschodnia ze względu na specyficzne warunki przyrodniczo-klimatyczne budziła od dawna wielkie zainteresowanie przyrodników. Prace z tego zakresu zostały zapoczątkowane przez Uniwersytet im. Jana Kazimierza we Lwowie już w początkach XIX wieku.

Pierwszy pełny obraz ornitofauny Galicji został przedstawiony w dwóch katalogach zbiorów Muzeum im. Dzieduszyckich (Dzieduszycki 1880, 1895), które zostało utworzone w 1880 r. we Lwowie. Niektóre z pozyskanych wówczas eksponatów pochodzą z terenu objętego niniejszymi badaniami. Istnieje również wiele innych prac, które w ogólnikowej formie przedstawiają dane pochodzące z ziemi przemyskiej (m.in. Pietruski 1840, 1860, Nowicki 1866, Niezabitowski-Lubicz 1901, Domaniewski 1916, Gengler 1916, Godyń 1937, 1938, 1939). W okresie powojennym, wraz ze wzrostem zainteresowania Bieszczadami, przyczynkowe obserwacje na terenie Pogórza Przemyskiego i doliny Sanu prowadził Józefik (1959, 1960, 1961, 1962) oraz Cais (1965). Obserwacje rzadkich gatunków z okolic Przemyśla zawierają notatki Kurka (m.in. 1967a, 1977, 1984). Ponadto, wiele pojedynczych obserwacji zawierają prace dotyczące występowania gatunków na większych obszarach (Dunajewski 1936, Bednorz 1974).

Brak pełnego opracowania ornitologicznego i słaby do niedawna stopień poznania tych terenów (Nowak i Tomiałojć 1970), a zwłaszcza zachowanie się na dużych obszarach mało jeszcze zniszczonej przyrody, skłoniły nas do przeprowadzenia szczegółowych badań nad składem awifauny. Głównym celem pracy jest przedstawienie jakościowej i ilościowej charakterystyki ornitofauny ziemi przemyskiej.

Opis terenu badań

Położenie i granice terenu badań przedstawiono na rysunku 1. Obszar ten, o powierzchni 1290 km^2, znajduje się w historycznych granicach ziemi przemyskiej (Hrabyk 1922), a obecnie obejmuje południową część woj. przemyskiego i niewielki skrawek woj. krośnieńskiego (pasmo Turnicy); leży na styku trzech prowincji geobotanicznych: Ni-

RYS. 1. Mapa terenu badań: *1* – lasy, *2* – miejscowości, *3* – stawy, *4* – starorzecza, *5* – rzeki, *6* – drogi główne, *7* – granica państwowa, *8* – granica województw, *9* – granica terenu badań

FIG. 1. A map of the study area: *1* – forests, *2* – localities, *3* – ponds, *4* – old river-beds, *5* – rivers, *6* – main roads, *7* – State frontier, *8* – provincial boundary, *9* – boundary of study area

żowo-Wyżynnej, Pontyjsko-Pannońskiej i Górskiej (wg geobotanicznego podziału Polski – Szafer i Zarzycki 1977).

Różnice w ukształtowaniu terenu, warunkach klimatycznych i stopniu zachowania środowiska przyrodniczego dzielą ten obszar na dwie części: podgórską i nizinną.

Część podgórską stanowi Pogórze Przemyskie (położone w Karpatach Wschodnich), które leży między dolinami Sanu i Wiaru, w miejscu skrętu łuku karpackiego na południowy wschód. Niskie wzgórza i grzbiety osiągają wysokość 400–616 m n.p.m. Buduje je płaszczowina skolska Karpat fliszowych, w której profilu występują głównie warstwy piaskowcowo-łupkowe oraz ogniwa zbudowane z wapieni lub margli (Kotlarczyk 1979).

W lasach dominuje jodła z bukiem, należące do zespołu buczyny karpackiej *Dentario-glandulosae-Fagetum*. Duży udział powierzchniowy wykazują jedliny należące do zespołu *Galio-Abietion*, rzadziej natomiast występują jedliny z zespołu *Vaccinio-Piceion*. Często spotyka się lasy bukowe z dużym udziałem grabu, stanowiące formę przejściową między buczyną karpacką typową a typowym grądem. W niższych położeniach występują fragmenty grądu *Tilio-Carpinetum*. Lokalne spłaszczenia stoków porastają fragmenty łęgu podgórskiego *Carici-remotae-Fraxinetum* z dużym udziałem jesionu. W dolinach potoków typowo górskim lasem łęgowym jest olszynka karpacka *(Alnetum incanae)*. Znaczną część siedlisk buczyny karpackiej i grądów zajmuje sztucznie wprowadzona w okresie powojennym sosna. W dolinach w pobliżu osiedli ludzkich, można spotkać fragmenty niżowej łąki rajgrasowej (Koziarska *et al.* 1987, Kurzyński 1987). Obecne lasy Pogórza, częściowo przekształcone, są pozostałością rozległej Puszczy Karpackiej (Kunysz 1981).

Przejście między Karpatami Wschodnimi a Kotliną Sandomierską stanowi tzw. Przykarpacki Próg Lessowy (część nizinna). Jest to pas gleb lessowych, szerokości kilku kilometrów, stanowiący fragment plejstoceńskiej Rynny Podkarpackiej, leżący na wysokości 150–300 m n.p.m. (Chilczuk 1962). Obszar ten jest terenem wybitnie rolniczym, silnie przekształconym przez gospodarkę człowieka, pozbawionym lasów (z wyjątkiem niewielkich obszarów pod Roźwienicą i Zarzeczem). Wsie skupione wzdłuż głównych dróg posiadają stary drzewostan ogrodowy.

Na nizinną część przypada również dolina Sanu, która w niezbyt odległych czasach była pokryta puszczą bagienną (Jabłonowski 1903). Obecnie zachowały się tylko niewielkie fragmenty zespołu łęgu wierzbowo-topolowego *Salici-Populetum*. Brzegi Sanu na całym odcinku porośnięte są zespołem wiklin nadrzecznych. Między Przemyślem a Radymnem, wzdłuż Sanu, znajduje się około 10 starorzeczy. Dwa z nich: Hurko i Buszkowice, mają większą i otwartą toń wodną (po kilkanaście ha). Pozostałe są prawie całkowicie zarośnięte roślinnością z klas *Phragmitetea, Potamogetonetea* i związku *Magnocaricion*. W okolicach Krównik oraz Stubna w dolinie Sanu występują duże obszary łąk należące do zespołu *Cirsio-Polygonetum bistortae* (Piórecki 1988). W okolicach stawów w Starzawie występuje niewielkie zbiorowisko łęgu olchowo-jesionowego z lipą i wiązem. Same stawy o powierzchni ok. 850 ha, mają słabo rozwiniętą roślinność z grupy *Phragmites* i są jedynym większym zbiornikiem wodnym na badanym terenie.

W skład nizinnej części obszaru badań wchodzi skrawek (kilkadziesiąt km^2) rozległej krainy zwanej Opolem Zachodnim (prowincja Pontyjsko-Pannońska). Największym jej fragmentem są Wzgórza Łuczyckie, porośnięte zbiorowiskami roślinności kserotermicznej. Obecnie są one bardzo silnie przekształcone i zdegradowane.

Sieć rzeczna na badanym obszarze składa się z Sanu i Wiaru, które skupiają potoki i strumienie. San od Dubiecka ma charakter rzeki górskiej, płynie przełomowymi i nieckowatymi odcinkami o dnie kamienisto-żwirowym. Od Przemyśla staje się rzeką nizinną płynącą szeroką doliną o łagodnych zboczach, zbierając wody głównie prawobrzeżnych dopływów (Pasternak 1973). Wiar, będący prawym dopływem Sanu, ma charakterystyczne, szerokie, kamienisto-żwirowe dno.

Na badanym terenie można wyróżnić dwa typy klimatów: górski i nizinny. Generalnie, region karpacki odznacza się dużymi skokami temperatury; liczba dni z pokrywą śnieżną wynosi 100, suma rocznych opadów 700–800 mm, długość okresu wegetacyjnego – 160 dni. Południowo-wschodnia część Kotliny Sandomierskiej (typ nizinny) odznacza się mniejszą sumą opadów (600–700 mm), charakteryzuje się długim i upalnym latem oraz niezbyt ostrą zimą z mniejszą liczbą dni z pokrywą śnieżną (70–80). Średnia roczna temperatura dla Przemyśla wynosi 8°C. Obszar Kotliny Sandomierskiej i Pogórza Przemyskiego odznacza się słabą siłą wiatru i największą częstotliwością występowania ciszy (Chilczuk 1962, Michna 1967).

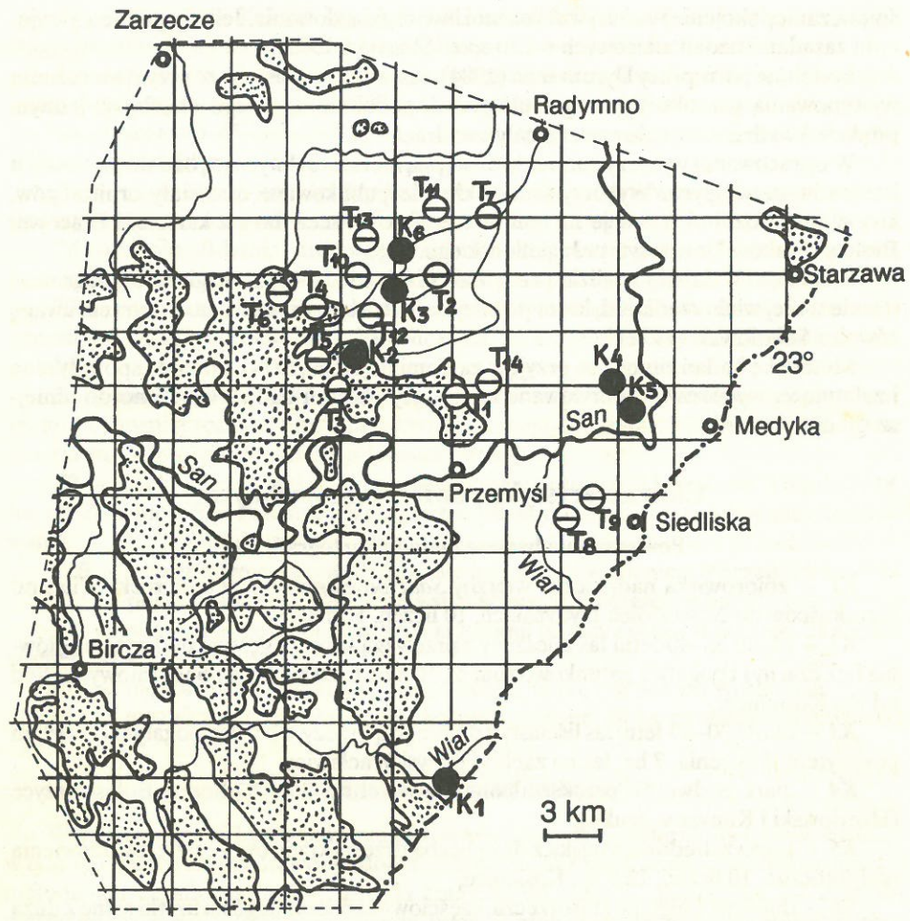
Metodyka badań

Badania wykonywano w latach 1982–1988, pierwsze dwa lata traktując jako wstępne. W latach 1984–1987 prowadzono intensywne obserwacje na całym obszarze. W roku 1988 kontrolowano większość wykrytych wcześniej stanowisk, szczególnie gatunków rzadkich, oraz prowadzono szczegółowe obserwacje w pasmie Turnicy. Z roku 1989 pochodzi tylko kilka zimowych obserwacji. Badania wykonywano w ciągu całego roku, kładąc szczególny nacisk na okres lęgowy i pory wędrówek. Nieco mniej obserwacji pochodzi z okresu zimowego. Łącznie w terenie spędzono około 900 dni.

Badania ilościowe metodą kartograficzną były prowadzone zgodnie z zaleceniami Tomiałojcia (1980). Przy stosowaniu tej metody wykonywano w zależności od powierzchni od 4 do 12 liczeń.

Metodykę liczeń transektowych oparto w głównych zarysach na założeniach przyjętych przez Grabińskiego i Stawarczyka (1986). W lasach liczono ptaki w pasie szerokości 100 m. Długość transektów wynosiła od 750 do 1200 metrów. W środowiskach otwartych, tj. na polach i łąkach, ptaki liczono w pasie szerokości 200 m, długość transektów wynosiła od 600 do 2000 m. Liczenia prowadzono od maja do lipca w godzinach od 4 do 10, w odstępach mniej więcej tygodniowych. Wielkość powierzchni oraz długość transektów wyliczano z map o skali 1:20 000 i 1:25 000. Za lęgowy uznawano gatunek, który wykazywał zachowanie charakterystyczne dla sezonu lęgowego (Tomiałojć 1980). Oceniając wielkość zagęszczenia, przyjęto w przypadku dominantów średnią liczbę śpiewających samców z wszystkich liczeń. Dodatkowo wliczano również pary, których obecność stwierdzono na podstawie innych kryteriów (toki, gniazdo itp.). W przypadku gatunków towarzyszących i przypadkowych zagęszczenie określano, przyjmując największą liczbę śpiewających samców lub par w liczeniu. Przy zastosowaniu metody kartograficznej przebadano 6 powierzchni, natomiast w przypadku metody transektowej – 14 powierzchni (rys. 2). Badania ilościowe nad zespołami ptaków będą przedmiotem osobnego opracowania.

W celu zobrazowania rozmieszczenia wybranych gatunków przyjęto podział badanego obszaru na kwadraty o boku 3 km; podobnie jak w pracy Dyrcza *et al.* (1984),

RYS. 2. Rozmieszczenie powierzchni próbnych zbadanych metodą kartograficzną (● *K1–K6)* i transektową (ø *T1–T14)*

FIG. 1. Distribution of plots investigated with mapping (● *K1–K6)* and transect (ø *T1–T14)* methods

przyjmując 23° długości geograficznej jako punkt odniesienia. Wielokrotnie (ponad 10 razy) skontrolowano kwadraty leżące w promieniu około 30 km wokół Przemyśla i pasmo Turnicy. Najmniej, bo tylko 1–2 razy skontrolowano kilka kwadratów leżących w pobliżu miejscowości: Bachów, Pawłosiów i Roźwienica. Pozostałe kwadraty kontrolowano 3–9 razy.

Jako dowód gniażdżenia przyjęto znalezienie gniazda lub obserwacje podlotów albo młodych karmionych przez rodziców. Za prawdopodobnie lęgowe uznano gatunki obserwowane w porze lęgowej w odpowiednich biotopach, których zachowanie (toki,

śpiew, zaniepokojenie) wskazywało na możliwość gniazdowania. Jest to zgodne z przyjętymi zasadami badań atlasowych w Europie (Sharrock 1975).

Podobnie jak w pracy Dyrcza *et al.* (1984), zastosowano zasadę, że przy stwierdzeniu występowania gatunku lęgowego lub prawdopodobnie lęgowego choćby w jednym punkcie kwadratu, zamalowywano cały kwadrat.

W opracowaniu wykorzystano całą dostępną literaturę dotyczącą badanego obszaru i terenów przyległych. Wykorzystano także nie publikowane materiały ornitologów, którzy prowadzili obserwacje na tym terenie, jak również dane z kartoteki Pracowni Biologii Ptaków Uniwersytetu Jagiellońskiego.*

Pominięto w dalszej analizie pracę Zawadzkiego (1840), ze względu na nagromadzenie w niej wielu rzadkości, które później nie były obserwowane, na co zwracał uwagę również Sokołowski (1972).

Metodykę badań zimowych przyjęto za Tomiałojciem (1974). Gatunki sporadyczne i zalatujące, wyjątkowo obserwowane na granicy obszaru badań, włączono do niniejszego opracowania.

Charakterystyka powierzchni próbnych

Powierzchnie badane metodą kartograficzną

K1 – zbiorowiska nadrzeczne wierzby *Salicion elaeagni* w dolinie rzeki Wiar, od Sierakośców do Nowosiółek Dydyńskich, 10 liczeń, 52.5 ha,

K2 – około 35–40-letni las mieszany z przewagą sosny, z gęstym podszytem (głównie bez czarny) i bogatym gatunkowo runem, 10 liczeń, 20 ha, las na południowy zachód od wsi Kosienice,

K3 – około 30–40-letni las liściasty z dominacją brzozy, z bardzo bogatym i zwartym podszytem, 4 liczenia, 7 ha, las na zachód od wsi Wacławice,

K4 – park podworski przekształcony w arboretum, 9 ha, 12 liczeń, Bolestraszyce (Hordowski i Kunysz w druku),

K5 – luźna zabudowa wiejska z dużą liczbą drzew i krzewów – sady, zadrzewienia nadpotoczne, 10 liczeń, 12.5 ha, Kosienice,

K6 – dno wyschniętego starorzecza, częściowo zamienionego na użytki rolne z dużą liczbą drzew i krzewów na obrzeżach starorzecza, 4 liczenia, 11 ha, Bolestraszyce.

Powierzchnie badane metodą transektową

T1 – około 50–60-letni grąd dębowo-lipowy z gęstym podszytem lipowym, z niewielką ilością bzu czarnego, w warstwie runa dominacja turzyc, 5 liczeń, 14 ha, okolice miejscowości Żurawica – przysiółek Bażantarnia,

* Największe podziękowania chcemy złożyć p. Henrykowi Kurkowi za przekazanie nam wielu nie publikowanych obserwacji i wyników badań, jak również za uczestnictwo w wielu wycieczkach terenowych. Pragniemy wyrazić serdeczne podziękowania dr. Tadeuszowi Stawarczykowi za krytyczne przejrzenie maszynopisu pracy. Ponadto dziękujemy innym osobom, które przekazały nam swoje obserwacje: M. Cichoniowi, M. Czernickiemu, P. Kawie, G. Kołodziejczykowi, A. Osusze, A. Zbrożkowi oraz J. Cioskowi.
Specjalne podziękowania składamy prof. Z. Bocheńskiemu i prof. L. Tomiałojciowi za udostępnienie niektórych pozycji literatury i pomoc fachową. Ponadto dziękujemy dr. hab. J. Pióreckiemu za pomoc w trakcie opracowywania danych, jak również dr. K. Walaszowi i mgr. P. Mielczarkowi za umożliwienie wykorzystania kartoteki obserwacji ptaków Regionu Południowo-Wschodniego.

T2 – około 30–35-letni łęg olsowy z niewielką ilością podszytu (bez czarny) i bogatym runem (głównie pokrzywa), 4 liczenia, 9.5 ha, Kosienice "Stawarka",

T3 – około 60–65-letnia buczyna karpacka z bardzo niewielką ilością podszytu, w runie dominacja turzyc, 5 liczeń, 10 ha, las na północ od wsi Maćkowice,

T4 – około 40–45-letni las liściasty z dominacją grabu z niewielką ilością krzewów, 4 liczenia, 9 ha, las na wschód od wsi Rokietnica,

T5 – około 30–35-letni las szpilkowy z przewagą modrzewia, z gęstym i zwartym podszytem (bez czarny), 5 liczeń, 7 ha, las na północ od wsi Maćkowice,

T6 – około 10-letni, bardzo gęsty młodnik grabowo-bukowy z niewielką polaną pośrodku, 3 liczenia, 11 ha, okolice wsi Wola Rokietnicka,

T7 – częściowo zmeliorowane łąki kośne z niewielką liczbą drzew i krzewów wierzby, w dolinie potoku Olszynka, 3 liczenia, 25 ha, odcinek od wsi Olszynka do wsi Zabłotce,

T8 – zmeliorowane łąki kośne pozbawione drzew i krzewów, poprzecinane rowami melioracyjnymi z rosnącą tam pałką wodną i trzciną, 3 liczenia, 17.5 ha, od rezerwatu szachownicy kostkowatej do miejscowości Łapajówka,

T9 – zmeliorowane łąki kośne z pojedynczymi drzewami i krzewami, 3 liczenia, 18 ha, od Zakładów Płyt Pilśniowych pod Przemyślem do rezerwatu szachownicy kostkowatej,

T10 – pola uprawne na południowy wschód od wsi Kosienice, 5 liczeń, 15 ha,

T11 – pola uprawne na północ od wsi Wacławice, 3 liczenia, 4 ha,

T12 – pola uprawne z pojedynczymi krzewami tarniny i głogu, 4 liczenia, 21 ha, na wschód od wsi Kosienice,

T13 – monokultura pszenicy ozimej, 6 liczeń, 12 ha, okolice wsi Kosienice,

T14 – mozaika pól uprawnych i łąk kośnych, 5 liczeń, 10 ha, okolice wsi Żurawica.

Wykaz systematyczny gatunków

Wykaz zawiera 271 gatunków ptaków, stwierdzonych dotychczas na terenie badań, w tym 147 lęgowych i 15 prawdopodobnie lęgowych. Skróty stosowane w tekście: mk – metoda kartograficzna, mt – metoda transektowa, *pull.* – pisklę, *juv.* – ptak w pierwszej szacie po opuszczeniu gniazda, *imm.* – ptak niedojrzały, *ad.* – ptak dorosły. Ocena występowania i liczebności została sporządzona na podstawie skali zaproponowanej i stosowanej przez Tomiałojcia (1971, 1972).

Gavia stellata **– nur rdzawoszyi.** 16 XI 1980 – 1 *imm.* oraz 13 XI 1983 – 1 *imm.* obserwowano na Sanie pod Ostrowem (H. Kurek), 2 XI 1985 – 3 ptaki na stawach w Starzawie.

Gavia arctica **– nur czarnoszyi.** Czterokrotnie obserwowany na stawach w Starzawie: 27 X – 3 ptaki i 3 XI 1984 – 2 ptaki oraz 2 XI i 16 XI 1985 – 1 ptak w szacie godowej. Poza tym trzykrotnie na Sanie (H. Kurek): 18 XI 1968 – 1 ptak w szacie spoczynkowej w Przemyślu, 26 X 1985 – 1 ptak w szacie spoczynkowej pod Ostrowem, 15 XI 1987 – 1 ptak pod Wapowcami.

Tachybaptus ruficollis **– perkozek.** Stwierdzono pary lęgowe na stawach w Starzawie i starorzeczach: w Hurku, Torkach, Nizinach i Kruhelu Małym; na niewielkim stawie pod Krzywczą oraz na odstojnikach ścieków w Siedliskach. W 1960 i 1961 r. gnieździł się na stawie w parku w Krasiczynie (Cais 1965). W czasie przelotów skupia się w

niewielkie grupy do 10 ptaków, wyjątkowo 14 VIII 1988 obserwowano 32 ptaki na odstojnikach ścieków w Siedliskach. Regularnie zimuje, zazwyczaj pojedynczo na Sanie.

***Podiceps nigricollis* — zausznik.** Lęgowy na stawach w Starzawie (2–3 pary) i na starorzeczu w Hurku. Regularnie przelotny od kwietnia, jesienią jeszcze do końca października. Niekiedy spotykany w większych stadach: 24 IV 1984 — 40 ptaków w Starzawie.

***Podiceps auritus* — perkoz rogaty.** 10 V 1987 obserwowano jednego ptaka na starorzeczu w Hurku (H. Kurek).

***Podiceps griseigena* — perkoz rdzawoszyi.** Lęgowy tylko na stawach w Starzawie, gdzie gniazduje corocznie 3–4 par. W czasie przelotów bardzo nieliczny, spotykany zwykle pojedynczo, rzadziej parami. Najwcześniejsza obserwacja — 8 IV 1982 na starorzeczu w Hurku. 8 VII 1988 stwierdzono parę dorosłych ptaków z 2 *pull.* na zarastającym stawie pod Leskiem, około 400 m n.p.m.

***Podiceps cristatus* — perkoz dwuczuby.** Lęgi stwierdzono na stawach w Starzawie oraz starorzeczu w Hurku. W Starzawie na powierzchni około 100 ha stawu 17 V 1986 znaleziono 16 gniazd, a liczebność w całym kompleksie stawów oszacowano na 45–50 par. Przelot wiosenny rozpoczyna się w marcu i trwa do maja, jesienny — od września do początków grudnia, najpóźniejsza obserwacja 2 XII 1984 — 4 ptaki w Starzawie.

***Pelecanus onocrotalus* — pelikan baba.** 18 X 1878 zastrzelono w Laszkach jednego osobnika, oznaczonego przez E. Niezabitowskiego (Anonim, Łowiec 1878). Ponadto w dniach 27–29 VI 1987 obserwowany był przez pracowników gospodarstwa rybnego w Starzawie jeden pelikan, którego przynależności gatunkowej nie ustalono.*

***Phalacrocorax carbo* — kormoran.** Nieliczny, lecz z każdym rokiem liczniejszy ptak przelotny. Spotykany przede wszystkim na stawach w Starzawie pod koniec lata i w początkach jesieni, w grupach do 10 ptaków. Ponadto obserwowany w Bolestraszycach 15 VIII 1985 — 3 ptaki lecące na północny zachód. Tuż za granicą naszego państwa, w miejscowości Krakowiec, stwierdzono dawniej gniazdowanie, 11 VI 1882 znaleziono gniazdo z jajami (Strautman 1963).

***Botaurus stellaris* — bąk.** Głosy godowe samców słyszano na starorzeczach w Hurku i Nienowicach oraz na stawach w Starzawie — 3 odzywające się jednocześnie ptaki (1988).

***Ixobrychus minutus* — bączek.** Dawniej był notowany w okresie lęgowym na starorzeczu pod Dubieckiem (Józefik 1961) oraz pod Babicami i Kruhelem Małym (Cais 1965). Obecnie lęgowy na starorzeczu w Hurku, w 1956 r. gnieździło się tutaj około 10 par, obecnie nie więcej niż 2–3 par. Ponadto stwierdzony w okresie lęgowym na starorzeczu w Buszkowicach i stawach w Starzawie (1–2 par). Na przelotach spotykany w pierwszej połowie października (Józefik 1961).

***Nycticorax nycticorax* — ślepowron.** 9 V 1978 obserwowano 1 *ad.* na starorzeczu pod Kruhelem Małym (Kurek 1979). Ponadto 7 VIII 1978 — 3 *juv.*, 30 V 1980 — 2 *imm.* również na starorzeczu pod Kruhelem Małym i 9 VIII — 2 ptaki w Przemyślu (H. Kurek), 4 VIII 1988 — 2 *ad.* i 3 *imm.* na stawach w Starzawie (A. Zbrożek) oraz 4 VII — 1 *juv.* i 17 VII 1987 — 1 ptak na stawach w Starzawie.

***Egretta alba* — czapla biała.** Regularnie zalatująca, na stawach w Starzawie obserwowana 10 razy. Na początku lat sześćdziesiątych odstrzelono jednego ptaka (M. Szałajko), 22 X 1983 — 3 ptaki, 13 X 1984 — 1 ptak, 16 XI 1985 — 1 ptak, 22 IX 1986 — 2 ptaki, 15 XI 1986 — 1 ptak, 4 IV 1987 — 2 ptaki, 2 V 1987 — 1 ptak, 17 X 1987 — 10 ptaków, 30 X 1987 — 1 ptak. Poza tym zastrzelono jednego ptaka w czerwcu 1925 r. w Nowych Sadach (Domaniewski 1933a). Najliczniejsze stado z 17 X 1987 jest, w świetle publikacji Stawarczyka (1985), największym obserwowanym dotychczas w Polsce.

* Oznaczenie rodzaju zaakceptowane przez Komisję Faunistyczną.

***Egretta garzetta* — czapla nadobna.** Pięć stwierdzeń*: w połowie października 1960 — 5 ptaków na stawach w Starzawie (Cais 1965), 15 V 1972 — 2 ptaki na starorzeczu w Hurku (Kurek 1973), 26 VII 1977 — 1 ptak nad Sanem w Kuńkowcach (Kurek 1979), 1 IX 1979 — 1 ptak na Sanie w Przemyślu (H. Kurek), 8 V 1982 — 2 ptaki w Starzawie (Kurek i Kunysz 1984), 6 VIII 1983 — 1 ptak również na stawach w Starzawie**.

***Ardea cinerea* — czapla siwa.** W latach trzydziestych nie stwierdzono gniazdowania na badanym terenie (Dunajewski 1936), ale wielokrotnie odstrzeliwano ptaki nielęgowe (Domaniewski 1933b, c, 1934). Pod koniec lat sześćdziesiątych stwierdzono dużą kolonię nad Wisznią koło Starzawy (Lemczak 1970). Obecnie na pewno się tam nie gnieździ, mimo stałego przebywania na stawach w okresie lęgowym 20–40 ptaków. W 1985 roku zanotowano lęg w miejscowości Kosienice, pod koniec okresu lęgowego gniazdo wraz z pisklętami zostało zniszczone, a dorosłe osobniki odstrzelone przez myśliwych (G. Kołodziejczyk). Najbliższe kolonie lęgowe znajdują się nad Sanem na Pogórzu Dynowskim koło Krzemiennej — w latach 1983–1987 gnieździło się tam 8–13 par (P. Bara). Wyżej w górę Sanu znaleziono pod koniec lat sześćdziesiątych kolonię pod Otrytem w Bieszczadach Zachodnich (Głowaciński 1973). Na przelotach regularnie spotykana na wszystkich większych zbiornikach wodnych i stawach, pojedynczo lub w grupach do 10 ptaków. Nieliczne, nielęgowe osobniki obserwowano na całej długości Sanu, nad Wiarem pod Rybotyczami, na odstojnikach ścieków w Siedliskach, nad stawem w Zadąbrowiu i Sośnicy itd.

***Ardea purpurea* — czapla purpurowa.** 21 VII 1956 — 1 ptak, prawdopodobnie *juv.*, na starorzeczu w Hurku (Józefik 1961), 17 VIII 1974 1 *juv.* lub *imm.* na starorzeczu w Buszkowicach (H. Kurek), 27 IV 1986 — 2 *ad.* na stawach w Starzawie i 29 VIII 1988 — 1 ptak na żwirowni w Hurku.

***Platalea leucorodia* — warzęcha.** 8 V 1982 dwukrotnie obserwowano jednego osobnika na stawach w Starzawie (Kurek i Kunysz 1984)**.

***Plegadis falcinellus* — ibis kasztanowaty.** W 1860 r. zdobyto jednego ptaka pod Jarosławiem (Nowicki 1866), 19 V 1876 odstrzelono samicę w Urzejowicach pod Przeworskiem (Dzieduszycki 1880), 17 X 1987 obserwowano jednego ptaka na stawach w Starzawie**.

***Ciconia ciconia* — bocian biały.** Rozmieszczenie i liczebność bociana białego była

* Tomiałojć (1972) podaje za Nowickim (1866) wiadomość o zdobyciu jednego okazu "k. Koniuszek, przypuszczalnie w pow. przemyskim". W chwili obecnej wiadomość tę należy potraktować jako niepewną z dwóch powodów. Po pierwsze, miejscowości o tej nazwie w tamtych czasach było kilka (obecnie większość poza granicami kraju, Słownik geograficzny 1883), a Nowicki nie precyzuje, o którą miejscowość chodzi. Znaczący wydaje się fakt, iż przy gatunku *P. leucorodia* pojawia się nazwa Koniuszki w pow. samborskim, co skłania do przypuszczeń, że chodzi o tą samą miejscowość. Po drugie, Nowicki pisał, że okaz zdobyto na "błotach w Koniuszkach". Miejscowość ta leży na szczycie wzniesienia i występowanie błot nawet w połowie XIX wieku wydaje się mało prawdopodobne. Ponadto wówczas była to bardzo mała wieś (około 150 mieszkańców), a w okolicach znajdowały się bardziej znane miejscowości, jak Kalwaria Pacławska czy Rybotycze.

** Obserwacje zaakceptowane przez Komisję Faunistyczną.

przedmiotem opracowania Wodzickiego (1935). W okresie powojennym ukazała się tylko mapa przedstawiająca rozmieszczenie bociana w niektórych miejscowościach środkowego i dolnego dorzecza Sanu (Piórecki 1970). W latach 1978 i 1984 przeprowadzono sondaż ankietowy oraz szczegółowe badania terenowe w wybranych rejonach województwa przemyskiego. Stwierdzono 770–800 gniazd, co dało przeciętne zagęszczenie 16.5 gniazda na 100 km^2. W porównaniu do roku 1934 liczebność spadła tylko o 3.8%. Na terenie ścisłych badań największy spadek zanotowano na Przykarpackim Progu Lessowym, natomiast na terenie Pogórza liczebność utrzymuje się mniej więcej na stałym poziomie. Wyjątkowo dużo gniazd (66) stwierdzono w gminie Stubno. W samej miejscowości Stubno wykazano istnienie 27 gniazd (24 zajętych), w Kalnikowie – 15. Łącznie w całej gminie stwierdzono zagęszczenie 74.4 gniazda na 100 km^2. Według ustnej informacji P. Mielczarka jest to największa wartość w całej południowo-wschodniej Polsce, jak również jedna z największych w kraju (Jakubiec 1985). Średnie zagęszczenie w poszczególnych gminach przedstawia tabela 1. Szczegółowe dane zawiera praca Hordowskiego (w druku).

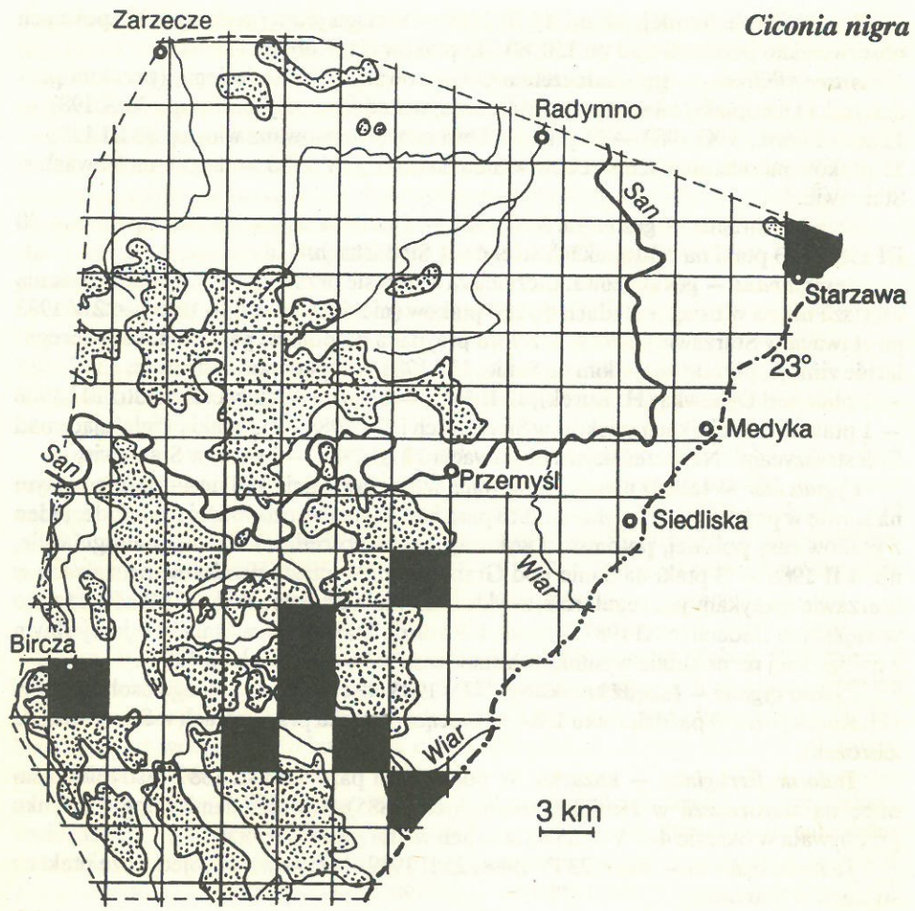
TABELA 1

Liczebność i zagęszczenie (StD) bociana białego *(Ciconia ciconia)* w poszczególnych gminach w 1984 roku

The numbers and density (StD) of the White Stork in individual communes in 1984. (1) – commune, (2) – number of nests

Gmina (1)	Liczba gniazd (2)	StD
Radymno	44	22.4
Bircza	4	1.5
Chłopice	12	24.3
Dubiecko	10	6.4
Fredropol	25	15.7
Krasiczyn	6	4.7
Krzywcza	7	7.4
Medyka	26	42.4
Orły	15	21.4
Pruchnik	8	16.8
Przemyśl	8	6.9
Rokietnica	15	26.3
Roźwienica	23	32.5
Stubno	66	74.0
Zarzecze	19	38.7
Żurawica	19	19.2

***Ciconia nigra* – bocian czarny** (rys. 3). W latach 1982–1987 stwierdzono 8–9 par koło miejscowości: Bircza, Koniusza, Brylińce, Makowa, Nowe Sady, Posada Rybotycka, Witoszyńce-Grochowce, Starzawa. Przeprowadzona w 1966 roku ankieta wykazała stanowiska bociana czarnego w leśnictwach: Pruchnik, Radymno, Bircza, Hołubla i Nowe Sady (Bednorz 1974). W okresie przelotów spotykany jest na całym terenie badań, największe stado złożone z 6 ptaków obserwowano 24 V 1984 nad Starzawą.

RYS. 3. Rozmieszczenie lęgowisk bociana czarnego *(Ciconia nigra)*

FIG. 3. Distribution of breeding sites of the Black Stork

***Branta bernicla* – bernikla obrożna.** 13 VIII 1896 zastrzelono samicę w Chłopicach (Strautman 1963)*.

***Anser anser* – gęgawa.** W 1987 r. na stawach w Starzawie obserwowano w okresie lęgowym 2–3 par. Znaleziono 1 gniazdo (A. Zbrożek). W świetle publikacji Gromadzkiego i Wieloch (1983) jest to najbardziej na południe wysunięte stanowisko tego gatunku w Polsce. Na wiosennych i jesiennych przelotach regularna, na ogół nieliczna,

* *Branta leucopsis* – bernikla białolica. Tomiałojć (1972) podaje, powołując się na Dzieduszyckiego (1895), iż zdobyto jeden okaz w pow. Jarosław. Dzieduszycki (1895) nie wymienia w katalogu takiego okazu.

rzadko przelatuje liczniej, jak np. 14 III 1983 – w ciągu jednej godziny w Wapowcach obserwowano przelot 3 stad po 150, 80 i 75 ptaków (H. Kurek).

***Anser albifrons* – gęś białoczelna.** Obserwowana głównie jesienią (przełom października i listopada) na stawach w Starzawie, w stadach z *A. fabalis*, np.: 30 X 1987 – 12 *ad.* i 1 *imm.*, 3 XI 1983 – 25 ptaków. Dwa razy obserwowana wiosną: 30 III 1988 – 15 ptaków na odstojnikach ścieków w Siedliskach i 5 IV 1986 – 1 ptak na stawach w Starzawie.

***Anser erythropus* – gęś mała.** 3 XI 1983 – 1 ptak na stawach w Starzawie oraz 30 III 1988 – 3 ptaki na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

***Anser fabalis* – gęś zbożowa.** Liczniejsza w okresie przelotów niż *A. anser*. Jesienią częstsza niż na wiosnę, w stadach do 250 ptaków (niekiedy nawet do 1000 – 22 V 1983 na stawach w Starzawie). Szczyt przelotu przypada na połowę października. Nieregularnie zimuje, przede wszystkim na Sanie: 15 I 1983 – 1 ptak pod Ostrowem i 30 I 1988 – 1 ptak pod Dybawką (H. Kurek), 12 II 1983 – 1 ptak w Walawie. Ponadto 10 I 1988 – 1 ptak na odstojnikach ścieków w Siedliskach i 22 I 1988 – 33 ptaki przelatujące nad Bolestraszycami. Najwcześniejsza obserwacja 17 III 1983 – 2 ptaki w Starzawie.

***Cygnus olor* – łabędź niemy.** Na stawach w Starzawie gnieździ się 4–5 par, poza tym na stawie w parku w Krasiczynie (jest to para hodowlana wyprowadzająca młode, jeden z ptaków rasy polskiej, potomstwo wykazuje cechy pośrednie). Zimuje nieregularnie, np. 4 II 1988 – 3 ptaki na Sanie pod Grabowcem. W czasie przelotów na stawach w Starzawie spotykany jest regularnie, zwykle w niewielkich grupach do 15 ptaków, rzadko w większych stadach (6 XI 1987 – 14 *ad.* i 18 *imm.*). Stanowisko w Starzawie jest jednym z najbardziej na południe wysuniętych stanowisk w Polsce (Wieloch 1984).

***Cygnus cygnus* – łabędź krzykliwy.** 24 IV 1983 obserwowano jednego osobnika (PK i H. Kurek) oraz w październiku 1984 – 1 lecącego ptaka przy stawach w Starzawie (A. Zbrożek).

***Tadorna ferruginea* – kazarka.** W początkach października 1887 zastrzelono samicę na starorzeczu w Hurku (Dzieduszycki 1885), również samica tego gatunku przebywała w okresie 4–9 V 1985 na stawach w Starzawie*.

***Tadorna tadorna* – ohar.** 23 IV 1988 i 25 II 1989 obserwowano pojedyncze ptaki na stawach w Starzawie.

***Anas platyrhynchos* – krzyżówka.** Średnio liczny ptak lęgowy. W odpowiednich środowiskach gniazduje na całym obszarze badań. Lęgi znajdowano nawet w rowach melioracyjnych (Hurko) i nad małymi potokami (Kosienice). Liczebność na stawach w Starzawie oceniono na 30–40 par. Na Pogórzu lęgowa, wzdłuż całego Wiaru od granicy państwa do Trzciańca (ok. 400 m n.p.m.). W czasie wędrówki jesiennej najliczniejszy gatunek kaczki. Szczyt przelotu przypada na przełom sierpnia i września, wówczas na całym kompleksie stawów w Starzawie przebywa ponad 16 000 krzyżówek. Regularnie zimuje tylko na Sanie w okolicach Przemyśla, w stadach do 400 ptaków. Na innych zbiornikach występuje do czasu pokrycia ich lodem (Starzawa, Hurko, odstojniki ścieków w Siedliskach). Na stawach w Starzawie obserwowano pierzące się ptaki, np. 4 VIII 1987 około 2000 osobników w trzcinach.

***Anas crecca* – cyraneczka.** W czasie przelotów wiosennych (od początku kwietnia do połowy maja) i jesiennych (od połowy sierpnia do połowy listopada) obserwowana regularnie w stadach do 30 ptaków na większych zbiornikach wodnych, stawach i starorzeczach, wyjątkowo 18 IX 1988 – 120 ptaków na stawach w Starzawie. Najpóźniejsza obserwacja – 17 XI 1979 na Sanie pod Tarnawcami (H. Kurek).

* Obserwacja zaakceptowana przez Komisję Faunistyczną. Duża płochliwość ptaka wyklucza raczej możliwość pochodzenia z niewoli, co sugeruje raport Komisji (Komisja Faunistyczna 1988).

***Anas strepera* – krakwa.** Stwierdzono lęgi na odstojnikach ścieków w Siedliskach: 24 VI 1988 – 1 samica z 8 *pull.* Poza tym prawdopodobnie lęgowa na stawach w Starzawie, gdyż w maju i czerwcu obserwowano 2 pary ptaków. Tuż poza terenem badań, na stawach pod Leskiem (ok. 400 m n.p.m.) obserwowano 7 i 8 VII 1988 – 1 *ad.* oraz 5 słabo latających młodych. Na przelotach bardzo nieliczna, w sumie tylko 7 obserwacji, głównie jesienią.

***Anas penelope* – świstun.** Obserwowany corocznie, zwłaszcza na wiosnę w kwietniu. Najwcześniejsze stwierdzenie 25 II 1989 – 5 samic i 5 samców na stawach w Starzawie. Z jesieni pochodzi tylko 1 obserwacja na odstojnikach ścieków w Siedliskach: 15 IX 1987 – samiec i 2 samice. Największe stado obserwowano 30 III 1985 – 15 samców i 30 samic na stawach w Starzawie.

***Anas acuta* – rożeniec.** Dawniej prawdopodobnie lęgowy, gdyż 24 VI 1853 zabito samca w Zarzeczu, a Dzieduszycki (1880) pisze, że jest u nas pospolity. W okresie wiosennych przelotów obserwowany 8 razy, najczęściej parami lub w stadkach do 12 ptaków, na stawach w Starzawie i odstojnikach ścieków w Siedliskach. Z jesieni pochodzą 4 obserwacje: 30 VIII 1986 – 1 ptak i 16 XI 1987 – 1 ptak na stawach w Starzawie oraz 11 IX i 6 X 1987 – 1 ptak na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

***Anas querquedula* – cyranka.** 2–3 par lęgowych stwierdzono na stawach w Starzawie, poza tym gniazduje na starorzeczu w Hurku, pod Kruhelem Małym, Radymnem i Nizinami oraz na odstojnikach ścieków w Siedliskach. Na przelotach regularnie pojawia się wiosną (szczyt w kwietniu) i jesienią (szczyt we wrześniu) w stadach do 100 ptaków. Na początku września liczebność na całym kompleksie stawów w Starzawie osiąga ponad 2000 ptaków.

***Anas clypeata* – płaskonos.** W 1988 r. na odstojnikach ścieków w Siedliskach stwierdzono 2 pary lęgowe, które wyprowadziły po 6 i 7 *pull.* Prawdopodobnie jedna para gnieździła się na stawach w Starzawie. Regularnie przelotny, głównie w kwietniu, w stadach do 30 ptaków (Starzawa, Siedliska). Jesienią rzadszy, spotykany w stadkach do 5 ptaków, głównie we wrześniu. Najwcześniejsza obserwacja 25 III 1988 w Siedliskach.

***Netta rufina* – hełmiatka.** 19 IV 1984 – 2 samce i samica, od 4 do 20 V 1985 – 1 samica na stawach w Starzawie. Ponadto 16 XI 1936 odstrzelono 2 ptaki w Hermanowicach (Godyń 1939).

***Aythya ferina* – głowienka.** Lęgowa na stawach w Starzawie w liczbie 10–12 par oraz na starorzeczach w Hurku i Buszkowicach. Regularnie obserwowana na przelotach, szczyt wiosenny przypada na połowę kwietnia, jesienny na połowę września. Przez cały okres lęgowy, od maja do początków lipca 1988 r. na odstojnikach ścieków w Siedliskach przebywało 30–40 osobników nielęgowych, głównie samców.

***Aythya nyroca* – podgorzałka.** Lęgowa na stawach w Starzawie w liczbie 3–4 par i na starorzeczu w Hurku (2–3 par). W okresie przelotów spotykana regularnie w małych stadkach (do 7 ptaków) na większych zbiornikach wodnych. Większość wiosennych obserwacji pochodzi z kwietnia, a jesiennych z września. Największe stado – 140 pta-

ptaków – widziano 13 IX 1987. Pierwsze ptaki obserwowano 1 IV 1988 (2 osobniki), a ostatnie 16 XI 1985 – 8 ptaków na stawach w Starzawie.

***Aythya fuligula* – czernica.** Lęgowa na stawach w Starzawie w liczbie 24–25 par i na starorzeczu w Hurku (3–5 par). Na przelotach na stawach w Starzawie oraz odstojnikach ścieków w Siedliskach występuje regularnie na wiosnę (od końca marca do maja) i jesienią (od sierpnia do października), w stadach do 100 ptaków najczęściej w towarzystwie *A. ferina,* wyjątkowo 19 IV 1987 – zgrupowanie 326 ptaków. Przez cały okres lęgowy, od maja do początków lipca, przebywało na odstojnikach ścieków w Siedliskach 15–20 osobników nielęgowych. Najwcześniejsza obserwacja 25 III 1988 – 26 ptaków w Siedliskach.

***Aythya marila* – ogorzałka.** 10 I 1988 i 23 IX 1988 – 1 samica na odstojnikach ścieków w Siedliskach oraz 8 V 1982 – samiec i 22 X 1983 – samiec na stawach w Starzawie.

***Somateria mollissima* – edredon.** 4 IX 1904 zastrzelono jednego osobnika w okolicach Przemyśla (Strautman 1963). 18 IX 1988 – 1 osobnik w szacie *imm.* na stawach w Starzawie (PK i H. Kurek).

***Melanitta nigra* – markaczka.** 6 VI 1870 zabito samca pod Nienadową (Dzieduszycki 1880). 17 XI 1985 – obserwacja 2 ptaków na Sanie pod Ostrowem (H. Kurek).

***Melanitta fusca* – uhla.** W sierpniu 1983 r. obserwowano jednego ptaka na starorzeczu w Hurku (A. Zbrożek), 4 XI 1979 – 2 samice pod Ostrowem i 17 XI 1985 – 6 ptaków na Sanie pod Tarnawcami (H. Kurek).

***Clangula hyemalis* – lodówka.** 18 I 1976 na Sanie w Przemyślu obserwowano 2 samice (H. Kurek).

***Bucephala clangula* – gągoł.** Bardzo nieliczny na przelotach wiosennych (w marcu) i jesiennych – w niewielkich grupach do 7 ptaków (np. 17 III 1984 – 2 samce i 4 samice na stawach w Starzawie). Zimuje najczęściej pojedynczo lub w małych stadkach na Sanie w okolicach Przemyśla (Cais 1965, obs. własne).

***Mergus albellus* – bielaczek.** Łącznie odnotowano 7 stwierdzeń: 17 XI 1979 – 1 samica, 8 i 14 XII 1985 – 1 ptak, 18 I 1987 – samica (H. Kurek) i 17 I 1987 – samiec na Sanie w Przemyślu i pod Ostrowem. Ponadto trzykrotnie obserwowany na stawach w Starzawie: 2 XI 1985 – 4 samce, 19 IV 1987 – para ptaków i 7 XI 1987 – 1 samica.

***Mergus serrator* – tracz długodzioby.** Łącznie pięć obserwacji, w tym cztery na Sanie: 5 V 1974 – 1 samica pod Kuńkowcami, 16 XI 1975 – samica pod Kuńkowcami, 6 X 1977 – 2 samice pod Tarnawcami, 17 XII 1979 – 2 samice w Przemyślu (H. Kurek). Poza tym 3 XI 1984 obserwowano samicę na stawach w Starzawie.

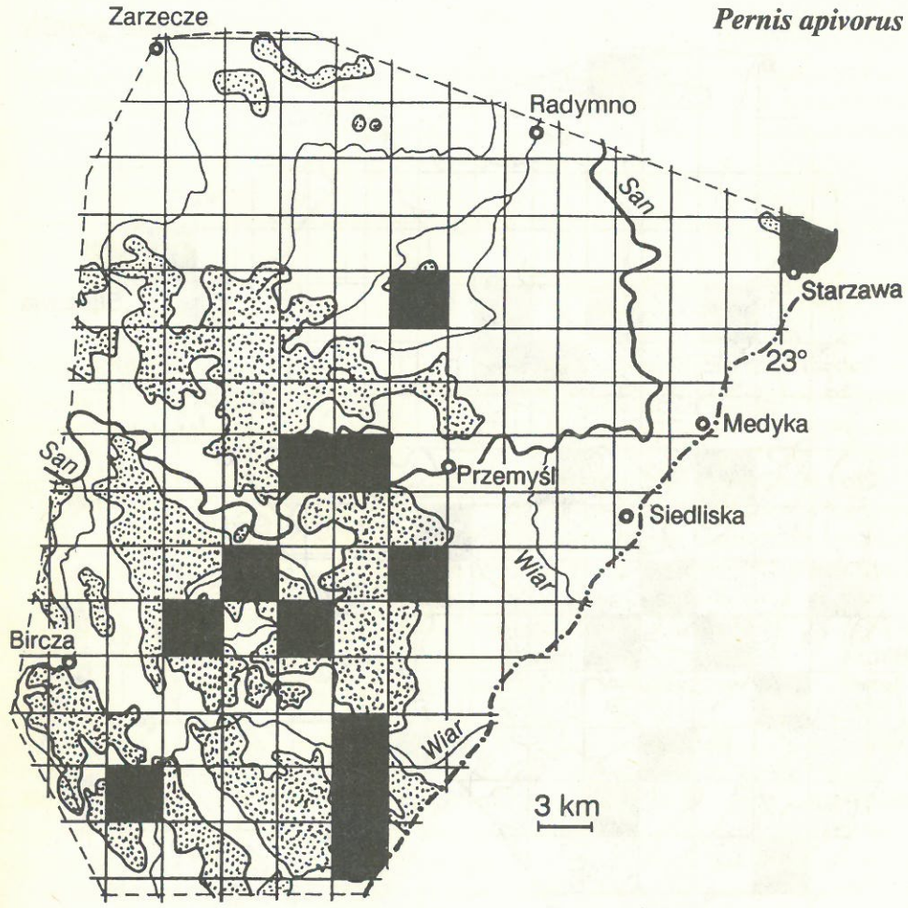
***Mergus merganser* – tracz nurogęś.** Ogółem 12 obserwacji od listopada do maja na Sanie w okolicach Przemyśla (P. Bara, H. Kurek, A. Zbrożek) oraz na stawach w Starzawie. Najpóźniejsza wiosenna obserwacja pochodzi z 18 V 1985 – 1 samica w Babicach.

***Oxyura leucocephala* – sterniczka.** 15 IX 1936 zastrzelono jednego ptaka na stawach w Starzawie (dawniej Nowe Stawy – Godyń 1939).

***Pandion haliaetus* – rybołów.** Dolina Sanu stanowi dla tego gatunku trasę wędrówkową przez Karpaty (Cais 1965). Na wiosnę główny przelot przypada na kwiecień (24 IV 1983 – 4 ptaki na stawach w Starzawie), przelot jesienny rozpoczyna się w sierpniu (Cais 1965) i trwa do listopada, ptaki wędrują pojedynczo. Najwcześniejsza obserwacja

27 III 1985 na stawach w Starzawie. W 1885 r. znaleziono gniazdo tuż za granicą państwa w Podhorcach (Brunicki 1889).

***Pernis apivorus* – trzmielojad** (rys. 4). Na terenie badań na podstawie obserwacji ptaków w okresie lęgowym stwierdzono 12–15 par w okolicach: Bryliniec, Cisowej, Dybawki, Grochowiec, Kosienic, Leszczyn, Łodzinki Dolnej, Makowej, Paportna, Prałkowiec, Sopotnika. Szacunkowo liczbę par oceniamy na około 20–22. Liczenie przeprowadzone na powierzchni 45 km^2 (między drogą z Leszczyn do Paportna a drogą z Makowej do Arłamowa – pasmo Turnicy) wykazało zagęszczenie 0.9–1.1 pary/10 km^2. Wielkość ta jest zbliżona do zagęszczenia stwierdzonego na innych powierzchniach w Polsce (Król 1985).

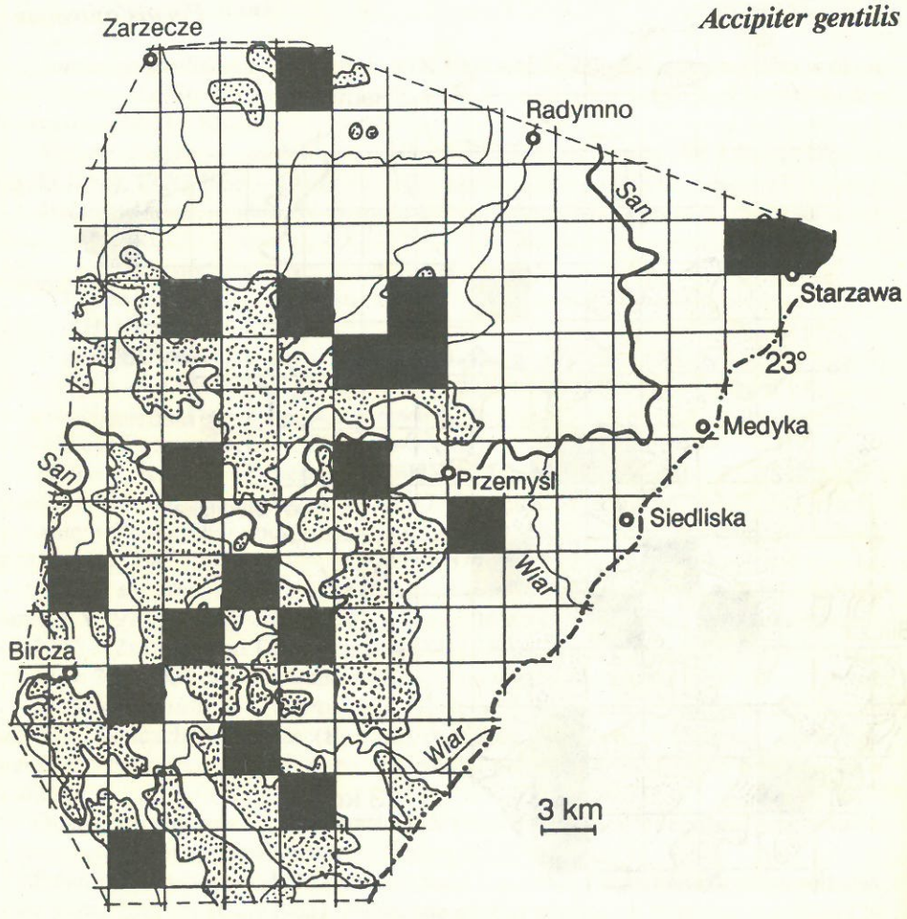
RYS. 4. Rozmieszczenie lęgowisk trzmielojada *(Pernis apivorus)*
FIG. 4. Distribution of breeding sites of the Honey Buzzard

***Milvus milvus* — kania rdzawa.** Jedną parę stwierdzono w latach 1987 i 1988 między miejscowościami Roztoka i Trzcianiec. Obserwowano ją regularnie od maja do września. W sierpniu 1987 r. widziano 2 *imm.* krążące razem z dorosłymi.

***Milvus milvus* — kania czarna.** Lęgowa w lesie, w okolicy stawów w Starzawie, w liczbie 3–4 par. W 1985 roku znaleziono 2 gniazda. Ponadto w 1974 r. stwierdzono parę lęgową nad Sanem w okolicy Hurka (H. Kurek).

***Haliaeetus albicilla* — bielik.** Regularnie spotykany na wiosnę i w jesieni, przede wszystkim na stawach w Starzawie. Najczęściej obserwowano ptaki niedojrzałe. Na uwagę zasługuje obserwacja ptaka dorosłego karmiącego słabo latającego podlota między 16 a 30 VIII 1984 (Starzawa). Prawdopodobne jest gniazdowanie tego gatunku,

Accipiter gentilis

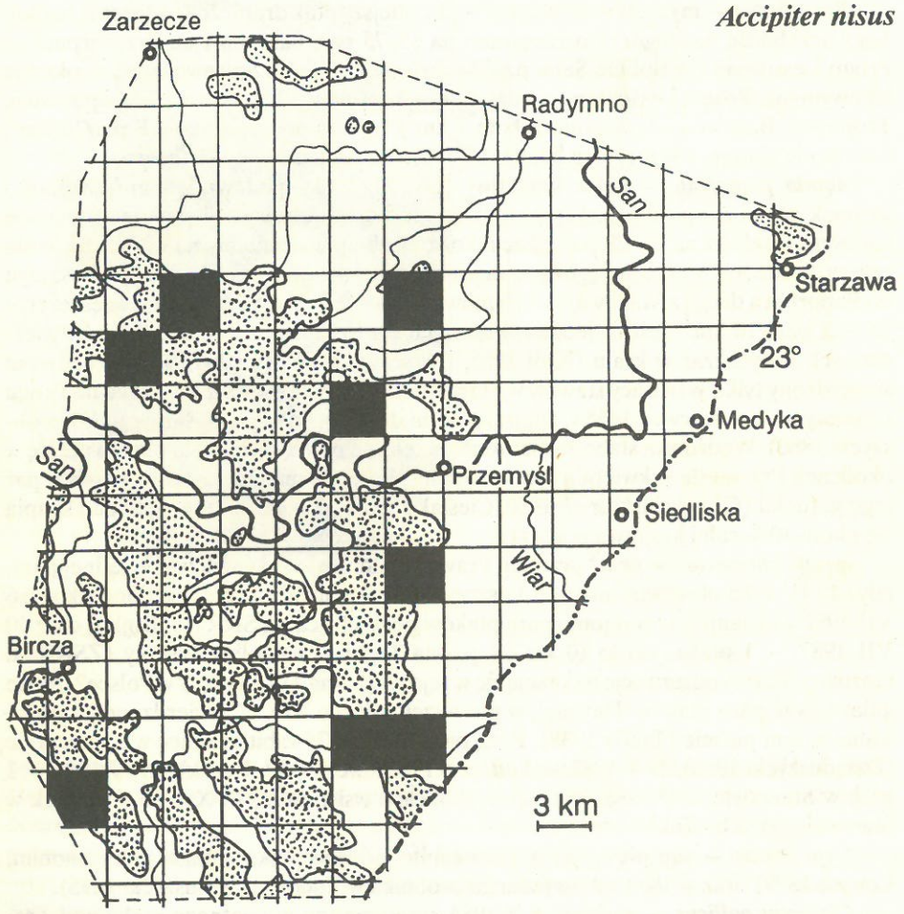
RYS. 5. Rozmieszczenie lęgowisk jastrzębia *(Accipiter gentilis)*
FIG. 5. Distribution of breeding sites of the Goshawk

ale już za granicą państwa. Niedaleko od terenu badań, pod Rudą Różaniecką, stwierdzono 4 VI 1988 gniazdo z młodymi (H. Kurek). Na obszarze objętym badaniami zimowania nie wykazano, ale w niedalekiej Warze bieliki obserwowane były dwukrotnie: 13 I 1985 i 15 II 1986 (P. Bara).

***Accipiter gentilis* — jastrząb** (rys. 5). Ze względu na skryty tryb życia, ocena liczebności jest bardzo orientacyjna. Na podstawie obserwacji ptaków w okresie lęgowym liczebność ustalono na 17–20 par. Szacunkowo liczbę par oceniamy na około 30–40.

***Accipiter nisus* — krogulec** (rys. 6). Na podstawie podobnych kryteriów, jak w przypadku poprzedniego gatunku, liczebność ustalono na 7–10 par, szacunkowo na około 20. W okresie lęgowym stwierdzony w okolicach: Huwnik, Kosienic, Leszczawy

Accipiter nisus

RYS. 6. Rozmieszczenie lęgowisk krogulca *(Accipiter nisus)*
FIG. 6. Distribution of breeding sites of the Sparrowhawk

Górnej, Łętowni, Skopowa, Witoszyniec i Woli Węgierskiej. Mimo braku dokładnych ocen liczebności, wydaje się rzadszy od *A. gentilis*. W okresie przelotów regularnie obserwowany ze stadami drobnych ptaków śpiewających, głównie w październiku.

***Buteo lagopus* — myszołów włochaty**. Regularnie przelotny i zimujący. W okresie wędrówek widywany zwykle pojedynczo, choć niekiedy tworzy niewielkie stada, np. 12 XII 1982 — 8 ptaków w Kosienicach. Jesienią przylot następuje od października, ostatnie osobniki obserwowano do końca kwietnia. W okresie zimowym spotykany na całym obszarze badań, na Pogórzu jest jednak o wiele rzadszy. Podczas prowadzonych liczeń ptaków drapieżnych w okresie od listopada do marca (pow. 10 km^2, pola uprawne i zmeliorowane łąki między Medyką, Siedliskami, Przemyślem i trasą E-40) wykazano stałe zimowanie 2–3 ptaków.

***Buteo buteo* — myszołów zwyczajny**. Najliczniejszy ptak drapieżny na terenie badań. Jego liczebność na Pogórzu oszacowano na 65–75 par, natomiast na Przykarpackim Progu Lessowym i w dolinie Sanu na 20–25 par. Liczenie przeprowadzone w okresie lęgowym na Progu Lessowym między miejscowościami: Kosienice, Ciemierzowice, Trójczyce, Batycze i Maćkowice (około 7 km^2) wykazało zagęszczenie 8 par/10 km^2. Corocznie zimuje, a w niektóre lata (1987/1988) nawet liczniej od *B. lagopus*.

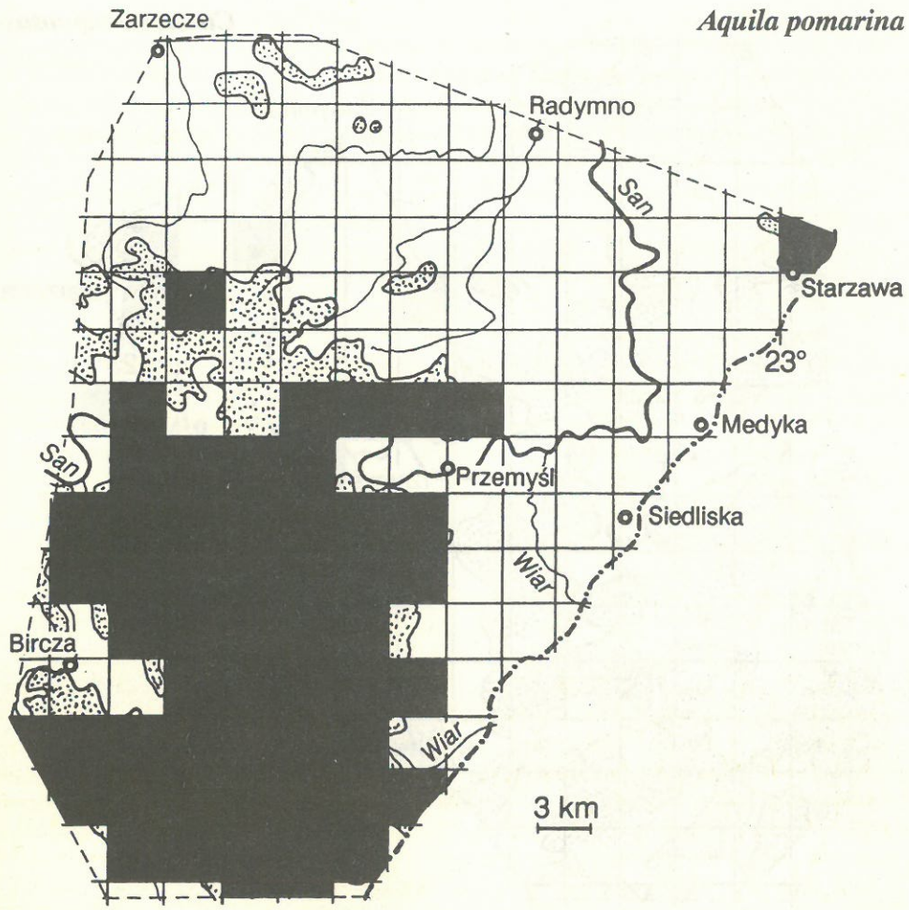
***Aquila pomarina* — orlik krzykliwy** (rys. 7). Drugi pod względem liczebności gatunek ptaka drapieżnego. Liczebność na podstawie obserwacji ptaków w okresie lęgowym ustalono na 25–28 par. Szacunkowo liczbę par oceniamy na 40–45. Liczenie przeprowadzone w okresie lęgowym na powierzchni 45 km^2 (między drogą z Leszczyn do Paportna a drogą z Makowa do Arłamowa — pasmo Turnicy) wykazało zagęszczenie 2.0–2.2 pary/10 km^2. Jest to jedna z większych wartości zagęszczenia spośród stwierdzonych dotychczas w kraju (Król 1985, Pugacewicz i Wołk 1986). Poza Pogórzem stwierdzony tylko w okolicy stawów w Starzawie. W XIX w. gniazdował także na Progu Lessowym — w czerwcu 1855 r. znaleziono gniazdo z pisklętami w Zarzeczu (Dzieduszycki 1880). Wędrówka słabo zaznaczona, przelotne pojedyncze ptaki obserwuje się w okolicach Przemyśla w kwietniu i we wrześniu. W Polsce gniazduje około 400–500 par tego gatunku (Głowaciński *et al.* 1980, Cieślak 1986), tak więc na terenie badań skupia się około 10% całej krajowej populacji.

***Aquila chrysaetos* — orzeł przedni**. Prawdopodobne jest gniazdowanie jednej pary, gdyż 17 IV 1988 obserwowano pod Leszczynami tokujące dwa osobniki. Dodatkowo 6 VII 1982 widziano w tym rejonie parę ptaków pochodzącą z ZSRR (G. Bojko) oraz 10 VII 1987 — 1 ptaka, około 10 km od pasma Turnicy w okolicy Suszycy (ZSRR, I. Gorbań). Te trzy obserwacje wskazują, że w rejonie pasma Turnicy (czy w Polsce?) może gniazdować para ptaków. Dawniej, w pierwszej połowie XIX w. stwierdzono gniazdowanie w tym paśmie (Trella 1938). Poza tym, 30 XI 1875 zabito samicę w Krasiczynie (Dzieduszycki 1880), 27 V 1982 — 1 *ad.* pod Prałkowcami (H. Kurek), 25 IV 1985 — 1 ptak w Starzawie, 6 V 1988 — 1 *ad.* w okolicach wsi Łowce, 14 X 1986 — 1 ptak w Starzawie (A. Zbrożek).

***Gyps fulvus* — sęp płowy**. 29 X 1879 zabito jednego ptaka w Laszkach (Anonim, Łowiec 1879) oraz w 1884 zabito jednego osobnika w Tuchli (Dzieduszycki 1895).

***Circaetus gallicus* — gadożer**. 6 X 1984 obserwowano przelotnego ptaka pod Tarnawcami (H. Kurek) oraz 21 VIII 1987 — 1 ptaka na pastwisku w Makowisku (P. Kawa).

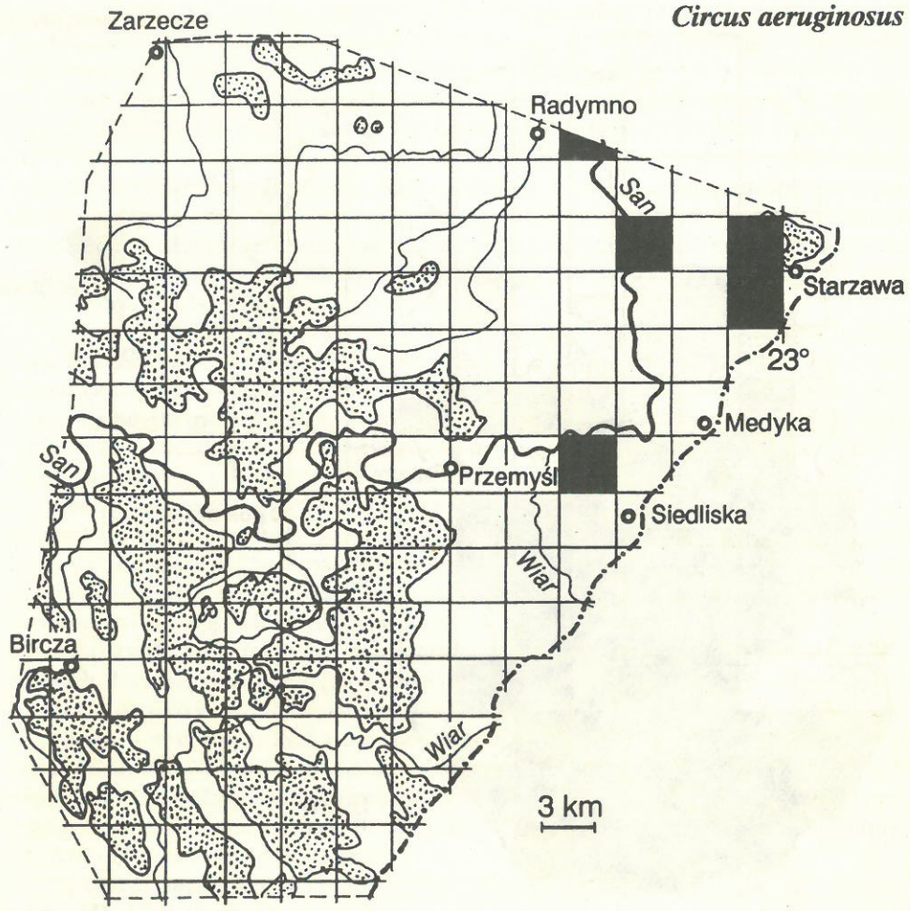
***Circus cyaneus* — błotniak zbożowy**. Być może lęgowe ptaki obserwowano w okresie lęgowym 1985, tuż za granicą państwa w rejonie Medyki i Siedlisk. Z okresu lęgowego

RYS. 7. Rozmieszczenie lęgowisk orlika krzykliwego *(Aquila pomarina)*
FIG. 7. Distribution of breeding sites of the Lesser Spotted Eagle

pochodzi jeszcze jedna obserwacja: 20 V 1979 samica pod Ostrowem (H. Kurek). Regularnie, ale zwykle nielicznie, spotykany w okresie wędrówek w kwietniu i wrześniu. Nieregularnie zimuje: 11 I 1981 — samiec w Ostrowie oraz 18 I i 21 II 1987 — samiec i samica pod Przemyślem (H. Kurek), 5 II 1983 — samiec w Stubnie, 7 I 1984 — samica *imm.* w Starzawie, 13 I 1985 — samica pod Baryczem i 22 II 1987 — samiec w Kosienicach.

***Circus pygargus* — błotniak łąkowy**. 24 IV 1978 — jeden przelotny ptak w Wapowcach (H. Kurek), 27 VIII 1983 — samica w Starzawie, 22 IV 1985 — samiec na wschód od Przemyśla i 6 IX 1987 — *imm.* na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

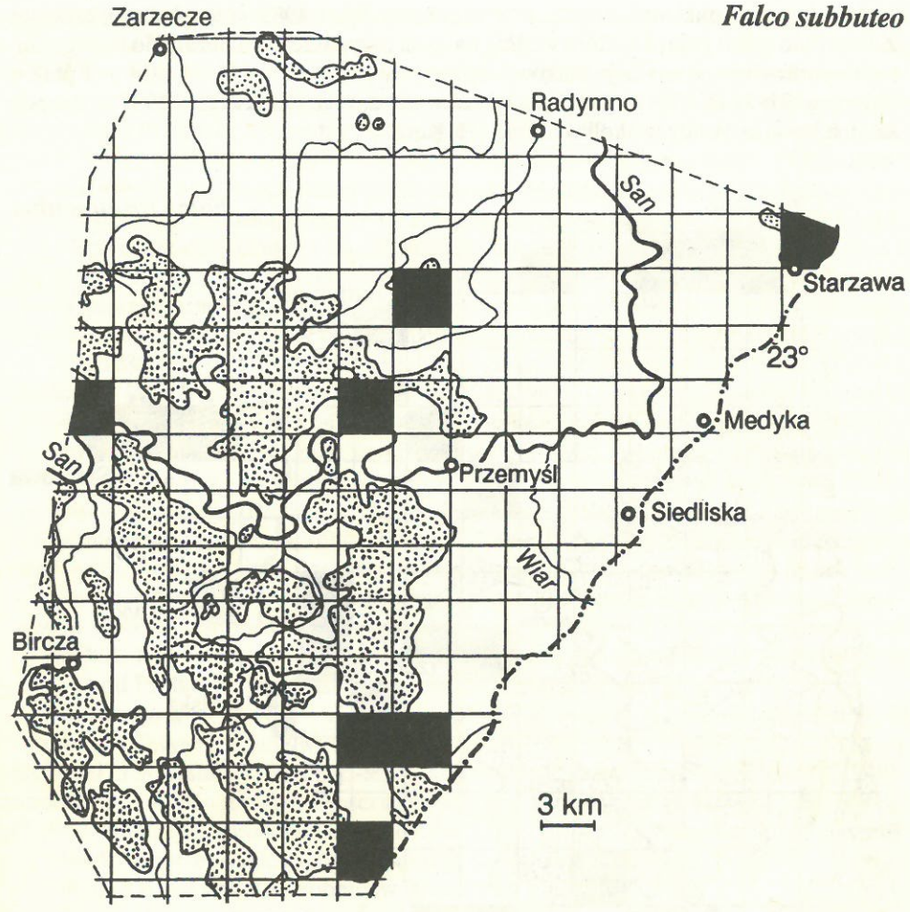

RYS. 8. Rozmieszczenie lęgowisk błotniaka stawowego *(Circus aeruginosus)*
FIG. 8. Distribution of breeding sites of the Marsh Harrier

***Circus aeruginosus* — błotniak stawowy** (rys. 8). Corocznie 3–4 par gniazduje na stawach w Starzawie, poza tym 2 pary na starorzeczu w Hurku i po jednej parze na starorzeczach pod Radymnem i Nizinami (1988). Łącznie teren badań zasiedla 7–8 par. Regularnie obserwowany na przelotach od sierpnia do września, również poza zbiornikami wodnymi (Zabłotce, Wacławice, Kosienice).

***Falco peregrinus* — sokół wędrowny**. 7 II 1879 zabito samicę w Tuczempach (Dzieduszycki 1880), a 2 XII 1921 — jednego ptaka w Oleszycach (Godyń 1938); 25 IX 1987 obserowano dorosłego ptaka na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

***Falco subbuteo* — kobuz** (rys. 9). Na podstawie obserwacji ptaków w okresie

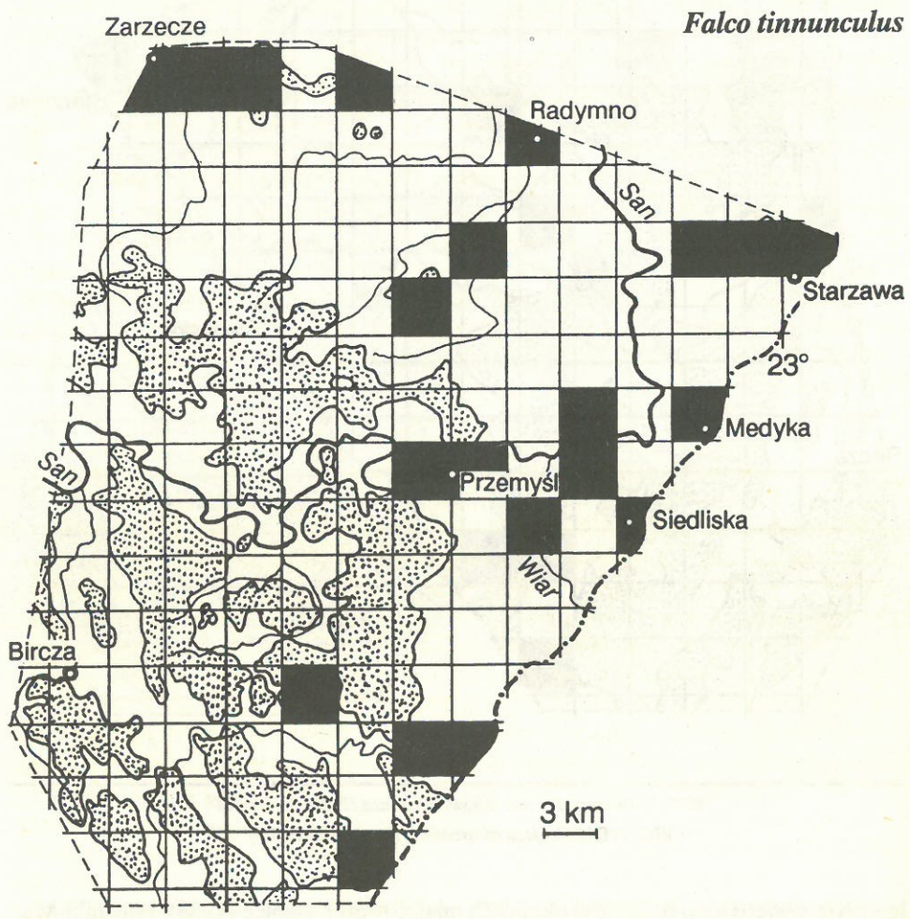
RYS. 9. Rozmieszczenie lęgowisk kobuza *(Falco subbuteo)*
FIG. 9. Distribution of breeding sites of the Hobby

lęgowym stwierdzono 6–7 par w okolicach miejscowości: Babice (1988), Huwniki-Makowa (1988), Kosienice (1982–1988), Leszczyny, Łętownia-Ostrów (1988), Starzawa (1985–1988). Szacunkowo oceniamy jego liczebność na 9–11 par. W latach 1967–1969 i 1982 stwierdzono gniazdowanie w okolicy Przemyśla-Lipowicy (H. Kurek).

***Falco columbarius* — drzemlik**. 20 XII 1982 obserwowano samicę na polach pod Kosienicami, 13 X 1984 — 1 ptaka w okolicy Starzawy i 11 X 1986 — samca w Starzawie.

***Falco vespertinus* — kobczyk**. Prawdopodobnie lęgowe osobniki obserwowano od czerwca do sierpnia 1962 r. nad Sanem w pobliżu Krasiczyna i Nahurczan (Cais 1965). Autor ten przypuszcza, że możliwe było gniazdowanie w okolicy Korytnik. Przypusz-

czalnie lęgowe ptaki obserwowano w czerwcu i lipcu 1985 r. w okolicy Starzawy. Znaleziono puste gniazdo, które według naszych przypuszczeń należało do tego gatunku. Ponadto dwie obserwacje ptaków w upierzeniu juwenalnym: 16 IX 1984 – 1 ptak w Słonnym i 21–22 IX 1984 – 2 ptaki na łąkach w Łapajówce oraz 19 i 25 V 1987 – dorosła samica łowiąca owady w okolicy Hurka (H. Kurek)*.

RYS. 10. Rozmieszczenie lęgowisk pustułki *(Falco tinnunculus)*
FIG. 10. Distribution of breeding sites of the Kestrel

* Komisja Faunistyczna zaakceptowała wszystkie obserwacje, lecz gniazdowanie uznała za niepewne (Komisja Faunistyczna 1986).

***Falco naumanni* – pustułeczka**. 20 V 1988 obserwowano dorosłego samca na polach pod Kosienicami**

***Falco tinnunculus* – pustułka** (rys. 10). Na podstawie obserwacji ptaków w okresie lęgowym w latach 1983–1988 stwierdzono występowanie 20–22 par w następujących miejscach: Przemyśl – katedra, Krasiczyn – park (1982–1988), Stubno – park (1983 – 2 *pull.),* okolice Starzawy – 3 pary, Krówniki, Hurko, Kosienice (1982–1988), Bolestraszyce, Kopysno, Leszczyny, Makowisko, Medyka, Nowosiółki Dydyńskie, Ostrów, Radymno, Siedliska, Węgierka, Zabłotce, Zarzecze (wszystkie 1987–1988). Całkowitą liczbę par oceniamy na 27–30. Występowanie tego gatunku wiąże się głównie z terenami Progu Lessowego, na samym Pogórzu występuje nielicznie. Pustułka obserwowana jest regularnie podczas wędrówek wiosną w kwietniu i maju oraz jesienią (liczniej) we wrześniu i październiku. Leci głównie pojedynczo lub w małych grupach do 8 ptaków – 6 X 1986 w Wacławicach. Nieregularnie zimuje; obserwowano: 5–13 II 1983 – 1 ptaka na łąkach pod Stubnem, w zimie 1982/1983 – 3 ptaki na wieży katedry w Przemyślu, od XII 1987 do końca I 1988 – 1 ptaka na polach pod Medyką, 13 I 1985 – 2 samice nad Sanem na odcinku Torki – Barycz i 4 II 1988 – 1 ptaka w Duńkowiczkach.

***Bonasa bonasia* – jarząbek**. Przeprowadzona przez Marchlewskiego (1948) ankieta dotycząca rozmieszczenia jarząbka w Polsce wykazała stanowiska w następujących nadleśnictwach: Bircza, Hołubla, Pruchnik (jako gatunek pospolity) oraz Krasiczyn, Kańczuga, Żohatyn (jako gatunek nieliczny). Cais (1965) spotkał go w lasach koło Prałkowiec, Zalesia, Dybawki, Krasiczyna, Olszan, Rokszyc i Cisowej. Ankieta Wiltowskiego (1968) przeprowadzona na przełomie lat 1965/1966 wykazała zagęszczenie 2.4 osobnika/1 km^2 lasów w pow. przemyskim. W okresie niniejszych badań stwierdzony w lasach pod Prałkowcami, Krasiczynem, Kosienicami (2–3 par) i Cisową.

***Tetrao tetrix* – cietrzew**. Z terenu ścisłych badań brak dokładnych doniesień. Z danych myśliwych i leśników wynika, że cietrzewie spotykano w okolicach Kotowa (4 osobniki) i w paśmie Turnicy. Z tego pasma podaje go również Marchlewski (1948), choć podchodzi do tej wiadomości sceptycznie, a Fruziński (1966) uznaje ją za mylną. Cietrzew jako częsty podawany był z okolic Stryja (Brunicki 1889). W północnej części województwa przemyskiego jego liczebność oceniono w 1963 r. na 130 ptaków (Fruziński 1966), a w 1983 na 100 osobników (Graczyk *et al.* 1987).

***Perdix perdix* – kuropatwa**. Średnio liczny ptak lęgowy nizinnej części badanego terenu. Na Pogórzu spotykany wzdłuż doliny Sanu oraz w brzeżnych partiach. Liczenie prowadzone w kwietniu i maju 1988 roku, na powierzchni 126 ha pól uprawnych w okolicach Kosienic, wykazało 13 par lęgowych, tj. 1 parę/10 ha. W dolinie Wiaru na odcinku Sierakośce – Nowe Sady stwierdzono na powierzchni 52 ha zagęszczenie 0.2 pary/10 ha. W zimie tworzy stada od 10 do 30 ptaków, niekiedy nawet do 50 – 24 I 1988 w Kosienicach. Jako ciekawostki można podać stwierdzenie dwóch ptaków na Rynku w Przemyślu latem 1987 roku i zabicie zupełnie białego ptaka 7 XI 1888 w Dynowie (Dzieduszycki 1895).

***Coturnix coturnix* – przepiórka**. Nieliczny ptak lęgowy nizinnej części badanego terenu, występujący głównie na Przykarpackim Progu Lessowym. Na Pogórzu stwierdzona tylko w brzeżnych partiach: dolina Wiaru po Nowe Sady, pod Krasiczynem, Zielonką i Węgierką. Jej liczebność podlega corocznie silnym wahaniom z tendencją

** Obserwacja zaakceptowana przez Komisję Faunistyczną.

spadkową. Liczenie przeprowadzone w maju 1988 r. na powierzchni 126 ha pól uprawnych w okolicach Kosienic wykazało 8 odzywających się samców, tj. 0.6 pary/10 ha. Na Pogórzy Ciężkowickim również stwierdzono duże wahania liczebności (Tomek 1973).

***Phasianus colchicus* — bażant**. Na początku XX w. bardzo rzadki i znany tylko z okolic, gdzie znajdowały się ośrodki sztucznej hodowli, np. bażantarnia pod Ujkowicami (Trella 1938). Obecnie obserwowany na wielu stanowiskach na całym obszarze badań. Najliczniej występuje w łozach nadrzecznych wzdłuż doliny Sanu, zwłaszcza na odcinku Przemyśl – Radymno.

***Grus grus* — żuraw**. Na początku XX w. gnieździł się na bagnach między Stubnem, Nakłem, Lesznem i Starzawą. W wyniku prac melioracyjnych przeprowadzonych po I wojnie światowej ustąpił z tego terenu (Trella 1938). W niedużej odległości od badanego terenu w okolicach źródeł Wirowej stwierdzono gniazdowanie (Karpierz i Kawalec 1986). Obecnie obserwuje się wyłącznie ptaki przelotne, głównie w październiku (w stadach do ok. 400 ptaków). Wiosną główny przelot przypada na początek kwietnia. Niekiedy obserwuje się większe zgrupowania przelatujących ptaków, np. 19 X 1985 między Orłami a Zadąbrowiem zarejestrowano przelot 5 stad złożonych z 340, 210, 130, 380 i 440 ptaków. Jak wynika z danych przedstawionych przez Sierakowskiego *et al.* (1969), dolina Sanu stanowi główną trasę przelotu żurawi przez Bieszczady, zarówno wiosną jak i jesienią.

***Tetrax tetrax* — strepet**. 14 IX 1874 zastrzelono samicę w Wiązownicy (Dzieduszycki 1880).

***Rallus aquaticus* — wodnik**. W okresie lęgowym obserwowany na stawach w Starzawie oraz na starorzeczach w Hurku, Buszkowicach, Kruhelu Małym i Nienowicach.

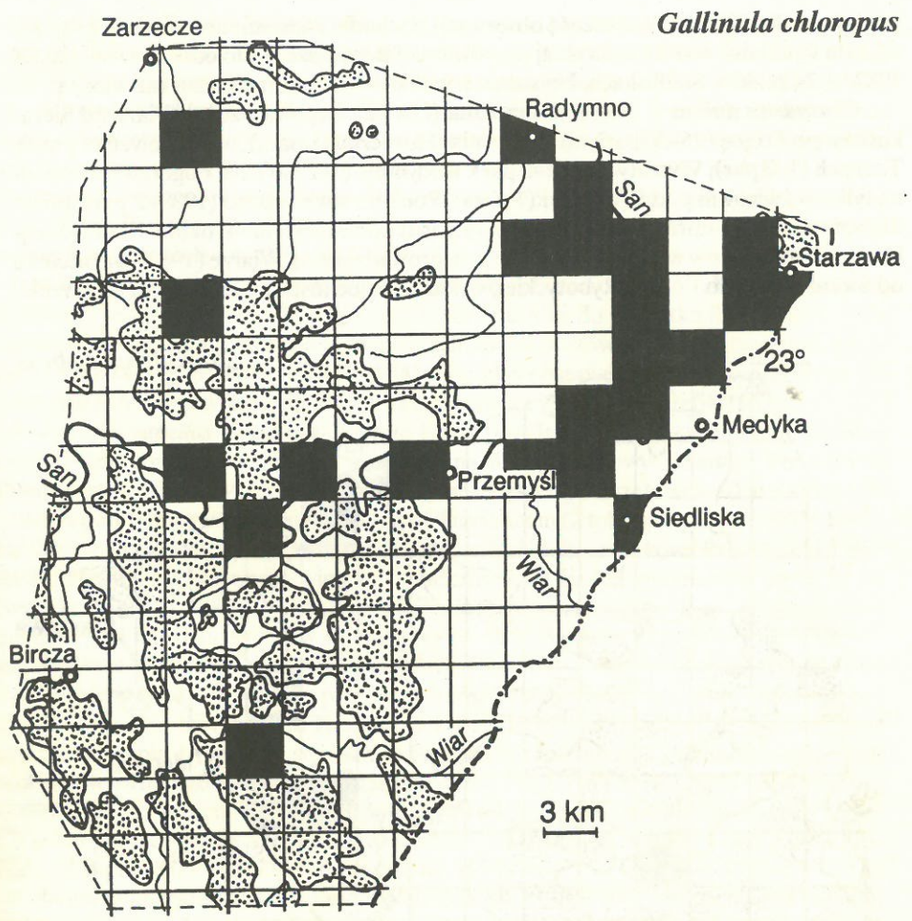
***Porzana porzana* — kropiatka**. Stwierdzono występowanie na starorzeczu w Hurku, na Sanie pod Dubieckiem i na stawie parkowym w Krasiczynie (Józefik 1961). Ponadto do 1952 r. gnieździła się na starorzeczu pod Kruhelem Małym (Józefik 1961).

***Porzana parva* — zielonka**. Prawdopodobnie lęgowa na starorzeczu w Hurku, gdzie 13 VIII 1956 obserwowano ptaki (Józefik 1961) oraz w maju i czerwcu 1987 r. widziano jedną parę i jedną samicę (H. Kurek). Ponadto stwierdzono jedną parę na stawach w Starzawie (1988). 20 IV 1851 zastrzelono samicę w Zarzeczu (Dzieduszycki 1880).

***Crex crex* — derkacz**. Średnio liczny ptak lęgowy, głównie nizinnej części obszaru badań. Na Progu Lessowym obserwowany prawie we wszystkich kontrolowanych kwadratach, natomiast na Pogórzu stwierdzony tylko w rejonach o większym obszarze pól i łąk; dochodzi do 600 m n.p.m. Liczenie przeprowadzone w maju 1988 r. na obszarze 126 ha pól uprawnych w okolicach Kosienic wykazało zagęszczenie 3.2 pary/10 ha.

***Gallinula chloropus* — kokoszka** wodna (rys. 11). W odpowiednich biotopach, jak stawy, niewielkie oczka, starorzecza, gniazduje w całej nizinnej części badanego terenu. Łącznie stwierdzono występowanie 45–50 par. Na Pogórzu wykazano 2 pary na małym stawie pod Krzywczą oraz parę (7 VI 1984) na starorzeczu Wiaru pod Posadą Rybotycką.

***Fulica atra* — łyska**. Lęgowa na starorzeczu w Hurku, jej stan liczebny w 1956 r. wynosił 60 par, w 1958 — 30 par (Józefik 1961). Obecnie gnieździ się nie więcej niż 10 par. Ponadto lęgowa na stawach w Starzawie w liczbie 35–40 par. Oceny dokonano na podstawie znalezionych gniazd i obserwacji ptaków w okresie lęgowym. Poza tym stwierdzono 3–5 par na odstojnikach ścieków w Siedliskach i 2–3 par na starorzeczu pod Nienowicami, około 5 par na starorzeczu w Buszkowicach, 2–3 par na starorzeczu pod

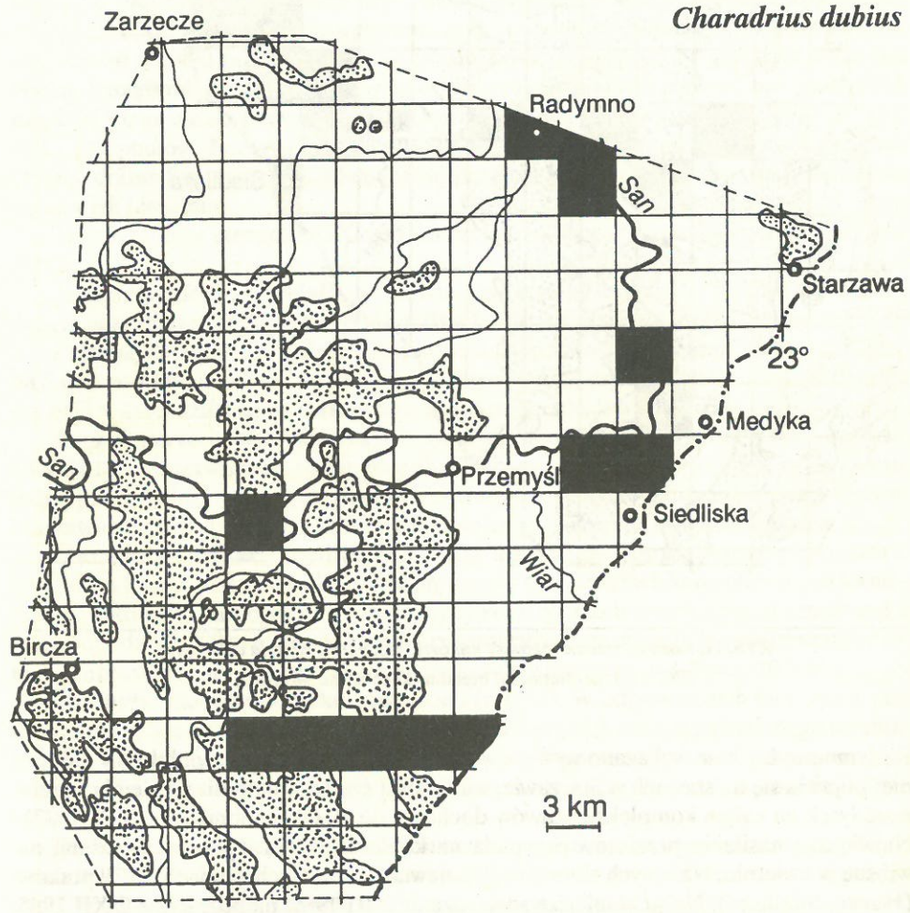
RYS. 11. Rozmieszczenie lęgowisk kokoszki wodnej *(Gallinula chloropus)*
FIG. 11. Distribution of breeding sites of the Moorhen

Radymnem. Łącznie wykazano występowanie 55–65 par. W okresie przelotów najliczniej pojawia się na stawach w Starzawie, wiosną jest rzadsza, natomiast jesienią liczebność łysek na całym kompleksie stawów dochodzi do 10 000 osobników (13 IX 1987). Największe nasilenie przelotów przypada na koniec sierpnia i połowę września, na wiosnę w kwietniu. Na innych zbiornikach pojawia się w małych grupach do 20 ptaków (Hurko, Siedliska). Najwcześniejsze stwierdzenie 2 III 1989, najpóźniejsze 2 XII 1985 — 2 ptaki na stawach w Starzawie.

***Charadrius hiaticula* — sieweczka obrożna**. Spotykana na przelotach, zarówno wiosną w kwietniu, jak i jesienią od sierpnia do połowy października, na odstojnikach

ścieków w Siedliskach. Większość obserwacji pochodzi z jesieni; notowana w grupach od 1 do 9 ptaków, wiosną zazwyczaj pojedynczo. Największe stado obserwowano 20 IX 1987 – 24 ptaki w Siedliskach. Na stawach w Starzawie spotkana tylko raz wiosną.

***Charadrius dubius* – sieweczka rzeczna** (rys. 12). Lęgowa wzdłuż Wiaru od Sierakościów po Trójcę (25–30 par), na żwirowni w Hureczku (1 para), w Grabowcu (1 para), Torkach (1–2 par), Wyszatycach (2–3 par), Radymnie (1–2 par). Na Pogórzu stwierdzona tylko w żwirowni pod Krasicami (1 para). Ponadto stwierdzono (1988) 2 pary gniazdujące wśród pól uprawnych w pobliżu suszarni pod Hurkiem – około 1 km od najbliższych zbiorników wodnych. Liczenie przeprowadzone na Wiarze (1987), na odcinku od Sierakościów do Posady Rybotyckiej, wykazało obecność 23 par, tj. 2 pary/km rzeki.

RYS. 12. Rozmieszczenie lęgowisk sieweczki rzecznej *(Charadrius dubius)*
FIG. 12. Distribution of breeding sites of the Little Ringed Plover

W okresach wędrówek obserwowana głównie wiosną w kwietniu i na początku maja, jesienią mniej liczna, zazwyczaj pojedyncze ptaki, przede wszystkim w sierpniu i wrześniu. Najwcześniejsza obserwacja 30 III 1988 na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

***Pluvialis apricaria* – siewka złota**. W okresie wędrówki jesiennej spotykana na stawach w Starzawie od października do listopada w grupach 40–50 ptaków. Największe stado spotkano 17 X 1987 – około 200 ptaków. Ponadto 30 X 1987 na łąkach między Lesznem a Torkami obserwowano stada złożone z 15, 17, 3 i 3 ptaków, żerujących wraz z czajkami. Z wiosny pochodzi tylko jedna obserwacja, 19 IV 1987 – 130 ptaków na stawach w Starzawie (A. Zbrożek).

***Pluvialis squatarola* – siewnic**a. Ogólnie mniej liczna od siewki złotej. Pojawia się w okresie jesiennej wędrówki od początku października do początku listopada, przede wszystki na stawach w Starzawie, w grupach 10–20 ptaków. Niekiedy tworzy większe zgrupowania (160 ptaków – 27 X 1984). Ponadto obserwowano pojedyncze ptaki na odstojnikach ścieków w Siedliskach i na starorzeczu w Hurku (Józefik 1961).

***Vanellus vanellus* – czajka**. Średnio liczny ptak lęgowy przede wszystkim nizinnej części terenu badań, na Pogórze wnika doliną Wiaru do Nowych Sadów. Ponadto na Pogórzu stwierdzona wzdłuż doliny Sanu (pod Krzywczą, Ruszelczycami), najwyżej (ok. 550 m n.p.m.) obserwowana na łąkach pod Trzciańcem (2 tokujące pary – 29 IV 1988). Na Progu Lessowym spotykana najczęściej wzdłuż dolin potoków: Rokietnicki Łęg i Rada. Pierwsze obserwacje wiosenne podczas 7 lat badań przypadają na 3–12 III (wyjątkowo 21 II 1989), największe nasilenie przelotów przypada na drugą połowę marca. Ptaki lecą najczęściej w grupach po 10–50 osobników, rzadko można obserwować większe wiosenne koncentracje, np. 13 III 1983 – 800 ptaków na łąkach pod Kosienicami. Niekiedy przelot przebiega bardzo intensywnie, np. 28 III 1984 między 13^{30} a 16^{00} obserwowano pod Kosienicami przelot 94 stad o łącznej liczebności 1904 ptaków. Jesienią tworzy na stawach w Starzawie koncentracje dochodzące do 7000 osobników. Mniejsze stada widziano pod Sośnicą – 500 ptaków w X 1983 i pod Medyką – 600 ptaków w końcu X 1987. Na powierzchniach próbnych stwierdzono zagęszczenie: *T7* – 1.6 pary/10 ha, *T8* – 0.5 pary/10 ha, *T10* – 2.0 pary/10 ha, *T11* – 0.5 pary/10 ha, *T12* – 0.4 pary/10 ha, *T13* – 6.6 pary/10 ha.

***Arenaria interpres* – kamusznik**. W dniach 13–15 VIII 1987 obserwowano jednego ptaka w szacie godowej i 18 IX 1988 – ptaka w szacie spoczynkowej na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

***Calidris minuta* – biegus malutki**. Obserwowany od końca sierpnia do połowy października w stadkach 5–14 ptaków, przede wszystkim na odstojnikach ścieków w Siedliskach. Na Sanie w Przemyślu widziano 2 ptaki 8 VI 1978 (H. Kurek), ponadto stwierdzony na stawach w Starzawie, gdzie 8 V 1983 zarejestrowano największe stado liczące 40 ptaków.

***Calidris temminckii* – biegus mały**. Czterokrotnie obserwowany na odstojnikach ścieków w Siedliskach: 30 VIII 1987 – 1 ptak w szacie godowej, 11 i 20 IX 1987 – 1 i 5 ptaków oraz 5 IX 1988 – 1 ptak. Raz stwierdzony na stawach w Starzawie (12 V 1984 – 3 ptaki).

***Calidris alpina* – biegus zmienny**. Regularnie, nielicznie przelotny, głównie jesienią od sierpnia do października, w stadkach po 10–25 ptaków. Największe stado – 100 ptaków – obserwowano 2 X 1985 na stawach w Starzawie. Wiosną mniej liczny, w

drugiej połowie kwietnia i na początku maja spotykany w małych grupach na stawach w Starzawie i w Siedliskach. Najpóźniejsza obserwacja 6 X 1987 – 4 ptaki w Siedliskach.

***Calidris ferruginea* – biegus krzywodzioby.** W okresie od końca sierpnia do połowy października spotykany regularnie w niewielkich (2–15 ptaków) grupach na odstojnikach ścieków w Siedliskach. Tam widziano największe stado liczące 35 ptaków (5 IX 1988). Ponadto czterokrotnie stwierdzony na stawach w Starzawie: 23 IX 1986 – 1 ptak (A. Zbrożek), 30 VII 1984 – 15 ptaków w upierzeniu godowym, 20 IV 1985 – 4 ptaki i 5 X 1985 – 20 osobników.

***Calidris canutus* – biegus rdzawy.** 11 X 1987 obserwowano 2 ptaki, 5 IX 1988 – 1 osobnika częściowo w upierzeniu godowym na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

***Calidris alba* – piaskowiec.** 5 IX 1988 – 1 ptak, 18 IX 1988 – 2 ptaki w szatach immaturalnych na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

***Philomachus pugnax* – batalion.** Regularnie przelotny, zarówno wiosną jak i jesienią. Na wiosnę główny przelot przypada na drugą połowę kwietnia. Jesienna wędrówka rozpoczyna się na początku sierpnia i trwa do końca września, największe nasilenie przypada na początek września. Największe obserwowane wiosną stado liczyło 300 ptaków (19 IV 1984 na stawach w Starzawie), jesienią 52 ptaki (6 IX 1987 w Siedliskach). Przez cały sezon lęgowy, tj. od maja do czerwca 1988 r., obserwowano na odstojnikach ścieków w Sieliskach około 10 ptaków nielęgowych, głównie samców (przez cały maj tokujących). Niedaleko od granicy badań, w okolicach Lwowa, pod koniec XIX w. stwierdzono gniazdowanie (Miczyński 1962).

***Limicola falcinellus* – biegusik.** 12 VIII 1956 – 1 *juv.* obserwowany na brzegach starorzecza w Hurku (Józefik 1961), 3 VIII 1987 – 2 ptaki na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

***Tringa erythropus* – brodziec śniady.** Regularnie przelotny wiosną i jesienią, widywany głównie na stawach w Starzawie i odstojnikach ścieków w Siedliskach. Wiosną pojawia się przede wszystkim w kwietniu i na początku maja, jesienny przelot trwa od końca lipca do połowy września, ptaki wędrują w stadkach do 10 osobników. Większości jesiennych obserwacji dokonano na odstojnikach ścieków w Siedliskach. W maju i czerwcu obserwowano tam pojedyncze nielęgowe ptaki. Najwcześniejsza obserwacja 22 IV 1988 w Siedliskach, najpóźniejsza 17 X 1983 na stawach w Starzawie.

***Tringa totanus* – krwawodziób.** Prawdopodobnie lęgowe pojedyncze pary obserwowano w 1987 r. na starorzeczach w Hurku i pod Kruhelem Małym (H. Kurek). Na przelotach nieliczny, zarówno na stawach w Starzawie jak i na odstojnikach ścieków w Siedliskach. Spotykany w grupach do 5 ptaków, wyjątkowo 17 III 1984 – 30 ptaków w Starzawie. Wiosenny przelot rozpoczyna się w połowie marca i trwa do początku maja, jesienny od lipca do września. Na odstojnikach ścieków w Siedliskach obserwowano w maju i czerwcu 1988 r. około 8 ptaków nielęgowych. Najwcześniejsza obserwacja 17 III 1984, najpóźniejsza – 6 X 1984 w Starzawie.

***Tringa stagnatilis* – brodziec pławny.** Cztery obserwacje na stawach w Starzawie: 21 IV 1988 – 1 *ad.*, 28 IV 1984 – 2 *ad.*, 27 IV 1985 – 2 *ad.* oraz 16 IV 1988 – 2 *ad.**

***Tringa nebularia* – kwokacz.** Obserwowany corocznie wiosną w kwietniu i na początku maja, głównie pojedynczo, niekiedy w większych grupach (28 IV 1984 – 20 ptaków na stawach w Starzawie). Ponownie spotykany od końca lipca do końca wrześ-

* Obserwacje zaakceptowane przez Komisję Faunistyczną.

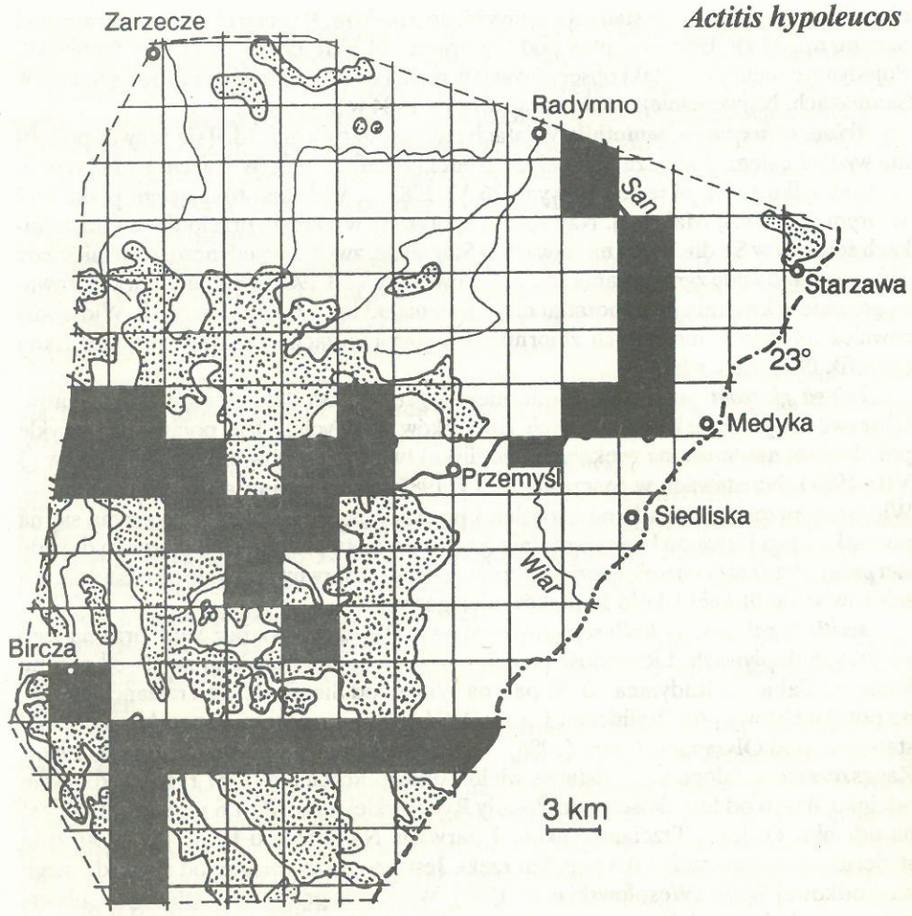
nia, zwykle pojedynczo, w stadkach najwyżej do 5 ptaków. Regularnie obserwowany nad Sanem, np. 28 IV 1986 – 1 ptak pod Ostrowem, 14 VIII 1986 – 1 ptak w Dubiecku. Pojedyncze nielęgowe ptaki obserwowano w maju i czerwcu na odstojnikach ścieków w Siedliskach. Najwcześniejsza obserwacja 19 IV 1984 w Starzawie.

***Tringa ochropus* – samotnik.** W latach pięćdziesiątych gnieździł się prawdopodobnie wzdłuż całego dorzecza Sanu aż do źródeł (Józefik 1961). W trakcie badań obserwowany tylko raz w okresie lęgowym: 26 VI 1983 – widziano tokującego ptaka nad Wiarem w pobliżu Makowej. Najczęściej spotykany w okresie przelotów na odstojnikach ścieków w Siedliskach i na stawach w Starzawie, zwykle pojedynczo, choć niekiedy obserwowano małe zgrupowania (do 7 ptaków – 13 VIII 1987 w Siedliskach). Notowany głównie w kwietniu i na początku maja, jesienią od lipca do października. Widywany również na innych mniejszych zbiornikach i starorzeczach oraz nad brzegiem Sanu (Józefik 1961 i obs. własne).

***Tringa glareola* – łęczak.** Najliczniejszy gatunek brodźca w okresie przelotów. Obserwowany na większości małych zbiorników wodnych, gdzie pojawia się zwykle pojedynczo, natomiast na większych (Siedliska) tworzy zgrupowania do 200 ptaków (3 VIII 1987). Na stawach w Starzawie 27 IV 1987 obserwowano stado 50 osobników. Wiosenny przelot przypada na kwiecień i początek maja, jesienny rozpoczyna się na początku lipca i trwa do końca września (szczyt przelotu przypada na pierwszą dekadę sierpnia). Przez cały okres lęgowy, w maju i czerwcu, obserwowano stale na odstojnikach ścieków w Siedliskach około 10 ptaków nielęgowych.

***Actitis hypoleucos* – kuliczek piskliwy** (rys. 13). Lęgowy wzdłuż Sanu oraz na jego większych dopływach. Liczebność na całym terenie badań oceniono na 79–88 par: na Sanie od Babic do Radymna 40–50 par, na Wiarze od Sierakość do Trzciańca 36 par, na potoku Cisowy pod Brylińcami 1 para (1984–1987), na potoku Krzeczkowskim nad stawkami pod Olszanami 1 para (1986), na potoku Stupnica pod Birczą 1 para (1986). Zagęszczenie ustalone na podstawie wielokrotnego liczenia w 1987 r. na środkowym odcinku Wiaru od Sierakościów do Posady Rybotyckiej wynosiło 1.6 pary/km rzeki, zaś na odcinku Trójca – Trzcianiec około 1 pary/km. Na Sanie od Babic do Krasiczyna stwierdzono zagęszczenie 0.6 pary/km rzeki. Jest ono dużo większe od stwierdzonego na środkowej Wiśle (Wesołowski *et al.* 1985). W okresie przelotów nieliczny – obserwowany pojedynczo lub w grupach do 5 ptaków. Widywany w okresie wędrówek od połowy lipca do końca września i na wiosnę od początku kwietnia do połowy maja na większości, nawet niewielkich zbiorników wodnych. Szczyt jesiennego przelotu przypada na przełom lipca i sierpnia. Najwcześniejsza obserwacja 5 IV 1985 – 2 ptaki na stawach w Starzawie, najpóźniejsza – 21 XI 1981 spod Przemyśla (H. Kurek).

***Limosa limosa* – rycyk.** Na zarastającym starorzeczu pod Radymnem 7 VI 1988 znaleziono 2 gniazda. W 1984 r. stwierdzono lęg 1 pary na dnie spuszczonego stawu w Starzawie oraz 19 IV 1984 znaleziono gniazdo na łąkach pod Krównikami w pobliżu Hurka. Na podstawie obserwacji ptaków dorosłych oceniono ogólną liczebność rycyka na tym stanowisku na 7 par. W 1980 r. stwierdzono tam gniazdowanie 8–9 par (H. Kurek). W wyniku osuszenia łąk ptaki opuściły następnie ten teren. Józefik (1961) nie stwierdził gniazdowania w okolicy Hurka. W 1988 r. ponownie obserwowano w tym rejonie 2 ptaki, które być może się gnieździły lub pochodziły z niewielkiej grupy 5–12 osobników nielęgowych przebywających od połowy maja na odstojnikach ścieków w Siedliskach. W okresie przelotów wiosennych najliczniejszy jest w kwietniu, spotykany

RYS. 13. Rozmieszczenie lęgowisk kuliczka piskliwego *(Actitis hypoleucos)*
FIG. 13. Distribution of breeding sites of the Common Sandpiper

w stadach 10–20 ptaków, niekiedy tworzy zgrupowania do 300 ptaków (18 IV 1984 na spuszczonych stawach w Starzawie). Jesienią mniej liczny, widywany w grupach do 12 ptaków (6 VIII 1987 w Siedliskach) od końca lipca do września. Ostatnie ptaki obserwowano jeszcze w październiku. Poza tym spotykany na starorzeczu w Hurku (Józefik 1961, obs. własne). Najwcześniejsza obserwacja 30 III 1985 – 20 ptaków w Starzawie.

***Limosa lapponica* – szlamik**. 30 III 1988 obserwowano jednego osobnika na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

***Numenius arquata* – kulik wielki**. Obserwowany głównie na stawach w Starzawie i odstojnikach ścieków w Siedliskach, wiosną od połowy kwietnia do połowy maja,

jesienią od końca lipca do połowy września, najczęściej w niewielkich grupach do 7 ptaków. Najwcześniejsza obserwacja 12 IV 1988 (Siedliska), najpóźniejsza 22 IX 1987 (Starzawa).

***Numenius phaeopus* – kulik mniejszy**. 8 VII 1980 obserwowano przelot jednego osobnika nad Przemyślem (H. Kurek).

***Scolopax rusticola* – słonka**. Tokujące w kwietniu ptaki obserowano pod Dybawką (1983), w okolicy Bełwina (1988) i Kosienic (1984–1985).

***Gallinago gallinago* – kszyk**. Do 1980 r. obserwowano tokujące ptaki i znajdywano skorupki jaj na łąkach pod Krównikami (H. Kurek). Na przelotach spotykany regularnie od końca marca do kwietnia, ponownie od lipca do połowy listopada. Obserwowany głównie pojedynczo, niekiedy tworzy stada do 30 ptaków – 22 VII 1973 na starorzeczu w Hurku (H. Kurek). Notowany również na stawach, oczkach wodnych, rozlewiskach itp. Jeden raz stwierdzono zimowanie, 31 I 1981 obserwowano pojedynczego osobnika przy drodze polnej w Przemyślu (H. Kurek). Najwcześniejsza obserwacja 24 III 1984 – 2 ptaki, najpóźniejsza 16 XI 1985 – 3 ptaki na stawach w Starzawie.

***Gallinago media* – dubelt**. Trzy obserwacje: w połowie maja 1984 r. – 4 ptaki na starorzeczu w Hurku, 3 XI 1984 – 3 osobniki na stawach w Starzawie i 3 VIII 1987 – 4 ptaki na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

***Lymnocryptes minimus* – bekasik**. 18 IX 1988 obserwowano jednego ptaka na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

***Himantopus himantopus* – szczudłak**. 19 IV 1852 zastrzelono samicę na nie istniejących obecnie stawach w Węgierce (Dzieduszycki 1880).

***Phalaropus lobatus* – płatkonóg szydłodzioby**. 1 VI 1985 (!) obserwowano jednego ptaka na stawach w Starzawie oraz od 9 do 21 VIII 1987 jednego osobnika w upierzeniu spoczynkowym na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

***Burhinus oedicnemus* – kulon**. W XIX w. gniazdował nad Sanem – 16 VI 1878 schwytano piskle w Wiązownicy, ponadto pozyskano samca 8 VII 1875 w Żurawiczkach oraz odstrzelono samicę 16 VII 1975 w Wiązownicy (Dzieduszycki 1880). Jeszcze w drugiej połowie XIX w. musiał być ptakiem częstym, gdyż odstrzeliwano go w dużych ilościach, np. 14 sztuk w Nowej Grobli czy 2 sztuki koło Wysocka (Anonim, Łowiec 1879).

***Stercorarius parasiticus* – wydrzyk pasożytny**. 16 IX 1874 zastrzelono młodą samicę na bagnach (obecnie już nie istniejących) w Birczy (Dzieduszycki 1895).

***Larus melanocephalus* – mewa czarnogłowa**. 17 X 1987 obserwowano 1 ptaka w drugim roku życia w stadzie z *L. ridibundus* na stawach w Starzawie.*

***Larus minutus* – mewa mała**. Spotykana corocznie na wiosennych i jesiennych przelotach. Wiosną liczniejsza, głównie w kwietniu i maju, np. 28 IV 1988 – 60 ptaków na odstojnikach ścieków Siedliskach oraz 8 V 1983 – 25 ptaków na stawch w Starzawie. Jesienią rzadsza, obserwowana od początku lipca do połowy września, przeważają wówczas osobniki w szacie immaturalnej. Najwcześniejsza obserwacja 27 IV 1986 – 28 *ad.*, najpóźniejsza 13 IX 1987 – 1 *imm.* w Starzawie.

***Larus ridibundus* – śmieszka**. 12 VII 1987 w pobliżu wsi Siedliska znaleziono niewielką kolonię liczącą około 20 gniazd. Znajdowała się ona na dnie odstojnika ścieków (pow. ok. 2 ha), porośniętego niewielką ilością chwastów oraz roślinności wod-

* Obserwacja zaakceptowana przez Komisję Faunistyczną.

nej. W 1988 r. gnieździło się tam 5–7 par. Poza tym 5 VI 1988 znaleziono 3 gniazda na zarastającym starorzeczu pod Radymnem. W okresie przelotów najliczniej pojawia się jesienią na stawach w Starzawie, gdzie obserwowano zgrupowania dochodzące do 4000 ptaków. Szczyt przelotu przypada na drugą połowę września i pierwszą połowę października. Wiosenny przelot rozpoczyna się w połowie marca i trwa do połowy maja, szczyt przypada na przełom marca i kwietnia. Regularnie spotykana na Sanie w Przemyślu, zarówno w okresie przelotów (do 1000 ptaków, wyjątkowo 25 III 1987 – 3000 osobników (H. Kurek)), jak też w zimie, np. 15 I 1986 – 180 ptaków. Nielęgowe osobniki spotykano w okresie lęgowym na całym obszarze badań, np. na całej długości Sanu, na odstojnikach ścieków w Siedliskach (13 VI 1988 około 80 ptaków, przeważnie w drugim roku życia).

***Larus fuscus* – mewa żółtonoga**. 13 V 1984 obserwowano 1 *ad.* przelatującego na niewielkiej wysokości w okolicy wsi Kosienice, 5 III 1954 znaleziono martwego osobnika koło Przemyśla (Szczepski 1970).

***Larus argentatus* – mewa srebrzysta**. 12 I 1981 – 1 *ad.* i 3 I 1987 – 1 *imm.* na Sanie w Przemyślu, poza tym czterokrotnie obserwowana na stawach w Starzawie: 22 IX 1987 – 1 *imm.*, 16 IV 1988 – 4 *ad.* i 1 *imm.*, 14 V 1988 – 3 *ad.* i 5 *imm.*, 7 XI 1988 – 1 *imm.*

***Larus marinus* – mewa siodłata**. 8 IV 1984 obserwowano 2 *ad.* i 3 *imm.* na stawach w Starzawie.*

***Larus canus* – mewa pospolita**. Obserwowana regularnie wiosną i jesienią, najczęściej pojedynczo lub w niewielkich grupach 10–15 ptaków. Wyjątkowo 6 XI 1987 widziano stado 32 *ad.* i 16 *imm.* na stawach w Starzawie. Wiosenny przelot rozpoczyna się od kwietnia i trwa do połowy maja, jesienny od sierpnia do połowy listopada. Nielicznie widywana również na innych zbiornikach wodnych i nad Sanem, np. 3 VIII 1987 – 2 *ad.* na odstojnikach ścieków w Siedliskach, 2 IV 1983 – 1 ptak na Sanie w Przemyślu. Stwierdzono zimowanie: 15 I 1986 – 2 *ad.* na Sanie poniżej Przemyśla.

***Rissa tridactyla* – mewa trójpalczasta**. W kwietniu 1894 r. jednego ptaka znaleziono nad Sanem w pobliżu miejscowości Kostków (Dzieduszycki 1895).

***Chlidonias niger* – rybitwa czarna**. 7 VI 1988 znaleziono na zarastającym starorzeczu pod Radymnem kolonię złożoną z 12–15 par. W tym samym miejscu w 1976 r. stwierdzono 1 parę (H. Kurek). Ponadto 14 VII 1975 stwierdzono 2 pary lęgowe na stawach w Starzawie (H. Kurek). W okresie lęgowym spotykano pary lub pojedyncze ptaki na innych zbiornikach: 18–19 VI 1987 – 2 *ad.* na niewielkim stawie "Czerniawka" koło Zadąbrowia, 13–25 VI 1988 – 1 *ad.* na odstojnikach ścieków w Siedliskach. Regularnie przelotna na stawach w Starzawie, np. 27 IV 1986 – 120 osobników i w Siedliskach – 80 ptaków 28 IV 1988. Przelot wiosenny rozpoczyna się w połowie kwietnia i trwa do połowy maja, jesienny od początku sierpnia do połowy września. Na Pogórzu w dolinie Sanu stwierdzona 10 V 1988 – 5 ptaków pod Krasicami. Najwcześniejsza obserwacja 16 IV 1988 – 2 *ad.*, najpóźniejsza 12 IX 1986 – 2 *ad.* i 2 *imm.* w Starzawie.

***Chlidonias leucopterus* – rybitwa białoskrzydła**. Obserwowana pod koniec kwietnia i na początku maja, głównie na stawach w Starzawie, w stadach z *Ch. niger*, np. 27 IV 1986 – 5 *ad.* i 8 *ad.*, 17 IV 1987 – 1 *ad.*, 26 IV 1987 – 2 *ad.* i 2 V 1987 – 1 *ad.* Ponadto obserwowana również na Sanie w Przemyślu 20 V 1975 – 3 *ad.*, 3 V 1987 – 2 ptaki w

* Obserwacja zaakceptowana przez Komisję Faunistyczną.

Hurku (H. Kurek). Dawniej, 15 VIII 1852, zabito samicę na nie istniejących obecnie stawach w Węgierce (Dzieduszycki 1880).

***Chlidonias hybridus* – rybitwa białowąsa**. 21–22 VII 1986 H. Kurek znalazł na starorzeczu w Hurku lęgi dwóch par tego gatunku. Jedna para karmiła na gnieździe 3 puchowe pisklęta, druga zaś – dwa podloty. Gniazdo znajdowało się na otwartej toni wodnej na kożuchu roślin z klasy *Lemnetea*, około 1.5 m od rzadko rosnących roślin z grupy *Phragmitetea*. Ponadto spotykana regularnie prawie co roku podczas wiosennych wędrówek oraz w okresie od czerwca do sierpnia. W sumie zanotowano ponad 15 spotkań (Kurek 1974a, 1984c, Kurek dane nie publ., G. Kołodziejczyk, PK, JH). Obserwowana jest głównie na stawach w Starzawie i starorzeczu w Hurku, poza tym na Sanie w Przemyślu i odstojnikach ścieków w Siedliskach. Prawdopodobne jest też gniazdowanie w Starzawie, gdzie od 31 VII do 4 VIII 1986 widziano 4 *ad.* i 5 *imm.* oraz 31 VII 1988 – 5 *ad.* i 5–6 *imm.* Największe obserwowane stado składało się z 14 osobników*. W świetle danych z literatury we wschodniej Polsce gniazdowanie tego gatunku stwierdzono tylko na Polesiu Lubelskim pod koniec XIX w. (Taczanowski 1882), później w latach 1968 i 1970 (3–4 par, Dyrcz *et al.* 1973) oraz w roku 1985 (8 par, Keller i Kraska 1986). Na terenach sąsiednich gniazdowanie stwierdzono w zachodniej części Ukrainy (Ilicev i Zubakin 1988) i na jednym stanowisku w Czechosłowacji (Stastny *et al.* 1988).

***Sterna caspia* – rybitwa wielkodzioba**. W sumie cztery obserwacje: 27 VIII 1983 – 2 *ad.*, 8 IV 1984 – 1 *ad.*, 26 IV 1987 – 1 *ad.* na stawach w Starzawie oraz 2 X 1973 na Sanie w Przemyślu (H. Kurek). Józefik (1969) sugerował, że dolina Sanu stanowi regularną trasę przelotu dla tego gatunku. Z naszych obserwacji w okolicach Przemyśla oraz na podstawie danych Dobrowolskiego (1970) wynika, że rybitwy wielkodziobe przelatują tutaj wyjątkowo, choć być może liczniej pojawiają się w dolnym biegu Sanu.

***Sterna hirundo* – rybitwa zwyczajna**. 12 VI 1987 znaleziono niewielką kolonię złożoną z około 10 par. Znajdowała się ona na dnie mulistego odstojnika ścieków (pow. ok. 2 ha) w Siedliskach, porośniętego niewysokimi chwastami oraz turzycami. Ptaki gnieździły się razem ze śmieszkami. W 1988 r. kolonia liczyła już 25–30 par, w tym samym czasie kolonia śmieszki zmniejszyła liczebność z 20 do 5 par. Ponadto stwierdzono pojedyncze lęgi na starorzeczu w Hurku (H. Kurek), na Sanie pod Torkami i w żwirowni w Radymnie. W okresie lęgowym spotykano pojedyncze ptaki również w dolinie Wiaru pod Nowymi Sadami (Pogórze Przemyskie). W okresie przelotów jest regularnym gatunkiem obserwowanym na większych zbiornikach wodnych oraz na Sanie. Na wiosnę pojawia się od końca kwietnia do połowy maja, jesienią jest obserwowana od końca lipca do końca sierpnia. Najwcześniejsze stwierdzenie 21 IV 1988 na odstojnikach ścieków w Siedliskach.

***Sterna albifrons* – rybitwa białoczelna**. 28 VI 1882 zabito na Sanie w Tuczempach parę ptaków (być może lęgową), 5 VII 1888 zastrzelono jednego ptaka w Radymnie (Dzieduszycki 1895); ponadto obserwowano 17 VI 1979 – 2 ptaki na starorzeczu w Hurku (H. Kurek) i 7 VII 1987 – 2 osobniki na stawach w Starzawie.

***Columba palumbus* – grzywacz**. Średnio liczny ptak lęgowy. Spotykany we wszystkich typach środowisk, pary lęgowe obserwowano zarówno w głębi lasów, jak też w parkach podworskich i remizach śródpolnych. Stwierdzono gniazdowanie wśród zabudowań ludzkich (Kosienice, Wacławice, Małkowice i in.), a także w parku miejskim w

* Wszystkie obserwacje zaakceptowane przez Komisję Faunistyczną

Przemyślu. Niekiedy gniazduje w skupieniach, np. 7 V 1984 w forcie w Bolestraszycach na powierzchni 2 ha znaleziono 5 gniazd. Przylot wiosenny przypada w połowie marca. Obserwowany jest wówczas w stadach do 25 osobników, wyjątkowo tworzy większe koncentracje (30 III 1988 – 500 ptaków na polach pod Medyką). Po okresie lęgowym, w sierpniu i we wrześniu, często obserwowano ptaki żerujące na polach, w stadach 30–350 osobników. Ostatnie ptaki spotyka się na początku października. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K2* – 0.5 pary/10 ha, *K3* – 1.4 pary/10 ha, *K4* – 1 para/10 ha, *T1* – 1.6 pary/10 ha.

***Columba oenas* – siniak.** Nieliczny ptak lęgowy lasów Pogórza. W okresie lęgowym spotykano ptaki pod Ostrowem, Birczą, Krasiczynem, Prałkowcami, Kuńkowcami (H. Kurek), w lasach jodłowych pod Kniażycami, Brylińcami i Witoszyńcami, w paśmie Turnicy (7–9 par), w lesie między Cisową a Panieńskim Czubem (3–4 par), między Średnią a Wolą Maćkowską (4–6 par), w okolicach Węgierki (2 odzywające się samce). Terytorialne samce obserwowano na cmentarzu i w parku miejskim w Przemyślu (H. Kurek). Cais (1965) stwierdził siniaki na całym Pogórzu. Pod koniec lata tworzy stada liczące 30–50 osobników (Cais 1965 i obs. własne), np. 9 IX 1983 – 40 ptaków pod Kupną.

***Streptopelia decaocto* – sierpówka.** Liczny ptak lęgowy Progu Lessowego i większych miejscowości Pogórza. W Przemyślu po raz pierwszy zaobserwowano ten gatunek w 1957 r. (Cais 1965). Przez następne lata była bardzo nieliczna i dopiero w 1963 r. zajęła cały obszar Przemyśla. W okolicach tego miasta była obserwowana wówczas tylko wyjątkowo (Cais 1965), choć w niedalekim Łutowcu koło Dynowa była stwierdzona już w 1956 r. (Nowak 1958), w Mrzygłodzie w 1958 r. (Partyka 1959), w Długiem i w parku podworskim w Bziance w 1961 r. (Bętkowski 1963). Obecnie spotykana jest we wszystkich miejscowościach nizinnej części terenu badań oraz w większych miejscowościach Pogórza Przemyskiego. W okresie zimowym obserwowano duże koncentracje ptaków na noclegowiskach, np. w Przemyślu na rynku – do 1500 ptaków. Poza tym w pobliżu suszarni w Siedliskach we wrześniu 1987 r. obserwowano do 350 ptaków. Liczenie przeprowadzone na powierzchni około 10 ha we wsi Kosienice wykazało zagęszczenie 12–14 par/10 ha (G. Kołodziejczyk).

***Streptopelia turtur* – turkawka.** Średnio liczny, miejscami nieliczny ptak lęgowy. Występuje we wszystkich typach lasów badanego terenu, głównie na skrajach kompleksów. Najczęściej obserwowana w 10–20-letnich młodnikach liściastych. W nizinnej części terenu badań stwierdzono gniazdowanie w parku podworskim w Bolestraszycach (Hordowski i Kunysz w druku), jak również wśród osiedli ludzkich (Kosienice). Wiosenny przylot przypada na ostatnie dni kwietnia lub na początek maja. W okresie polęgowym tworzy niewielkie stada do 15 ptaków. Na powierzchniach próbnych stwierdzono zagęszczenie: *K2* – 1 para/10 ha, *T1* – 0.8 pary/10 ha, *T6* – 0.9 pary/10 ha.

***Cuculus canorus* – kukułka.** Średnio liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Obserwowana we wszystkich typach lasów, zadrzewieniach śródpolnych, parkach podworskich oraz wśród osiedli ludzkich. Najwcześniejsza obserwacja 4 IV 1984 w Kosienicach, najpóźniejsza – 21 X 1984 w Przemyślu (H. Kurek).

***Bubo bubo* – puchacz.** W trakcie badań stwierdzony na dwóch stanowiskach: 19 III 1989 jeden odzywający się ptak między Cisową a Krzeczkową oraz 27 III 1989 – analogiczna obserwacja w dolinie potoku Turnica w paśmie Turnicy. Poza terenem badań, pod Tarnawką koło Żohatyna, 14 VII 1984 obserwowano jednego ptaka. W połowie XIX w. zastrzelono jednego puchacza w okolicach Przemyśla (Trella 1938).

***Tyto alba* – płomykówka.** W latach sześćdziesiątych musiała być często spotykana, ponieważ Cais (1963a, b) wymienia ponad 10 stanowisk, skąd zbierał wypluwki. W latach siedemdziesiątych również stwierdzono kilka stanowisk (Ruprecht i Szwagrzak 1988). Podczas naszych badań obserwowano ten gatunek 13 VI 1984 – 2 *ad.* i 3 *imm.* w Stubnie.

***Asio otus* – sowa uszata.** Nieliczny ptak lęgowy. Występuje na całym terenie badań, liczniej na Progu Lessowym, na Pogórzu tylko na pojedynczych stanowiskach. Zasiedla głównie niewielkie zagajniki śródpolne, poza tym parki, sady, niekiedy skraje lasów. Liczenie przeprowadzone w krajobrazie kulturowym wsi Kosienice i okolic (pow. około 5 km^2) wykazało 6–8 par lęgowych. W okresie zimowym obserwowano niewielkie koncentracje tych sów, szczególnie w czasie ostrej zimy 1986/1987, kiedy to 14 II 1987 widziano 14 ptaków w arboretum w Bolestraszycach (Hordowski i Kunysz w druku) oraz 19 II 1987 – 10 osobników w Drohojowie.

***Asio flammeus* – sowa błotna.** 9 V 1985 obserwowano jednego ptaka przy stawach w Starzawie.

***Otus scops* – syczek.** Według Niezabitowskiego-Lubicza (1901) jedna para syczków "miała przebywać w ogrodzie miejskim za Górą Zamkową" w Przemyślu. Tomiałojć (1972) uznaje tą wiadomość za pewną i przypuszcza, że ptaki prawdopodobnie gnieździły się.

***Athene noctua* – pójdźka.** Nieliczny ptak lęgowy. W okresie lęgowym obserwowana w miejscowościach: Kuńkowce (1976–1988) i Przemyśl (1984) (H. Kurek), Kosienice (1982–1988), Siedliska (1988), Stubno (1984), Hurko (1984), Roźwienica (1987).

***Glaucidium passerinum* — sóweczka.** Danych z obszaru badań atlasowych brak, ale gniazdowanie jest niewykluczone, gdyż 21 XI 1888 odstrzelono po jednym ptaku w Bereżkach i Uhercach (Dzieduszycki 1895). Poza tym obserwowano ptaki lęgowe w okolicy Niestierowa (ZSRR, M. Jesniski, inf. list. G. Bojko).

***Aegolius funereus* — włochatka.** Danych atlasowych z terenu badań brak, ale gniazdowanie niewykluczone, gdyż 15 IV 1982 obserwowano niedaleko Chyrowa, w pobliżu miejscowości Terpo (ZSRR, około 5 km od granicy badań), parę ptaków z 4 młodymi (A. Guzij, inf. list. G. Bojko).

***Surnia ulula* – sowa jarzębata.** 7 XII 1890 zabito samicę pod Oleszycami oraz 10 I 1862 zastrzelono jednego ptaka w Hoczwi (Dzieduszycki 1895).

***Strix aluco* – puszczyk.** Nieliczny ptak lęgowy na całym terenie badań, najliczniejszy gatunek sowy. Obserwowany w większości typów lasów Pogórza, poza tym wśród zabudowy miejskiej i we wsiach. Jednorazowe liczenie, przy zastosowaniu stymulacji głosowej z magnetofonu przeprowadzone 26 IV 1988 w dolinie potoku Kamionka w paśmie Turnicy, wykazało 3 pary i 1 samca na odcinku około 1.5 km.

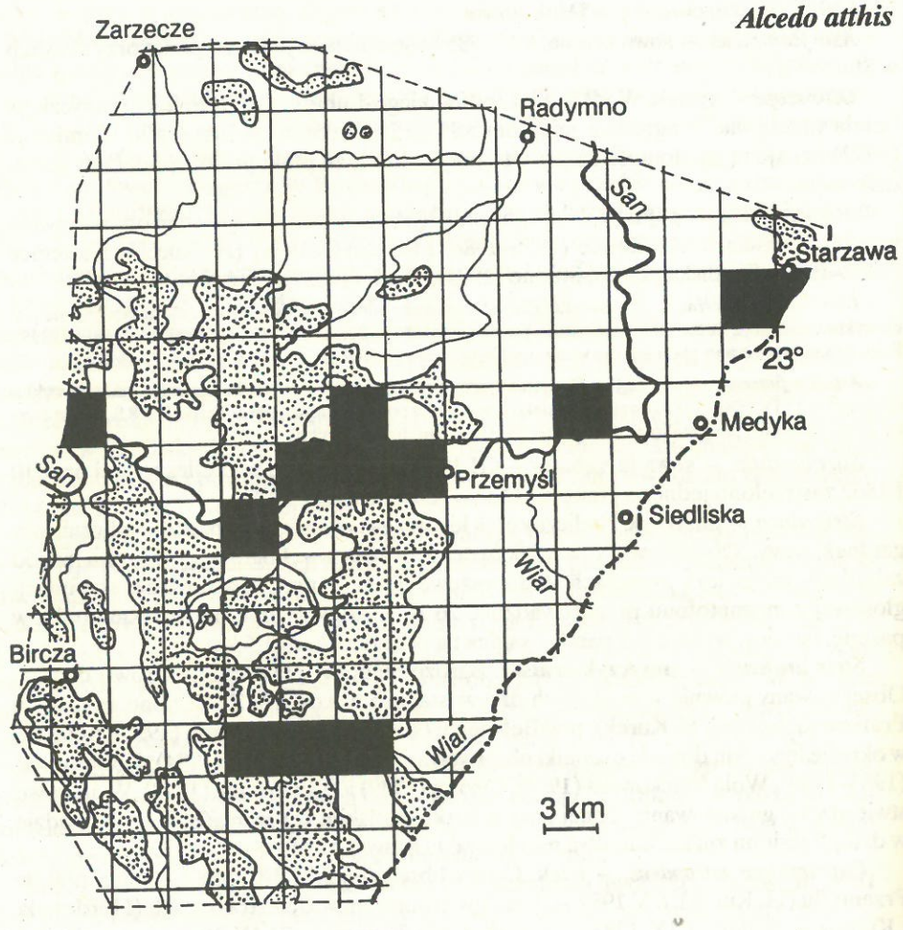
***Strix uralensis* – puszczyk uralski.** Bardzo nieliczny ptak lęgowy lasów Pogórza. Obserwowany głównie w dojrzałych drzewostanach bukowych. Znaleziono gniazda w Prałkowcach (1982, H. Kurek), pod Bełwinem (1983), Dybawką Górną (1983). Ponadto w okresie lęgowym dorosłe osobniki obserwowano pod Brylińcami (1984), Kosienicami (1983–1989), Wolą Maćkowską (1989), Cisową (1989) i Tuligłowami (1989). Wyjątkowo stwierdzono gniazdowanie jednej pary w parku miejskim w Przemyślu w 1988 r., gdzie w dziupli jesionu znaleziono dwa młode ptaki (Kunysz 1989).

***Caprimulgus europaeus* – lelek.** Cztery obserwacje: 21 IX 1988 – jeden ptak w Przemyślu (H. Kurek), 6 V 1987 – 1 ptak w arboretum w Bolestraszycach (Hordowski i Kunysz w druku), 9 IX 1987 – 1 ptak w Maćkowicach, 24 IX 1988 – 1 ptak pod Kopcem Tatarskim w Przemyślu.

***Apus apus* – jerzyk.** Średnio liczny ptak lęgowy, spotykany wyłącznie wśród osiedli

ludzkich: w Przemyślu 150–250 par, w Radymnie 30–50 par, w Birczy – 20–25 par, w Krasiczynie – 5 par (do 1984 r.). Przylot podczas 7 lat badań następował między 2 a 8 maja. Poza terenem badań obserwowany głęboko na Pogórzu i w Bieszczadach Zachodnich: w Lesku (50–100 par) i koło zapory w Solinie. W rejonie elektrowni w Myczkowcach 20 VII 1988 obserwowano koncentrację około 2000 ptaków.

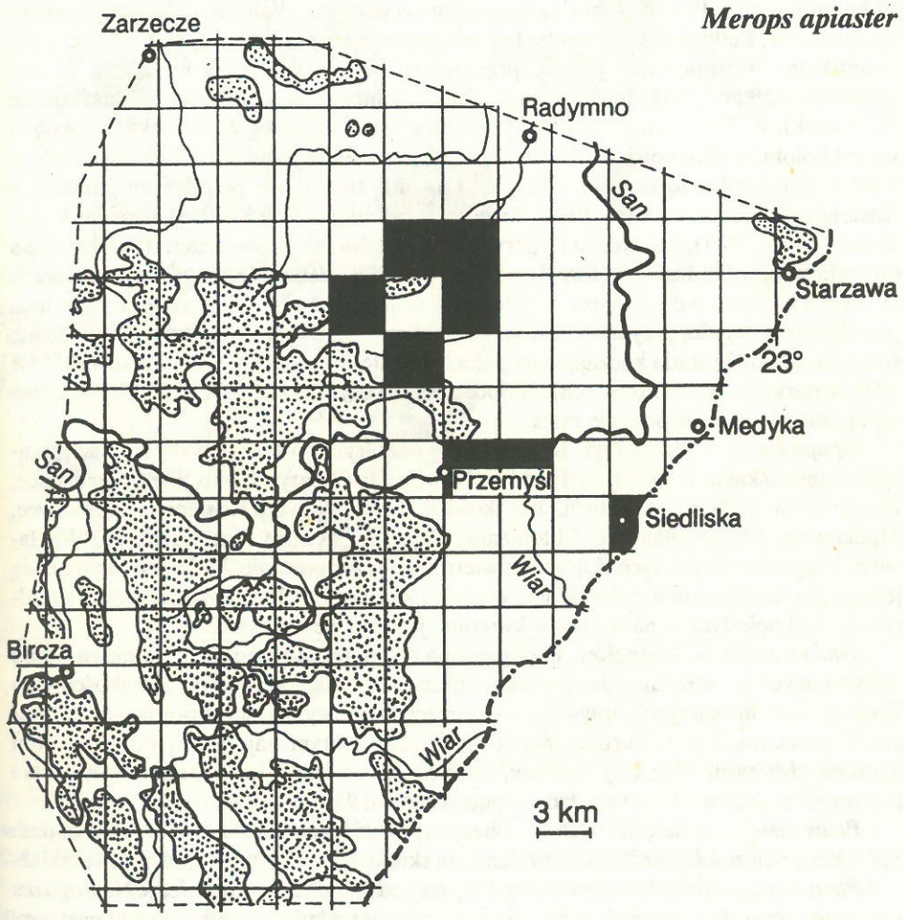
***Coracias garrulus* – kraska**. Jeszcze w latach pięćdziesiątych i na początku sześćdziesiątych była ptakiem często spotykanym, gdyż Józefik (1959, 1961) wymieniał wiele stanowisk, zarówno z Pogórza jak i z doliny Sanu. Jednak już Cais (1965) kilka lat później zwracał uwagę na rzadkość jej występowania. Potwierdza to również Tomiałojć (1972), pisząc, iż w porównaniu z innymi rejonami Polski kraska na Podkarpaciu jest skrajnie

RYS. 14. Rozmieszczenie lęgowisk zimorodka *(Alcedo atthis)*
FIG. 14. Distribution of breding sites of the Kingfisher

nieliczna. Ostatnie stanowisko lęgowe zaobserwowano w 1978 r. w Orzechowcach, pod koniec czerwca 1979 r. widziano też jednego ptaka pod Prałkowcami. W czasie niniejszych badań nie obserwowana nawet na przelotach. W Przemyślu w latach 1966–1978 obserwowana podczas wędrówek regularnie w liczbie 1–2 ptaków rocznie (H. Kurek). Zanik kraski na terenie objętym badaniami nie jest wynikiem lokalnych zmian w liczebności populacji, ale jest związany z ogólnoeuropejskim procesem wymierania tego gatunku (Witkowski 1984).

***Alcedo atthis* – zimorodek** (rys. 14). Bardzo nieliczny ptak lęgowy. W okresie lęgowym stwierdzono 10–12 par na następujących stanowiskach: wzdłuż Sanu – Hołubla, Wapowce, Łętownia (1984), Kuńkowce, Przemyśl – zapora (1985) (H. Kurek),

RYS. 15. Rozmieszczenie lęgowisk żołny *(Merops apiaster)*
FIG. Distribution of breeding sites of the Bee-eater

Babice (1983), Krasiczyn (1985), Wyszatyce (1988); na Wiarze – Posada Rybotycka, Rybotycze i Makowa (1984). Ponadto stwierdzony na stawach w Starzawie (1983–1988) oraz na potoku Cisowy pod Brylińcami (1983). Zasługuje na uwagę stwierdzenie w 1988 r. prawdopodobnie lęgowej pary na stawach pod Leskiem (już poza terenem badań, na wysokości ponad 400 m n.p.m.). Zimujące ptaki obserwowano regularnie na Sanie powyżej Przemyśla (H. Kurek), na Wiarze (15 I 1985) i stawach w Starzawie (1 ptak – 4 II 1983).

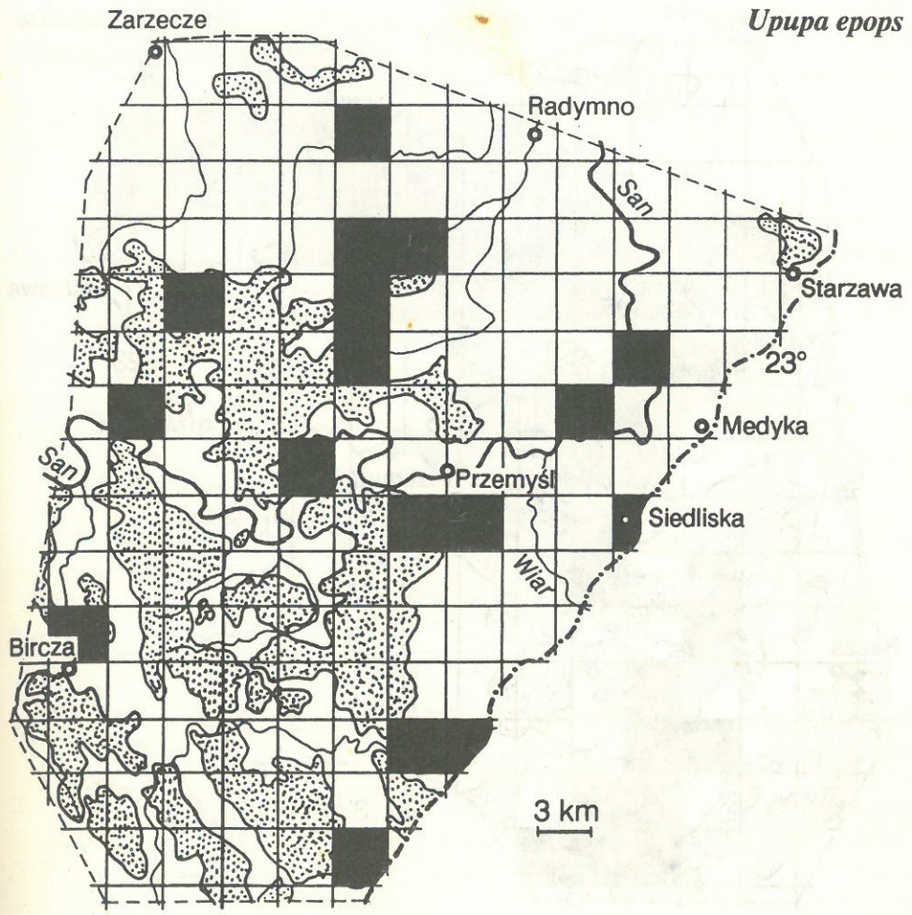
***Merops apiaster* – żołna** (rys. 15). Pierwsza informacja o występowaniu żołny w okolicach Przemyśla pochodzi z 1958 r. Obserwowano wówczas pojedyncze ptaki koło Olszan (Cais 1965). W 1965 r. znaleziono złożoną z 5–6 par kolonię w Buszkowicach (Kurek 1967a). Inwentaryzacja przeprowadzona przez Dyrcza (1967) wykazała istnienie 10 kolonii między Przemyślem a Jarosławiem (Wyszatyce, Walawa, Dusowce, Radymno, Jarosław, Pełkinie). Podczas badań wykonanych na początku lat osiemdziesiątych stwierdzono występowanie jedynie przemyskiej populacji liczącej w 1988 r. 15 par lęgowych, z czego 7 gniazdujących na terenie cegielni w dzielnicy Przemyśl-Buszkowice (H. Kurek). W 1985 r. znaleziono nową, liczącą 23 pary kolonię w Siedliskach (około 8 km od kolonii w Buszkowicach). W wyniku silnej penetracji ludzkiej i niszczenia nor w 1988 r. gnieździło się tu tylko 2–3 par. Ponadto znaleziono pojedyncze gniazda w Kosienicach-Stawarce (1983–1988), Trójczycach-Podgaju (1985 i 1988), forcie w Ujkowicach (1986–1987), Kaszycach (2 pary, 1988), między miejscowościami Hnatkowice a Orzechowce, w Siedliskach (fort Borek, 2–3 par, 1987–1988). Jak wynika z obserwacji H. Kurka i własnych danych, rejon Przemyśla zasiedla łącznie 23–25 par żołn, w tym na populację przemyską przypada 15–18 par. Po okresie lęgowym, tj. w sierpniu i wrześniu, żołny tworzą duże stada koczujące na polach (niekiedy nawet do 70 osobników – 4 IX 1984 w parku w Bolestraszycach). Najpóźniejsza obserwacja 19 IX 1988. Przylot następuje mniej więcej w połowie maja.

***Upupa epops* – dudek** (rys. 16). Nieliczny ptak lęgowy obserwowany na następujących stanowiskach: w 1987 r. – Hołubla, Nowe Sady (2 pary), Nowa Wieś, Sierakośce, Zielonka; w 1988 r. – Bełwin, Buszkowice, Bolestraszyce, Kosienice, Kuńkowce, Maćkowice, Murowanka pod Chłopicami, Paportno, Ruszelczyce, Siedliska, Wacławice, Węgierka, Wyszatyce. Łącznie stwierdzono występowanie 20–23 par, wydaje się jednak, że rzeczywista liczebność jest większa. Regularnie obserwowany podczas wędrówek, leci pojedynczo na wiosnę w kwietniu, jesienią we wrześniu.

***Jynx torquilla* – krętogłów**. Występuje na całym terenie badań. Największą liczbę odzywających się samców odnotowano wzdłuż całej doliny Wiaru (od Sierakośców po Trójcę) i jego mniejszych dopływów, w okolicach Starzawy, w dolinie potoków: Cisowego, Krzeczkowskiego i Turnicy. Środowiskiem, w którym najczęściej notowano ten gatunek, były podmokłe lasy olchowe, zadrzewienia wierzby i duże, stare ogrody. Na powierzchni próbnej *K1* stwierdzono zagęszczenie 0.9 pary/10 ha.

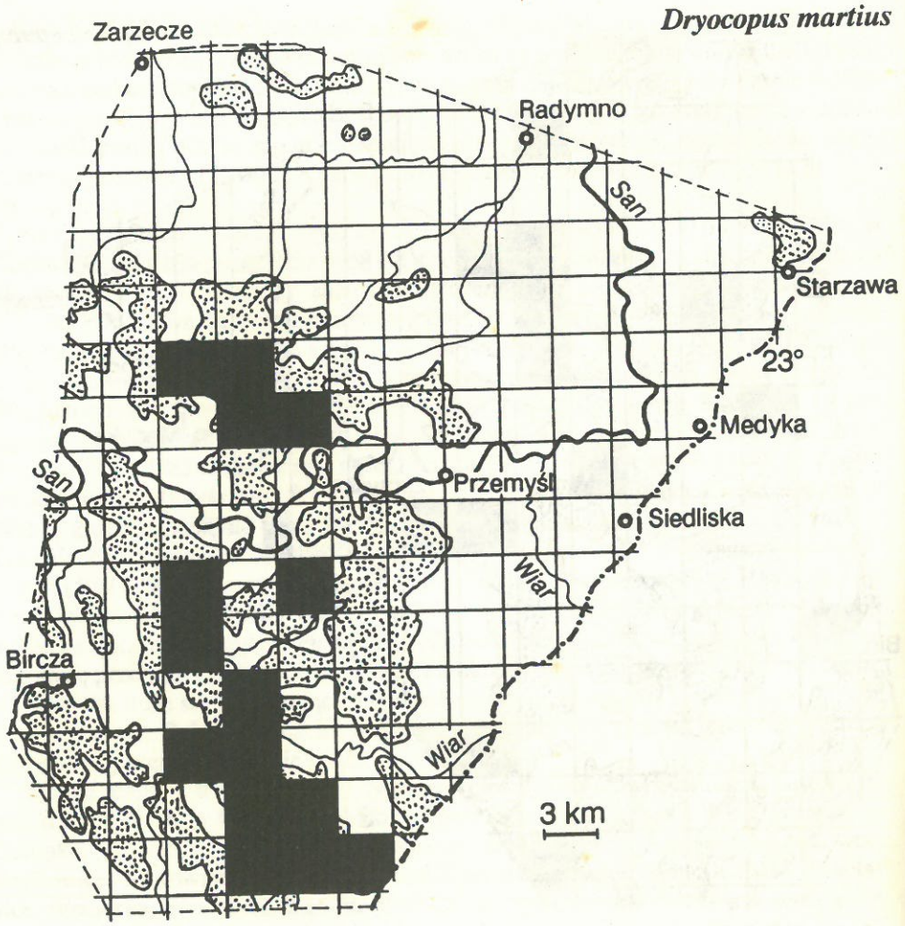
***Picus viridis* – dzięcioł zielony**. Nieliczny ptak lęgowy na całym terenie badań. Spotykany najczęściej wzdłuż doliny Sanu, na skrajach lasów i w parkach podworskich.

***Picus canus* – dzięcioł zielonosiwy**. Częstszy od gatunku poprzedniego. Na Pogórzu występuje nieco liczniej niż w nizinnej części terenu badań, dochodzi do 600 m n.p.m. Zamieszkuje przede wszystkim prześwietlone drzewostany liściaste, stare sady, remizy śródpolne, skraje lasów. W latach 1982–1986 zasiedlał park miejski w Przemyślu oraz park w Bakończycach.

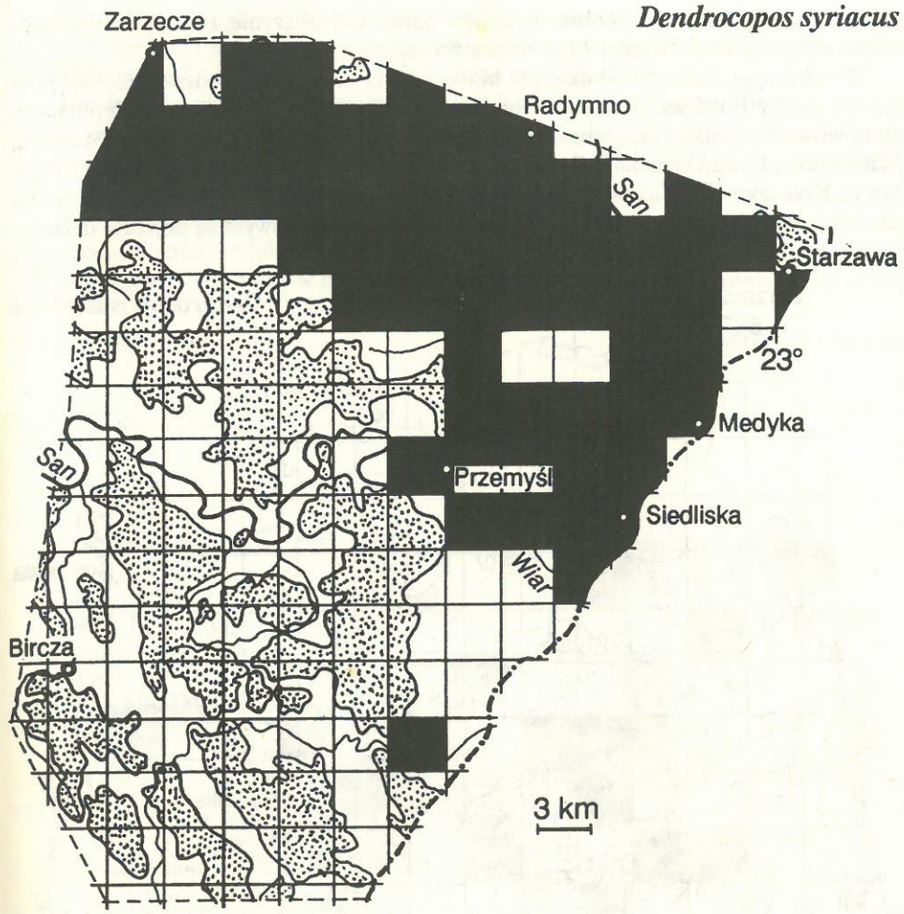
RYS. 16. Rozmieszczenie lęgowisk dudka *(Upupa epops)*
FIG. 16. Distribution of breeding sites of the Hoopoe

***Dryocopus martius* – dzięcioł czarny** (rys. 17). Nieliczny ptak lęgowy Pogórza. Stwierdzono występowanie około 16 par na następujących stanowiskach: pasmo Turnicy (6–8 par), Rokszyce, Koniusza, Hołubla, Kupna, Bircza (po 1 parze), las między Krzeczkową a Hołowicami (1–2 par), las między Średnią a Wolą Maćkowską (4–5 par). Prawdopodobnie lęgowe osobniki obserwowano również w marcu 1986 r. w okolicach Starzawy. Szacunkowo oceniamy jego liczebność na 30–40 par. Biotopem lęgowym tego gatunku są przede wszystkim dojrzałe drzewostany bukowe oraz bukowo-jodłowe. W okresie polęgowym obserwowano pojedyncze ptaki na całym terenie badań.

RYS. 17. Rozmieszczenie lęgowisk dzięcioła czarnego *(Dryocopus martius)*
FIG. 17. Distribution of breeding sites of the Black Woodpecker

***Dendrocopos syriacus* — dzięcioł białoszyi** (rys. 18). Gatunek ten pojawił się w Polsce niedawno (Ciosek i Tomiałojć 1982). Na terenie badań po raz pierwszy stwierdzono go 17 II 1980 w Przemyślu (Kurek 1984b). Autor ten wymienia kilkanaście innych stanowisk z doliny Sanu. Obecnie dzięcioł białoszyi zamieszkuje większość miejscowości w nizinnej części badanego obszaru, gdzie z reguły jest ptakiem nielicznym, choć niekiedy może występować liczniej, np. w Żurawicy na odcinku 3 km stwierdzono 20 II 1988 8 ptaków. Na Pogórze raczej nie wnika, a najgłębiej był stwierdzony pod Hołublą i Dybawką w dolinie Sanu i w Huwnikach w dolinie Wiaru. Głównym siedliskiem lęgowym są tereny wiejskie i podmiejskie z dużą liczbą drzew owocowych, wyjątkowo — skraje lasów.

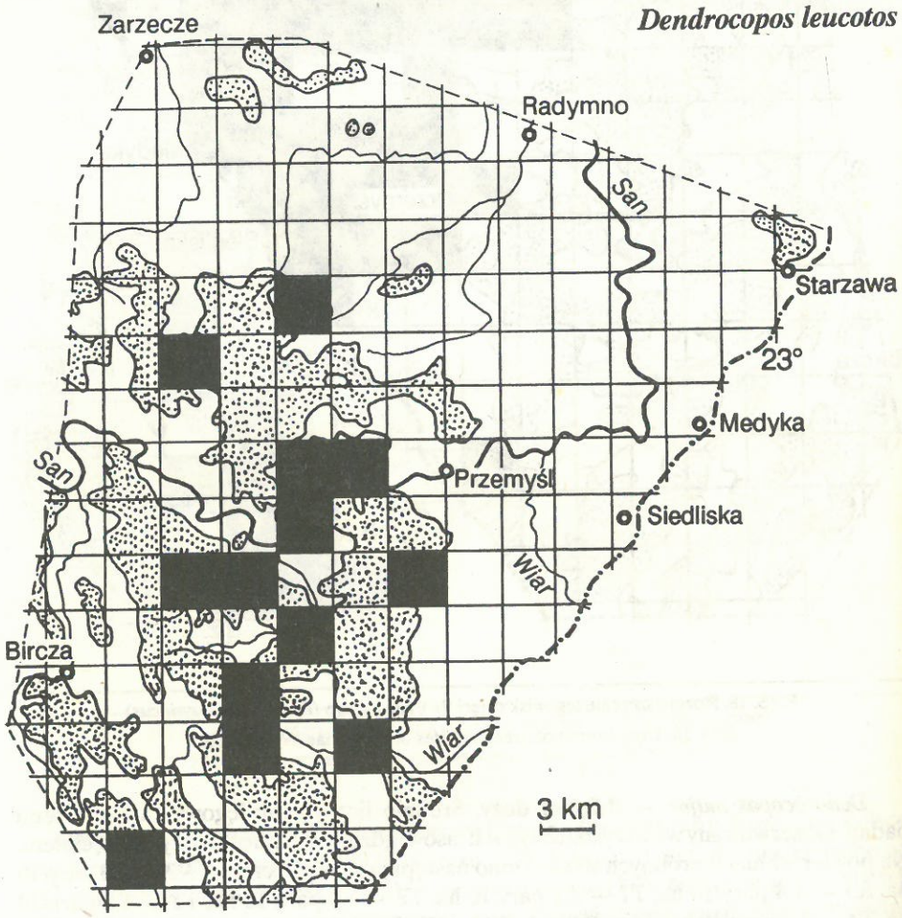
RYS. 18. Rozmieszczenie lęgowisk dzięcioła białoszyjego *(Dendrocopos syriacus)*
FIG. 18. Distribution of breeding sites of the Syrian Woodpecker

***Dendrocopos major* — dzięcioł duży**. Średnio liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Obserwowany we wszystkich typach lasów, gdzie jest najliczniejszym dzięciołem. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K2* — 2.0 pary/10 ha, *K3* — 1.4 pary/10 ha, *T1* — 3.1 pary/10 ha, *T2* — 1.0 para/10 ha, *T3* — 1.0 para/10 ha, *T4* — 2.2 pary/10 ha, *T5* — 2.8 pary/10 ha. W okresie zimowym spotykany w różnych typach środowisk, daleko od miejsc lęgowych. W niektóre lata obserwuje się jesienią i w zimie naloty inwazyjne. Zagęszczenie w okresie zimowym przedstawiono w tabeli 4.

***Dendrocopos medius* — dzięcioł średni**. Średnio liczny gatunek lęgowy. Obserwowany głównie na Pogórzu prawie we wszystkich typach lasów, dochodzi do 600 m n.p.m.

(Suchy Obycz). Jako lęgowy obserwowany w parku w Krasiczynie, Przemyślu i Mielnowie. Na powierzchni próbnej *T1* stwierdzono zagęszczenie 0.7 pary/10 ha.

***Dendrocopos leucotos* — dzięcioł białogrzbiety** (rys. 19). Bardzo nieliczny ptak lęgowy lasów Pogórza. Na terenie badań stwierdzono 14–17 par na następujących stanowiskach: Prałkowce, Dybawka (H. Kurek), Brylińce (1984), Koniusza, Makowa, Witoszyńce, Dybawka Dolna, Grochowce, Kosienice (1983), Turnica od strony Borysławki, Krzeczkowa, Grąziowa, las koło Hołowic (wszystkie 1988). Rzeczywista liczba par wydaje się być nieco większa. Głównym siedliskiem lęgowym są dojrzałe drzewo-

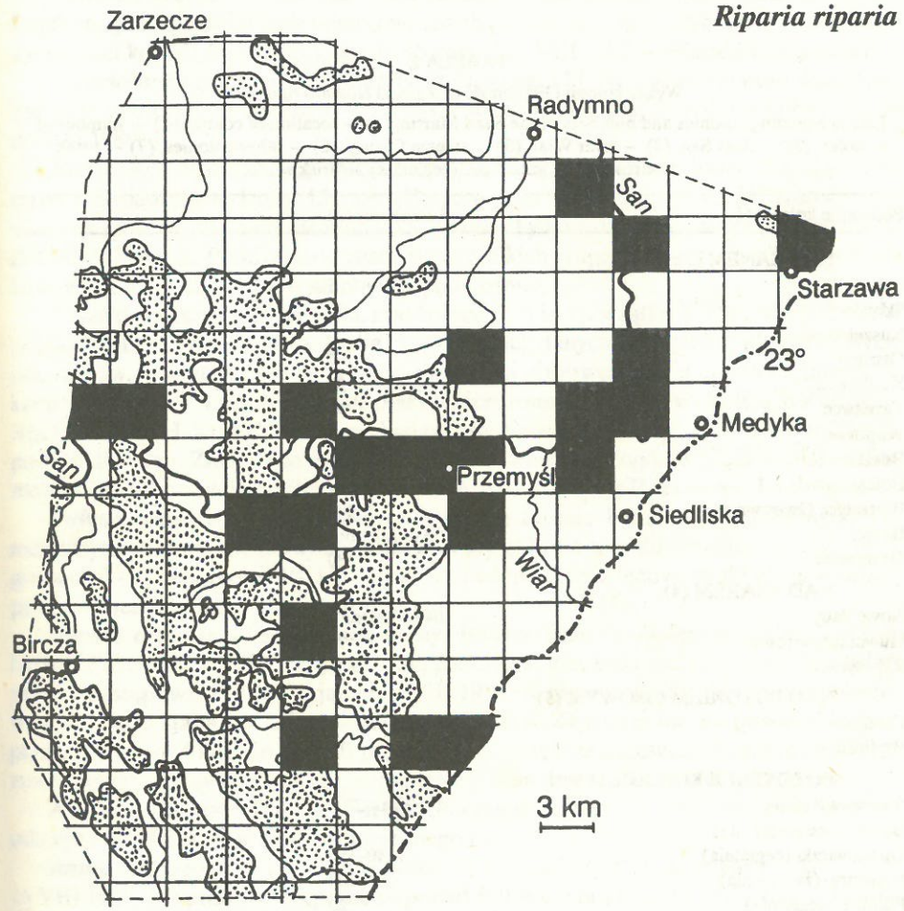

RYS. 19. Rozmieszczenie lęgowisk dzięcioła białogrzbietego *(Dendrocopos leucotos)*
FIG. 19. Distribution of breeding sites of the White-backed Woodpecker

stany bukowe, niekiedy z domieszką innych drzew liściastych. Po okresie lęgowym i zimą pojedyncze ptaki obserwowano poza miejscami lęgowymi: 13 I 1965 w Przemyślu (Potrzebowska-Dutka 1986) i 15 I 1983 nad Sanem w Torkach.

***Dendrocopos minor* — dzięciołek**. Średnio liczny lub nieliczny ptak lęgowy. Obserwowany najczęściej w dolinach potoków i rzek, w różnego typu lasach. Po okresie lęgowym jest najczęściej spotykanym dzięciołem w osiedlach ludzkich. Na powierzchniach próbnych występował w zagęszczeniu: *T1* — 0.7 pary/10 ha, *T3* — 1 pary/10 ha.

***Picoides tridactylus* — dzięcioł trójpalczasty**. 22 X 1983 obserwowano parę ptaków koło miejscowości Brylińce. Kontrole w 1984 r. nie wykazały obecności tego gatunku. 5 VI 1988 w lesie jodłowym w okolicach Cisowej obserwowano parę ptaków. Data ob-

RYS. 20. Rozmieszczenie lęgowisk brzegówki *(Riparia riparia)*
FIG. 20. Distribution of breeding sites of the Sand Martin

serwacji, wyraźnie terytorialne zachowanie i odpowiednie środowisko sugerują możliwość gniazdowania. Być może, występuje też w lasach jodłowych w paśmie Turnicy.

***Riparia riparia* — brzegówka** (rys. 20). Liczny ptak lęgowy, zwłaszcza doliny Sanu. Józefik (1962) podaje, że brzegówka jest średnio liczna i wymienia kilka stanowisk. Obecnie zamieszkuje ona całą dolinę Sanu, Wiaru i niektórych większych potoków. Wykaz stwierdzonych kolonii przedstawia tabela 2. Zwraca uwagę bardzo duża kolonia (2000–2200 nor) w okolicy stawów w Starzawie, oraz dwie kolonie położone w dużej odległości od wody — w Duńkowiczkach (10 km) i Pikulicach (3 km). Józefik (1962) stwierdził jedną taką kolonię w Żurawicy (obecnie już nie istnieje). Poza terenem badań stwierdzono kolonię brzegówek w Bieszczadach Zachodnich — 100 zajętych nor nad potokiem Olszanka pod Zwierzyniem.

TABELA 2

Wykaz kolonii i liczebność brzegówki *(Riparia riparia)*

List of breeding colonies and numbers of the Sand Martin; (1) — location of colony, (2) — number of holes, (3) — river San, (4) — river Wiar, (5) — stream Cisowy, (6) — other colonies, (7) — total; (żwirownia) — gravel-pit, (cegielnia) — brick works

Położenie kolonii (1)	Liczba nor (2)
NAD SANEM (3):	
Babice	5
Skopów	70
Ruszelczyce	50
Olszany	5–7
Kuńkowce	30
Tarnawce	350
Wapowce	5
Buszkowice	20
Bolestraszyce	148 (7 kolonii)
Wyszatyce (żwirownia)	400
Barycz	53 (4 kolonie)
Grabowiec	180
NAD WIAREM (4):	
Nowe Sady	104 (2 kolonie)
Huwniki (żwirownia)	70
Rybotycze	21
NAD POTOKIEM CISOWYM (5):	
Olszany	7 (2 kolonie)
Brylińce	14
POZOSTAŁE KOLONIE (6):	
Starzawa Rolna	2000–2200
Buszkowice (cegielnia)	500
Duńkowiczki (cegielnia)	140–150
Radymno (żwirownia)	200–220
Pikulice (cegielnia)	20
Ostrów	50
Razem (7)	4200–4600

***Hirundo daurica* — jaskółka rudawa.** 9 V 1982 obserwowano 2 osobniki nad Sanem w Przemyślu. Było to pierwsze stwierdzenie tego gatunku w Polsce (Kurek 1984a).

***Hirundo rustica* — dymówka.** Bardzo liczny ptak lęgowy, tylko w centralnej części Pogórza nieco rzadszy. Związana wyłącznie z zabudową, głównie wiejską. Stwierdzono lęgi na zewnątrz budynków w Bolestraszycach (1987), Kosienicach (1985) i Hołowicach (1988). Główny przylot przypada na drugą połowę kwietnia, najwcześniejsza obserwacja 2 IV 1985. Od 15 do 20 VII 1983 obserwowano 1500–2000 dymówek nocujących w łanie żyta w okolicach Kosienic. Regularne noclegowisko stwierdzono w sierpniu 1984 r. na starorzeczu w Hurku. Badania ilościowe przeprowadzone na powierzchni około 10 ha we wsi Kosienice wykazały obecność 46–48 par (G. Kołodziejczyk).

***Delichon urbica* — oknówka.** Średnio liczny ptak lęgowy. Liczniejsza na terenie Pogórza, gdzie w niektórych miejscowościach jest liczniejsza od dymówki. Liczebność większości kolonii wynosi od kilku do 45 gniazd (1 VIII 1987 — Posada Rybotycka).

***Melanocorypha yeltoniensis* — kalandra czarna.** 17 I 1988 obserwowano dorosłego samca w pobliżu Kosienic. Było to pierwsze stwierdzenie tego gatunku w Polsce (Hordowski 1989b).

***Eremophila alpestris* — górniczek.** Bardzo nieliczny ptak przelotny i zimujący. Na terenie badań stwierdzony 13 razy (Dzieduszycki 1880, Cais 1965, H. Kurek, obs. własne), głównie od końca listopada do stycznia. Tylko jedna obserwacja pochodzi z 20 II 1983 z Kosienic. Ptaki obserwowano w niewielkich grupach złożonych z 7–20 osobników, wyjątkowo 22 I 1984 — 48 ptaków pod Sośnicą.

***Galerida cristata* — dzierlatka.** Pod koniec XIX i na początku XX w. dzierlatka była pospolita (Dzieduszycki 1895, Trella 1938). Według danych uzyskanych od miejscowych ptaszników, jeszcze w okresie II wojny światowej obserwowano ją często na targowiskach w Przemyślu. Ostatnie lęgowe ptaki stwierdzono 26 VI 1968 w okolicach Żurawicy Rozrządowej (H. Kurek). W trakcie badań obserwowana tylko raz, 12 IV 1988 na łąkach pod Siedliskami. Zanik tego gatunku nastąpił również na Pogórzu Ciężkowickim (Tomek 1973). Obecnie najbliższe stanowisko lęgowe istnieje w Rzeszowie (J. Ciosek).

***Lullula arborea* — skowronek borowy.** Na terenie badań jest regularnym, ale nielicznym ptakiem przelotnym. Obserwowany głównie w październiku, najczęściej w grupach 3–10, wyjątkowo 10–15 ptaków. Prawdopodobnie lęgowe ptaki obserwowano poza terenem badań, w okolicach Bydzynia.

***Alauda arvensis* — skowronek polny.** Bardzo liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Zasiedla wszystkie typy pól i łąk, pastwiska, nieużytki itp. Podczas 7 lat badań przylot następował 2–8 III, wyjątkowo 21 II 1989. W okresie wędrówki jesiennej obserwowano duże stada do 250 ptaków, np. w Hurku. Zagęszczenie na powierzchniach próbnych wynosiło od 3.6 do 10.5 pary/10 ha. Największe zagęszczenie zanotowano na zmeliorowanych łąkach kośnych, najmniejsze — na dnie wyschniętego starorzecza.

***Anthus novaeseelandiae* — świergotek szponiasty.** 15 IV 1988 obserwowano na odstojnikach ścieków w Siedliskach jednego ptaka.*

***Anthus campestris* — świergotek polny.** W trakcie badań obserwowany tylko 2 razy: 16 VIII 1988 — 1 ptak pod Kopysnem (ponad 500 m n.p.m.) oraz 18 VIII 1988 — 3 ptaki żerujące na polach pod Kosienicami. Domaniewski (1916) pisze, że "występowanie jego w dużym stopniu zależne jest od terenów, albowiem trzyma się głównie wydm piasz-

* Obserwacja zaakceptowana przez Komisję Faunistyczną.

czystych z rzadka porośniętych roślinnością". Brak takich terenów na badanym obszarze wyklucza gniazdowanie, ale lęgowe ptaki obserwowano już w niedalekiej Korczowie.

***Anthus trivialis* — świergotek drzewny**. Liczny ptak lęgowy na całym terenie badań. Występuje głównie na brzegach lasów, porębach oraz na terenach otwartych, częściowo zadrzewionych. Przelot jesienny trwa od połowy sierpnia do końca października. Zagęszczenie na powierzchniach próbnych wynosi od 0.9 do 4.5 pary/10 ha.

***Anthus pratensis* — świergotek łąkowy**. Nieliczny ptak lęgowy nizinnej części obszaru badań. Zasiedla wyłącznie podmokłe łąki. W optymalnych środowiskach, np. na łąkach pod Cieszacinem, jest średnio liczny. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *T7* — 2.8 pary/10 ha, *T8* — 2.8 pary/10 ha, *T14* — 3.0 pary/10 ha. Główne nasilenie przelotu wiosennego przypada na drugą połowę marca. Najwcześniejsza obserwacja 2 III 1989 — 1 ptak w Starzawie. Przelot jesienny trwa od połowy września do początku grudnia, z nasileniem na przełomie września i października. Stwierdzono zimowanie pojedynczych osobników: 7 I 1984 — 1 ptak w Starzawie i 4 II 1988 — 1 ptak nad Sanem w pobliżu Grabowca.

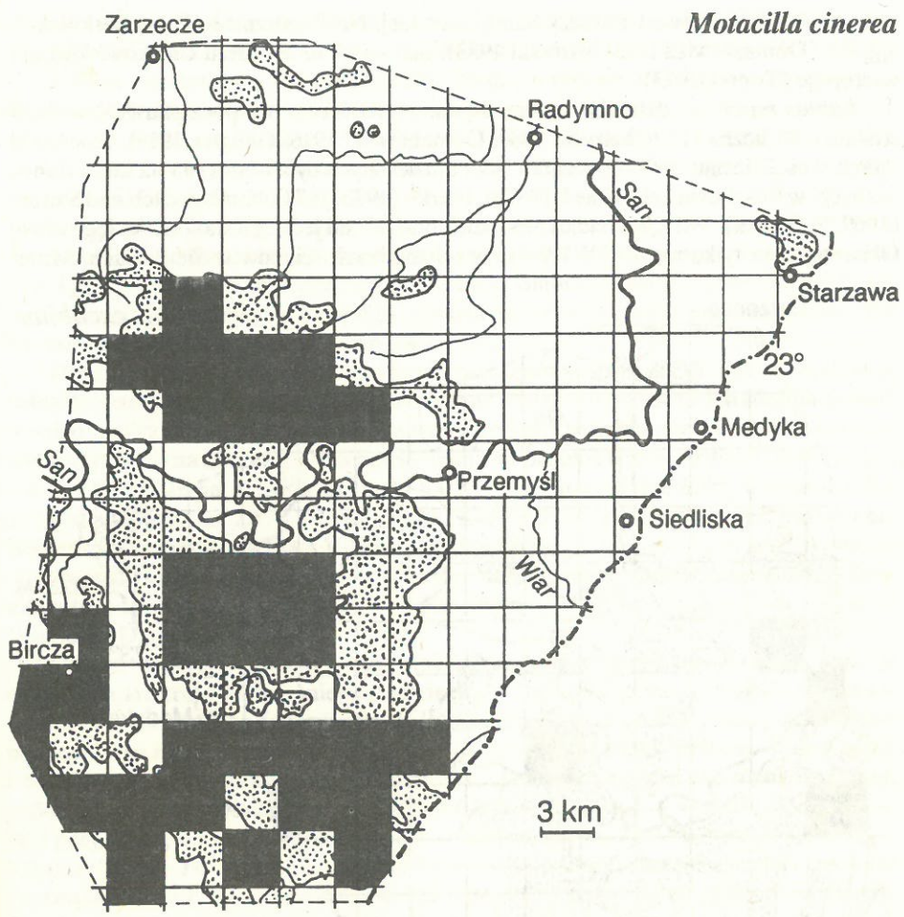
***Anthus cervinus* — świergotek rdzawogardlisty**. 28 IV 1984 obserwowano 1 ptaka przy stawach w Starzawie.

***Motacilla flava flava* — pliszka żółta**. Średnio liczny ptak lęgowy, głównie w nizinnej części badanego terenu. Cais (1965) pisze, że występuje ona bardzo nielicznie i podaje tylko jedno stanowisko pod Kruhelem Małym. W trakcie badań obserwowana w całej części nizinnej, natomiast na Pogórzu jej zasięg ogranicza się wyłącznie do doliny Sanu od Babic po Przemyśl i doliny Wiaru do Huwnik. Zasiedla głównie pola uprawne, poza tym łąki i pastwiska. Na powierzchniach próbnych stwierdzono zagęszczenia: *T7* — 1.2 pary/10 ha, *T8* — 0.5 pary/10 ha, *T9* — 1.6 pary/10 ha, *T10* — 0.5 pary/10 ha, *T11* — 0.6 pary/10 ha, *T12* — 0.4 pary/10 ha, *T13* — 0.8 pary/10 ha, *T14* — 2 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 8 IV 1983 w Przemyślu, najpóźniejsza 14 XII 1986 — 1 ptak nad Sanem w Wapowcach (H. Kurek). Poza terenem badań, tuż pod Leskiem, stwierdzono 19–20 VII 1988 2 pary karmiące podloty.

***Motacilla cinerea* — pliszka górska** (rys. 21). Nieliczny ptak lęgowy Pogórza, obserwowany na wszystkich większych potokach górskich: Cisowym (10–15 par), Łętowiance (2–5 par), Jamniance (10–15 par), Stupnicy (5–7 par), Wiarze (30–35 par), Turnicy (10–15 par), Krzeczkowskim (4–8 par), Olszanieckim (2–5 par); na niewielkich potokach między Średnią, Węgierką i Maćkowicami (15–25 par), ponadto w kamieniołomie w Węgierce (1 para). Szacunkowo na całym terenie badań występuje około 130–150 par. Na Sanie w granicach obszaru badań nie występuje, stwierdzona dopiero poniżej Dubiecka, wyjątkowo wykryto lęg pod Kuńkowcami w 1988 r. (H. Kurek). Najwcześniejsza obserwacja 21 III 1989 pod Krzeczkową.

***Motacilla alba* — pliszka siwa**. Średnio liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Notowana głównie wśród osiedli ludzkich, poza tym w szałasach pasterskich, nad potokami pozbawionymi dużych drzew. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K1* — 0.6 pary/10 ha, *K4* — 1.1 pary/10 ha, *K5* — 0.8 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 3 III 1984.

***Lanius collurio* — gąsiorek**. Średnio liczny ptak lęgowy. Występuje na całym terenie badań, preferując słoneczne zbocza porośnięte tarniną, dziką różą itp. oraz skraje lasów. Lokalnie osiąga większe zagęszczenie; pod Kopysnem na powierzchni 7 ha stwierdzono 11 par, w Torkach na 5 ha starorzecza — 10 samców, w Kosienicach w sadzie na 0.5 ha

RYS. 21. Rozmieszczenie lęgowisk pliszki górskiej *(Motacilla cinerea)*
FIG. 21. Distribution of breeding sites of the Grey Wagtail

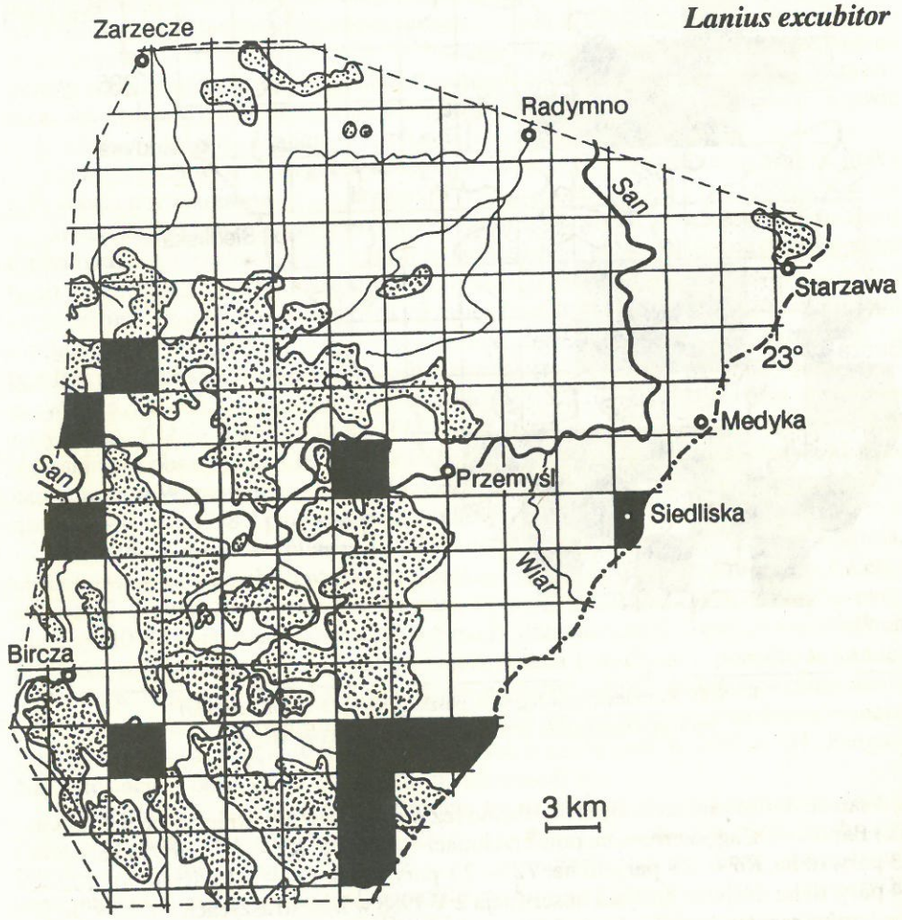
— 3 samce. Duże zagęszczenie stwierdzono też w okolicach nie istniejących wsi Sopotnik i Paportno. Zagęszczenie na powierzchniach próbnych: *K2* — 0.7 pary/10 ha, *K4* — 3.3 pary/10 ha, *K6* — 0.9 pary/10 ha, *T2* — 2.1 pary/10 ha, *T4* — 1.1 pary/10 ha, *T12* — 0.4 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 2 V 1988 w Bolestraszycach.

***Lanius senator* — dzierzba rudogłowa**. 5 VII 1882 odstrzelono samca w Zarzeczu (Dzieduszycki 1895). Dawniej była na tym terenie prawdopodobnie lęgowa, na co wskazuje data zdobycia okazu z Zarzecza oraz obserwacje Niezabitowskiego-Lubicza (1901) z okolic wsi Głęboka pod Chyrowem (ok. 15 km od obecnej granicy kraju), który pisze, iż "występuje rzadko na brzegach lasów". Domaniewski (1916) wymieniał ją już

tylko z okolic Krakowa i Puszczy Sandomierskiej. Na Pogórzu Środkowobeskidzkim lęgowa (Domaszewicz i Lewartowski 1983), natomiast na Pogórzu Ciężkowickim nie występuje (Tomek 1973).

***Lanius minor* — dzierzba czarnoczelna**. W XIX oraz na początku XX w. była stosunkowo liczna (Dzieduszycki 1880, Domaniewski 1916, Gengler 1916). Jeszcze w latach sześćdziesiątych i na początku siedemdziesiątych była notowana na kliku stanowiskach: w Buszkowicach (Kurek 1967b), Hurku (1972–1974), Kuńkowcach nad Sanem (1969, H. Kurek). W czasie badań nie znaleziono już ani jednego stanowiska lęgowego. Obserwowana tylko raz 29 IX 1987 przy odstojnikach ścieków w Siedliskach. Mimo

Lanius excubitor

RYS. 22. Rozmieszczenie lęgowisk srokosza *(Lanius excubitor)*
FIG. 22. Distribution of breeding sites of the Great Grey Shrike

specjalnych poszukiwań nie spotkana na Pogórzu Środkowobeskidzkim (Domaszewicz i Lewartowski 1983) ani też na Pogórzu Ciężkowickim (Tomek 1973).

***Lanius excubitor* — srokosz** (rys. 22). Bardzo nieliczny ptak lęgowy. Stwierdzono 12–15 par: w Tarnawcach (1984, H. Kurek), Babicach (1986 — 1 ptak), Leszczynach (1987 — 1 para), Sopotniku (1988 — 1 para), Siedliskach (1988 — 1 para), Nowych Sadach (1987 — 1 para), Łodzince Górnej (1986 — 1 ptak), Makowej (1988 — 2 pary), Kuźminie (1988 — 1 para), Bachowie (1988 — 1 para) i Skopowie (1988 — 1 para). Cais (1965) wymienia go tylko z 3 stanowisk: z Cisowej, między Hołublą a Korytnikami oraz spod Prałkowiec. Szacunkowe zagęszczenie dla całego obszaru wynosi około 1 pary/100 km^2 i jest podobne do stwierdzonego w Kotlinie Biebrzańskiej (Dyrcz *et al.* 1984), ale mniejsze od podawanego dla byłego powiatu wrzesińskiego (Lewartowski 1982). W okresie jesienno-zimowym spotykany nieco częściej.

***Oriolus oriolus* — wilga**. Średnio liczny ptak lęgowy. Zasiedla większość środowisk leśnych (do 600 m n.p.m.) Najczęściej spotykana w parkach podworskich i dolinach rzek. Bardzo nieliczna lub brak jej zupełnie wewnątrz zwartych kompleksów leśnych, gdzie występuje tylko na obrzeżach. Na powierzchniach próbnych stwierdzono zagęszczenie: *K2* — 1.0 para/10 ha, *K3* — 1.4 pary/10 ha, *K4* — 1.1 pary/10 ha, *K5* — 0.8 pary/10 ha, *T1* — 0.8 pary/10 ha, *T2* — 2.1 pary/10 ha, *T3* — 1.0 para/10 ha, *T4* — 2.2 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 3 V 1986 w Kosienicach.

***Sturnus roseus* — pasterz różowy**. Stwierdzony podczas wielkiej inwazji w 1875 r., kiedy to odstrzelono 3 samce: 23 V w Krasiczynie, 26 V w Więckowicach i 31 V w Wysocku (Dzieduszycki 1880).

***Sturnus vulgaris* — szpak**. Liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Występuje we wszystkich kontrolowanych miejscowościach. W lasach obserwowany tylko na obrzeżach. Notowany nawet na pojedynczych drzewach wśród łąk i pól (Hurko). Stwierdzono noclegowiska na starorzeczu w Hurku (21 VII 1986 około 20 000 ptaków — H. Kurek) i na stawach w Starzawie (30 VIII 1983 — ok. 8000 ptaków). Na powierzchniach próbnych stwierdzono zagęszczenie: *K1* — 0.2 pary/10 ha, *K3* — 4.2 pary/10 ha, *K4* — 12.2 pary/10 ha, *K6* — 1.8 pary/10 ha, *T1* — 15.0 par/10 ha, *T2* — 5.2 pary/10 ha, *T3* — 1.0 para/10 ha, *T4* — 1.1 pary/10 ha. Obserwowano kilkakrotnie zimujące ptaki w Przemyślu: 28 I 1977 — 20 osobników, 7 II 1984 — 8 ptaków, 26 XII 1987 — 4 ptaki (H. Kurek) oraz 15 I 1986 — 1 osobnik. W odległym o około 80 km na wschód Lwowie szpaki zimują częściej (Fedevic i Gorbań 1987). Najwcześniejsza obserwacja 21 II 1989.

***Garrulus glandarius* — sójka**. Nieliczny lub średnio liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Występuje w dużym rozproszeniu, notowana wewnątrz dużych kompleksów leśnych na Pogórzu, w parkach miejskich i wiejskich, nawet w niewielkich kępach śródpolnych (Bolestraszyce). W Przemyślu lęgowa w parku miejskim oraz na cmentarzu przy ul. Słowackiego. Na przelotach liczna, spotykana w stadach do 60 ptaków. Zagęszczenie na powierzchniach próbnych: *K2* — 0.5 pary/10 ha, *T1* — 0.8 pary/10 ha, *T4* — 1.1 pary/10 ha, *T5* — 1.4 pary/10 ha.

***Pica pica* — sroka**. Średnio liczny ptak lęgowy. Liczniejsza na terenie nizinnym, na Pogórzu rzadka. Występuje wśród zabudowań, wzdłuż dolin rzek i potoków. Najliczniej gnieździ się wśród zadrzewień nadrzecznych nad Sanem, nad zarośniętymi starorzeczami. Liczenie przeprowadzone w 1986 r. na powierzchni 2.6 km^2 w krajobrazie kulturowym wsi Kosienice wykazało 12 zajętych gniazd (0.5 pary/10 ha). Zagęszczenie notowane na powierzchniach próbnych: *K1* — 0.8 pary/10 ha, *K4* — 1.1 pary/10 ha, *K5* —

0.8 pary/10 ha, *K6* – 4.5 pary/10 ha, *T7* – 0.4 pary/10 ha, *T12* – 0.4 pary/10 ha. Podczas liczenia zimowego na odcinku Sanu od Przemyśla do Medyki 15 I 1986 stwierdzono 0.2 osobnika/km rzeki, a na odcinku Barycz – Radymno 4 II 1988 – 11.8 osobnika/km. W czasie liczenia ptaków zimujących w miejscowościach: Brylińce, Olszany i Zielonka 7 II 1988 stwierdzono zagęszczenie 0.7 osobnika/10 ha.

***Nucifraga caryocatactes* – orzechówka**. W okresie lęgowym obserwowana tylko w paśmie Turnicy (400–600 m n.p.m.) w liczbie 14–18 par (4.6 pary/10 km^2). Zasiedla stare lasy jodłowo-bukowe. W tym samym rejonie spotykana też zimą (Potrzebowska-Dutka 1986). Na pozostałym terenie obserwowana bardzo rzadko w czasie jesiennych przelotów: 24 IX 1985 – 2 ptaki, 6 X 1987 – 1 ptak w Przemyślu. Występowanie ptaków lęgowych na Turnicy łączy się z zasięgiem występowania przedstawionym przez Strautmana (1963). Nie stwierdzona na Pogórzu Środkowobeskidzkim i Pogórzu Ciężkowickim (Tomek 1973, Domaszewicz i Lewartowski 1983).

***Corvus monedula* – kawka**. Średnio liczny ptak lęgowy. Liczniejsza w nizinnej części terenu badań, na Pogórzu występuje tylko w większych miejscowościach. Zasiedla głównie krajobraz kulturowy. Jesienią podczas wędrówek liczna w mieszanych stadach z gawronem. W parku podworskim – arboretum w Bolestraszycach stwierdzono zagęszczenie 8 par/10 ha. Na badanym terenie występuje podgatunek *C. m. spermologus*, natomiast w okresach przelotów i w zimie obserwowano również ptaki wykazujące cechy podgatunku *C. m. soemmeringii*.

***Corvus frugilegus* – gawron**. W czasie odrębnych badań prowadzonych w latach 1983–1987 na obszarze około 2500 km^2 stwierdzono 81 kolonii o łącznej liczbie 7781 gniazd. Średnia wartość zagęszczenia populacji wynosi 7.9 pary/km^2 i jest największa spośród danych z Polski (Adamiak 1972, Luniak 1973). Stwierdzono duże wahania liczebności populacji przy stałej tendencji wzrostowej. W stosunku do 1963 r. liczebność wzrosła o 45%. Gawron zdecydowanie omija tereny Pogórza, a jego kolonie pojawiają się dopiero na Przykarpackim Progu Lessowym. Granica wnikania gawrona w tereny górzyste sięga miejscowości: Sierakośce, Przemyśl, Kosienice, Rokietnica, Tyniowice, Hawłowice, Rozbórz Okrągły. Średnia wielkość kolonii wynosi 96 gniazd. Największą kolonię (633 gniazda) stwierdzono w Wyszatycach. Szczegółowe omówienie występowania tego gatunku zawarte jest w oddzielnym opracowaniu (Hordowski 1989a). Wykaz kolonii na terenie badań przedstawiono w tabeli 3. W okresie jesiennej wędrówki w październiku i listopadzie bardzo częsty w stadach 10–1500 osobników. Największe obserwowane stado liczyło około 6500 ptaków (17 IV 1984). Główny przelot jesienny przypada pod koniec października, niekiedy jest on intensywny, np. 30 X 1983 zanotowano przelot 38 stad o łącznej liczebności 6020 osobników. W czasie dwukrotnego zimowego liczenia na odcinku Sanu od Przemyśla do Medyki, gdzie liczono wszystkie osobniki w zasięgu wzroku, stwierdzono 15 I 1986 – 10.2 osobnika/km rzeki, a na odcinku Barycz – Radymno 4 II 1988 – 27 osobników/km.

***Corvus corone cornix* – wrona siwa**. Nieliczny ptak lęgowy. Zasiedla głównie tereny w dolinie Sanu od Babic do Radymna (ok. 60–80 par). Poza tym spotykana w okolicach stawów w Starzawie (20–25 par), Kosienic (4–6 par), Nowych Sadów (2–3 par), Rokszyc (1 para), Makowej (1 para), Birczy (2–3 par), Łowiec (2–5 par), Hawłowic (2–3 par). Szacujemy, że na całym terenie badań występuje 150–200 par. Rzadko obserwowana w większych stadach, największe obserwowano 29 V 1988 – 17 ptaków w Kosienicach. W okresie zimowym spotykana bardzo nielicznie.

TABELA 3

Wykaz kolonii i liczebność gawrona *(Corvus frugilegus)*

List of breeding colonies and numbers of the Rook; (1) – locality, (2) – number of nests

Miejscowość (1)	Liczba gniazd (2)
Bolestraszyce	494
Boratyn	176
Chłopice	242
Dusowce	23
Kaszyce	29
Kosienice	7
Lutków	8
Łowce	185
Medyka	207
Michałówka	24
Nakło	31
Ostrów k. Radymna	165
Ożańsk	131
Przemyśl	358
Radymno	554
Rokietnica	448
Roźwienica	316
Rudołowice	425
Sierakośce	8
Skołoszów	10
Sośnica	35
Stubno	334
Święte	8
Tuczempy	45
Tyniowice	97
Więckowice	98
Wyszatyce	633
Zamiechów	180

***Corvus corax* – kruk**. Nieliczny ptak lęgowy, spotykany głównie na terenie Pogórza, na Progu Lessowym rzadszy. Ze względu na brak obszarów leśnych na tym terenie, kruk zasiedla małe remizy śródpolne, zadrzewione forty, pojedyncze drzewa (starorzecze w Nienowicach), niewielkie laski i parki podworskie na skrajach wsi. W latach 1981–1983 jedna para gniazdowała w parku miejskim w Przemyślu. Na terenie badań stwierdzono około 40 par. Dane te, uzupełnione o informacje uzyskane z ankiety rozesłanej do nadleśnictw, pozwalają ocenić liczebność kruka na 80–100 par. W stosunku do 1958 r. (Dobrowolski *et al.* 1962) nastąpił około dziesięciokrotny wzrost liczebności. Średnie zagęszczenie wynosi 6.2–7.7 pary/100 km^2. W porównaniu z innymi rejonami Polski, jest ono dość wysokie, np. w Kotlinie Biebrzańskiej wynosi 2 pary/100 km^2 (Dyrcz *et al.* 1984), w Puszczy Knyszyńskiej około 10 par/100 km^2 (Pugacewicz i Wołk 1986). W okresie polęgowym i zimowym obserwowano duże stada: 12 II 1987 – 38 ptaków przy padlinie w Krzeczkowej, 8–9 VII 1988 – około 100 ptaków pod Leskiem, prócz tego w okresie lęgowym 30 IV 1988 – 18 ptaków w Trójcy.

***Bombycilla garrulus* — jemiołuszka.** Corocznie przelotna podczas wędrówki jesiennej, od połowy listopada do połowy grudnia, w zróżnicowanej liczebności. Przez 7 lat badań zanotowano 35 spotkań. Obserwowana w niewielkich stadach 5–50 ptaków. Wyjątkowo obserwowano skupienie około 1000 ptaków 3 I 1987 w Przemyślu (H. Kurek). Wiosną nieliczna, a przelot słabo zauważalny.

***Cinclus cinclus* — pluszcz.** W wyniku podjęcia specjalnych poszukiwań stwierdzony na dwóch stanowiskach na potoku Sopotnik pod Leszczynami (15 V 1988 — gniazdo z 6 wyrośniętymi pisklętami, 28 VI 1988 — puste gniazdo drugiej pary). Gniazda były umieszczone pod betonowymi mostkami. Oba stanowiska leżą na wysokości 350–400 m n.p.m. Środowisko lęgowe stanowiły niewielkie kamieniste potoki z brzegami gęsto porośniętymi krzewami. O gnieżdżeniu na potoku Turnica w paśmie Turnicy wspomina Trella (1938). Najbliższe stanowiska lęgowe stwierdzono po drugiej stronie tego pasma, w Wojtkowej (Partyka 1963). Zimą corocznie obserwowano pojedyncze ptaki na Sanie w okolicach Przemyśla (Głowaciński 1969, dane własne).

***Troglodytes troglodytes* — strzyżyk.** Średnio liczny ptak lęgowy na całym terenie badań. Najliczniej był notowany wewnątrz zwartych kompleksów leśnych, gdzie jest jednym z dominantów. W lasach jodłowych w paśmie Turnicy, wraz z pokrzywnicą, należy do najliczniejszych gatunków. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K2* — 2.0 pary/10 ha, *K3* — 1.4 pary/10 ha, *T1* — 0.8 pary/10ha, *T3* — 3.0 pary/10 ha, *T4* — 2.2 pary/10 ha, *T5* — 2.8 pary/10 ha. Corocznie wykazywano zimowanie pojedynczych ptaków w lasach w okolicy Kosienic (1983–1988) i Wacławic (1988/1988), w arboretum w Bolestraszycach (1983/1984), w trzcinach na stawach w Starzawie (1984).

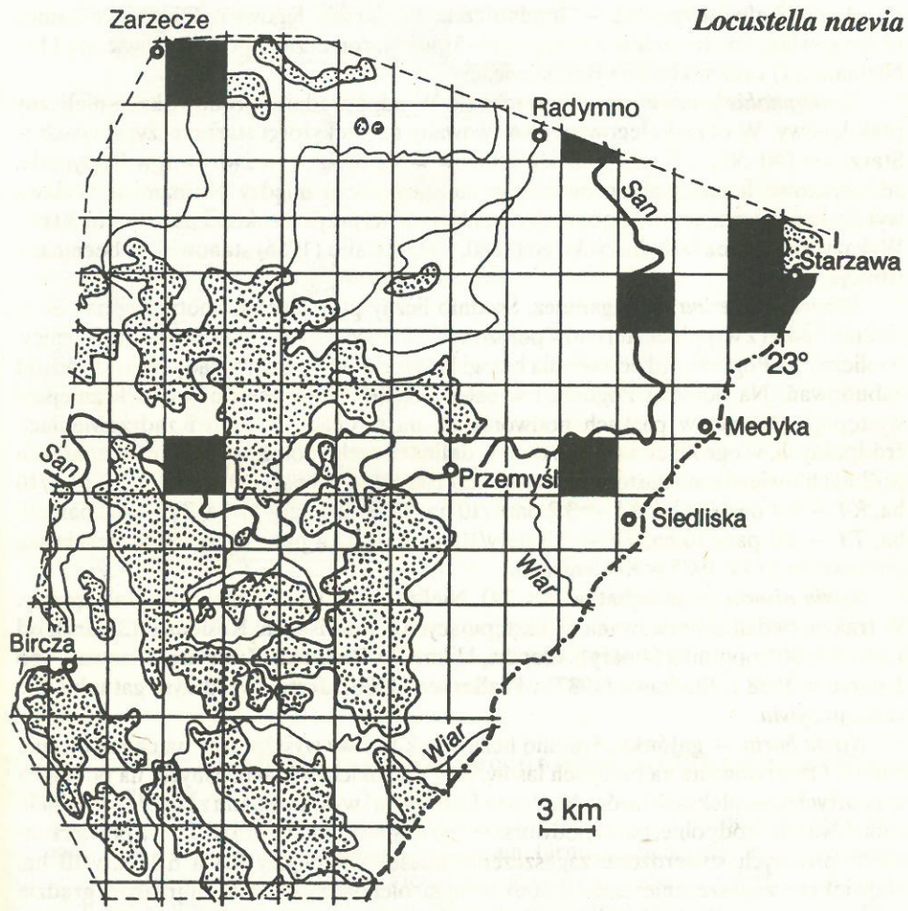
***Prunella modularis* — pokrzywnica.** Średnio liczny ptak lęgowy. Jeszcze na początku lat sześćdziesiątych musiała być ptakiem bardzo nielicznym, gdyż Cais (1965) nie stwierdził jej gniazdowania. Z przedstawionego przez Strautmana (1963) rozmieszczenia pokrzywnicy wynika, że gniazduje ona tylko w wyższych partiach Karpat. Obecnie należy do dość licznych gatunków, a w lasach jodłowych w paśmie Turnicy jest jednym z dominantów (obok strzyżyka i zięby). Poza tym spotykana we wszystkich typach lasów oraz w zadrzewieniach nadrzecznych. Na terenie Progu Lessowego nieliczna i notowana tylko w większych lasach (Starzawa, Chłopice, Zarzecze i in.). W okresie wędrówek, od końca marca lub początku kwietnia, spotykana również wśród zabudowań (Przemyśl — ogrody willowych dzielnic). Obserwowano zimujące ptaki: 24 I 1988 i 24 XII 1981 — 1 ptak nad Sanem w Przemyślu (H. Kurek). Zagęszczenie na powierzchniach próbnych: *K1* — 0.2 pary/10 ha, *K2* — 2.5 pary/10 ha, *K3* — 1.4 pary/10 ha, *T1* — 0.8 pary/10 ha, *T2* — 1 para/10 ha, *T4* — 1.1 pary/10 ha, *T5* — 2.8 pary/10 ha, *T6* — 0.9 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 21 III 1989.

***Locustella luscinioides* — brzęczka.** Prawdopodobnie lęgowe brzęczki stwierdzono na starorzeczu w Hurku (8–12 śpiewających samców w latach 1984–1988). Ponadto w 1988 roku słyszano ten gatunek w Buszkowicach (1 samiec) oraz na stawach w Starzawie (4 samce). Stwierdzono też wówczas jednego samca na zarastającym starorzeczu pod Radymnem, skąd podawał ją już Józefik (1961). Domaniewski (1916) wymieniał brzęczkę jako lęgową znad Sanu pod Jarosławiem. Podane przez Caisa (1965) stanowisko na Lipowicy już nie istnieje.

***Locustella fluviatilis* — strumieniówka.** Średnio liczny ptak lęgowy. Obserwowana na całym terenie badań, najliczniej występuje w zadrzewieniach nadrzecznych wzdłuż

całej doliny Sanu i Wiaru. Poza tym spotykana na brzegach wilgotnych lasów i w dolinach potoków. Częściej obserwowana na Pogórzu, gdzie występuje do wysokości 600 m n.p.m.. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K1* — 0.6 pary/10 ha, *K2* — 0.5 pary/10 ha, *K4* — 1.1 pary/10 ha, *T1* — 1.6 pary/10 ha, *T2* — 4.2 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 10 V 1988 w Ruszelczycach.

***Locustella naevia* — świerszczak** (rys. 23). W odpowiednich środowiskach nieliczny ptak lęgowy. W okresie lęgowym śpiewające samce obserwowano na stawach w Starzawie (3–4), na starorzeczach pod Nizinami (1) i Radymnem (1), w Hurku (1–2), ma małych stawach pod Krzywczą (1) i na wilgotnych łąkach pod Cieszacinem (1). Najwcześniejsza obserwacja 7 V 1988 w Zarzeczu.

RYS. 23. Rozmieszczenie lęgowisk świerszczaka *(Locustella naevia)*
FIG. 23. Distribution of breeding sites of the Grasshopper Warbler

***Acrocephalus schoenobaenus* — rokitniczka**. W odpowiednich środowiskach średnio liczny ptak lęgowy. Obserwowana na wszystkich starorzeczach, stawach w Starzawie i odstojnikach ścieków w Siedliskach. Dwukrotne liczenie przeprowadzone na stawach w Starzawie wykazało obecność 40–50 par lęgowych. W przeciwieństwie do potrzosa nie stwierdzona na małych zbiornikach wodnych.

***Acrocephalus palustris* — łozówka**. Bardzo liczny ptak lęgowy nizinnej części terenu badań oraz średnio liczny na Pogórzu, gdzie dochodzi do wysokości 500 m n.p.m.. Najliczniej spotykana w dolinach rzek i potoków oraz wśród pól uprawnych. Obserwowana często na brzegach lasów. Zagęszczenie na powierzchniach próbnych wynosi od 0.7 do 7.7 pary/10 ha. Największe zagęszczenia zanotowano w parku podworskim oraz w mozaice pól i łąk.

***Acrocephalus scirpaceus* — trzcinniczek**. W okresie lęgowym śpiewające samce obserwowano na stawach w Starzawie (4–5), na starorzeczach pod Nienowicami (1) i Nizinami (1) oraz w Hurku i Buszkowicach.

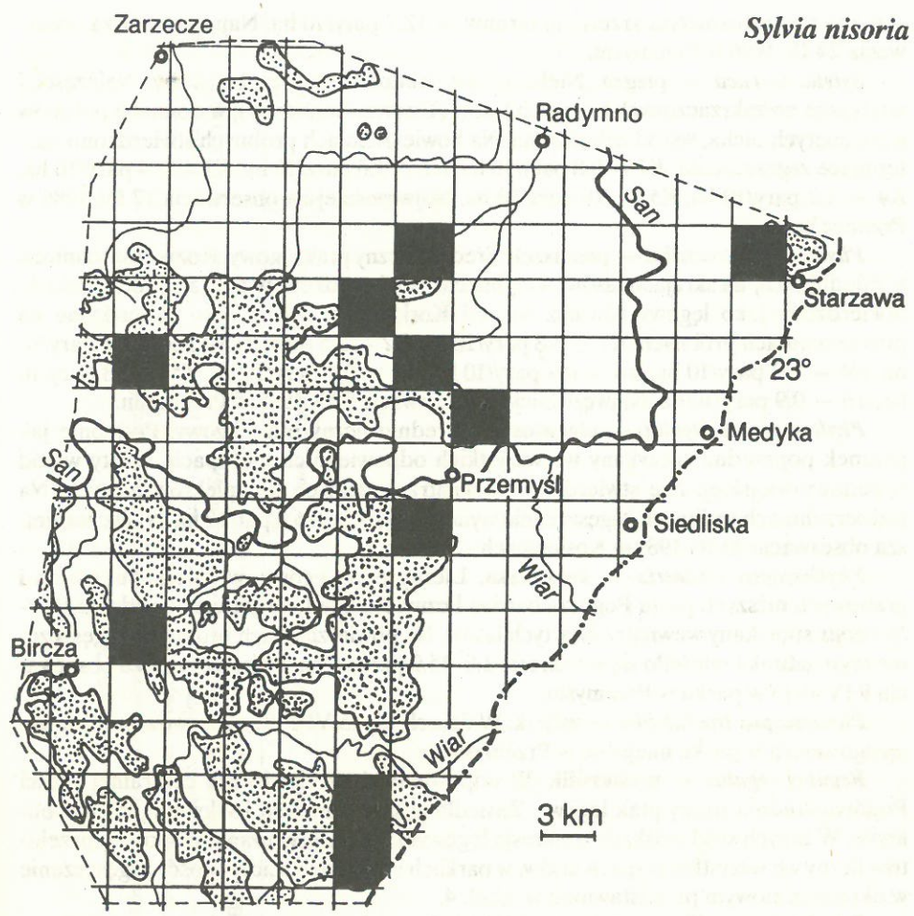
***Acrocephalus arundinaceus* — trzciniak**. W odpowiednich środowiskach nieliczny ptak lęgowy. W okresie lęgowym obserwowany na większości starorzeczy, stawach w Starzawie (40–50 par), odstojnikach ścieków w Siedliskach, w żwirowni w Radymnie. Jednorazowe liczenie przeprowadzone na starorzeczu między Nizinami a Walawą wykazało 6 śpiewających samców na odcinku 800 m (przy szerokości pasa trzcin 30 m). Wykazywane przez Dzieduszyckiego (1880, 1895) i Caisa (1965) stanowiska obecnie nie istnieją.

***Hippolais icterina* — zaganiacz**. Średnio liczny ptak lęgowy, spotykany na całym terenie badań z wyjątkiem terenów położonych powyżej 500 m n.p.m. w paśmie Turnicy. Nieliczny na Pogórzu, gdzie zasiedla brzegi lasów, doliny potoków, sady i ogrody wśród zabudowań. Na obrzeżu Pogórza i w całej nizinnej części terenu badań liczniejszy, występuje głównie w parkach podworskich, na terenach leśnych i zadrzewieniach śródpolnych, w ogrodach i sadach oraz w dolinach rzek i potoków. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K1* — 0.4 pary/10 ha, *K2* — 3.5 pary/10 ha, *K4* — 4.4 pary/10 ha, *K5* — 3.2 pary /10 ha, *T1* — 2.5 pary/10 ha, *T2* — 4.2 pary/10 ha, *T3* — 2.0 pary/10 ha, *T4* — 3.3 pary/10 ha, *T5* — 1.4 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 23 IV 1985 w Kosienicach.

***Sylvia nisoria* — jarzębatka** (rys. 24). Nieliczny lub bardzo nieliczny ptak lęgowy. W trakcie badań obserwowana na następujących stanowiskach: Kosienice (3 pary), od Leszczyn do Sopotnika (4 pary), Skopów, Ujkowice, Zielonka, Żurawica, Cisowa — po 1 parze w 1988 r, Starzawa (1987) i Prałkowce (1986). Jest najrzadszym gatunkiem z rodzaju *Sylvia*.

***Sylvia borin* — gajówka**. Średnio liczny ptak lęgowy występujący na całym terenie badań. Obserwowana na brzegach lasów, przy szerokich duktach leśnych, na polanach w zwartych kompleksach lasów. Na Progu Lessowym i w dolinie Sanu zasiedla niewielkie zadrzewienia śródpolne, parki podworskie, ogrody w osiedlach ludzkich. Na powierzchniach próbnych stwierdzone zagęszczenie mieści się między 0.8 a 6.3 pary/10 ha. Największe zagęszczenie zanotowano w łęgu olchowym oraz w dojrzałym grądzie lipowo-dębowym. Najwcześniejsza obserwacja 25 IV 1985.

***Sylvia atricapilla* — pokrzewka czarnołbista**. Liczny ptak lęgowy. Spotykany we wszystkich typach środowisk leśnych i parkowych łącznie z wnętrzami zwartych i rozległych kompleksów leśnych oraz wśród osiedli ludzkich. Zagęszczenie stwierdzone na

RYS. 24. Rozmieszczenie lęgowisk jarzębatki *(Sylvia nisoria)*
FIG. 24. Distribution of breeding sites of the Barred Warbler

powierzchniach próbnych mieści się w zakresie od 0.6 do 8.5 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 2 IV 1986.

***Sylvia communis* — cierniówka**. Bardzo liczny ptak lęgowy. Najliczniej spotykana w dolinach rzek i na terenach porośniętych krzewami tarniny, dzikiej róży itp. Notowana licznie na obrzeżach osiedli ludzkich. Pięciokrotnie obserwowano cierniówkę w okresie lęgowym wśród upraw rzepaku i bobiku. Podobną sytuację stwierdzono na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim (Dyrcz *et al.* 1973). Na powierzchniach próbnych zagęszczenie wynosiło od 0.2 do 12.7 pary/10 ha. Największą wartość zanotowano na wyschniętym

starorzeczu porośniętym krzewami tarniny – 12.7 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 24 IV 1986 w Przemyślu.

***Sylvia curruca* – piegża**. Nieliczny lub średnio liczny ptak lęgowy. Najczęściej występuje na zakrzaczonych brzegach lasów (Cisowa, Leszczyny), w dolinach potoków porośniętych olchą, wśród zabudowań. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K1* – 0.8 pary/10 ha, *K2* – 1.0 para/10 ha, *K3* – 1.4 pary/10 ha, *K4* – 2.2 pary/10 ha, *K5* – 0.8 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 17 IV 1986 w Przemyślu.

***Phylloscopus trochilus* – piecuszek**. Średnio liczny ptak lęgowy. Rozpowszechniony w młodnikach, na skrajach lasów, w dolinach rzek i potoków, w parkach podworskich. Stwierdzony jako lęgowy również we wsi Kosienice. Zagęszczenie stwierdzone na powierzchniach próbnych: *K1* – 3.8 pary/10 ha, *K2* – 2.5 pary/10 ha, *K3* – 1.4 pary/10 ha, *K4* – 2.2 pary/10 ha, *K6* – 0.9 pary/10 ha, *T2* – 2.1 pary/10 ha, *T5* – 2.8 pary/10 ha, *T6* – 0.9 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 9 IV 1988 w Przemyślu.

***Phylloscopus collybita* – pierwiosnek**. Średnio liczny ptak lęgowy. Podobnie jak gatunek poprzedni, spotykany we wszystkich odpowiednich biotopach, często wśród zabudowy wiejskiej. Nie stwierdzony wewnątrz rozległych kompleksów leśnych. Na powierzchniach próbnych zagęszczenie wynosiło od 0.2 do 6.0 par/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 23 III 1989 w Kosienicach.

***Phylloscopus sibilatrix* – świstunka**. Liczny ptak lęgowy, w lasach bukowych i grabowych niższych partii Pogórza bardzo liczny. Jako jedyny gatunek z rodzaju *Phylloscopus* spotykany wewnątrz zwartych lasów. Na powierzchniach próbnych zagęszczenie tego gatunku mieściło się w zakresie 1.0–15.9 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 9 IV 1983 w parku w Przemyślu.

***Phylloscopus trochiloides* – wójcik**. W dniach 13–15 VI 1987 obserwowano śpiewającego samca w parku miejskim w Przemyślu.*

***Regulus regulus* – mysikrólik**. W odpowiednich środowiskach centralnej części Pogórza średnio liczny ptak lęgowy. Zasiedla gęste i stare lasy jodłowe i jodłowo-bukowe. W innych środowiskach w okresie lęgowym nie obserwowany. W okresie przelotów liczny we wszystkich typach lasów, w parkach i osiedlach. Liczebność i zagęszczenie w okresie zimowym przedstawiono w tabeli 4.

***Regulus ignicapillus* – zniczek**. 6 IV 1986 w zadrzewieniu śródpolnym pod Przemyślem obserwowano śpiewającego samca (H. Kurek). Ponadto 7 VI 1988 między Panieńskim Czubem a Cisową stwierdzono kilka śpiewających samców. Domaniewski (1916) pisał, iż zniczek gniazduje tylko miejscami i wszędzie jest rzadki. Na Pogórzu Cieżkowickim ani na Pogórzu Środkowobeskidzkim nie obserwowany (Tomek 1973, Domaszewicz i Lewartowski 1983). Strautman (1963) pisze, że sam nie stwierdził tego gatunku, a obserwowano go bardzo rzadko w Karpatach Wschodnich.

***Ficedula hypoleuca* – muchołówka żałobna**. Spotykana corocznie w okresie przelotów od połowy kwietnia do początków maja oraz w sierpniu i we wrześniu. W okresie lęgowym mimo poszukiwań nie stwierdzona. Dawniej gnieździła się, gdyż 18 V 1936 w okolicach Zarzecza odstrzelono samicę z pary ptaków (Dunajewski 1938). Podobnie również nie gniazduje, obserwowano ją tylko na przelotach (Miczyński 1962), brak jej także w całej wschodniej Czechosłowacji (Šťastný *et al.* 1987).

* Obserwacja zaakceptowana przez Komisję Faunistyczną.

TABELA 4

Zagęszczenie wybranych gatunków ptaków w okresie zimowym na powierzchniach próbnych (liczba osobników/10 ha)

Density of selected bird species in winter sample plots (individuals per 10 ha); (1) – habitat, (2) – pine, beech and fir forest: Turnica mountain range from Borysławka to Makowa, (3) – mixed forest with pine predominant: Kosienice, (4) – beech-hornbeam forest: Rokietnica, (5) – deciduous forest with oak and hornbeam predominant: Rokszyce-Zielonka, (6) – riparian willows in the San valley from Barycz to Radymno, (7) – riparian willows in the San valley from Torki to Barycz, (8) – village buildings in Olszany, Rokszyce and Zielonka

Siedlisko (1)	*P. major*	*P. caeruleus*	*P. montanus*	*P. palustris*	*P. ater*	*A. caudatus*	*R. regulus*	*S. europaea*	*D. major*	*Certhia spp.*
Las sosnowy, bukowy oraz jodłowy, pasmo Turnicy od Borysławki do Makowej (2)	6.4	2.7	2.3	1.7	3.8	3.1	6.2	1.1	1.6	0.6
Las mieszany z przewagą sosny, Kosienice (3)	2.8	3.4	2.8	9.5	–	–	5.8	3.5	5.3	2.9
Las bukowo-grabowy, Rokietnica (4)	0.8	6.7	1.5	1.7	–	–	11.0	1.0	2.5	1.0
Las liściasty z przewagą dębu i grabu, Rokszyce-Zielonka (5)	2.8	0.2	1.6	–	2.8	–	3.4	0.8	–	0.4
Łozy nadrzeczne nad Sanem od Barycza do Radymna (6)	7.3	1.5	0.1	0.1	–	–	–	–	0.1	–
Łozy nadrzeczne nad Sanem od Torek do Barycza (7)	1.1	0.2	0.1	0.1	–	1.0	–	–	–	–
Zabudowania wiejskie: Olszany, Rokszyce, Zielonka (8)	1.7	1.2	–	0.2	–	–	–	–	–	–

***Ficedula albicollis* — muchołówka białoszyja**. Na początku XIX w. nie występowała na omawianym terenie, a na terenach ościennych była bardzo rzadka, bowiem Pietruski (1840) podawał tylko jedną obserwację spod Lwowa. Mimo że gatunek ten w późniejszym okresie zasiedlił tereny sąsiednie (tj. Bieszczady, część Roztocza i zachodnią Ukrainę), do lat siedemdziesiątych granica zasięgu biegła poza obszarem badań (Głowaciński 1974). Pierwsze lęgi stwierdzono w Krasiczynie w 1971 r. (para karmiąca młode — H. Kurek). Obecnie należy do nielicznych gatunków lęgowych zasiedlających głównie lasy bukowe, grądy dębowo-lipowe i olsy, zwłaszcza w nizinnej części badanego terenu i na skraju Pogórza. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *T1* — 2.5 pary/10 ha, *T3* — 1.0 para/10 ha, *T4* — 1.1 pary/10 ha.

***Ficedula parva* — muchołówka mała**. Nieliczny ptak lęgowy centralnej części Pogórza. Występuje najczęściej w lasach bukowych lub bukowo-jodłowych, niekiedy grabowych. W innych środowiskach w okresie lęgowym nie obserwowana. Jednorazowe (20 VI 1988) liczenie śpiewających samców na odcinku Cisowa – Hołowice (lasy bukowe i bukowo-jodłowe) wykazało zagęszczenie 2 pary/10 ha. Podobne zagęszczenie zanotowano w innych rejonach kraju (Górski 1976, Bednorz 1983, Tomiałojć *et al.* 1984). Najwcześniejsza obserwacja 8 V 1983 na Bełwinie.

***Muscicapa striata* — muchołówka szara**. Średnio liczny ptak lęgowy. Notowana najczęściej w osiedlach, także w zwartej zabudowie miejskiej, np. na rynku w Przemyślu (1987). Obserwowana poza tym w brzeżnych partiach lasów, szczególnie w nizinnej części terenu badań. Na powierzchniach próbnych zanotowano następujące zagęszczenie: *K2* — 0.5 pary/10 ha, *K3* — 1.4 pary/10 ha, *K4* — 4.4 pary/10 ha, *K5* — 1.6 pary/10 ha, *T1* — 3.3 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 30 IV 1988 w Przemyślu.

***Saxicola rubetra* — pokląskwa**. Średnio liczny ptak lęgowy. Liczniejsza w nizinnej części badanego terenu, na Pogórzu nieliczna, w wyższych partiach jedynie pojedyncze pary (Paportno, Kopysno). Bardzo nielicznie spotykana wśród pól uprawnych (na gruntach ornych zamienionych na użytki zielone). Zasiedla głównie łąki i pastwiska, na Pogórzu również nieużytki. Daje się zauważyć wyraźne wykluczanie się stanowisk pokląskwy i kląskawki. Liczebność szacujemy na 500–700 par, tj. 0.5 pary/km^2. Dwukrotne liczenie przeprowadzone na większych obszarach łąk od Boratyna do Łowiec (mt, 45 ha) wykazało zagęszczenie 1.7 pary/10 ha, analogiczne liczenie na terenie od Cieszacina do Zarzecza (mt, 55 ha) — 1.8 pary/10 ha. Poza tym na powierzchniach próbnych gatunek ten występował w następującym zagęszczeniu: *K1* — 0.4 pary/10 ha, *K5* — 0.8 pary/10 ha, *K6* — 1.8 pary/10 ha, *T7* — 4.0 pary/10 ha, *T8* — 5.7 pary/10 ha, *T9* — 4.4 pary/10 ha, *T10* — 0.5 pary/10 ha, *T11* — 0.6 pary/10 ha, *T14* — 1.8 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 19 IV 1989 w Hurku.

***Saxicola torquata* — kląskawka**. Średnio liczny ptak lęgowy, liczniejszy od pokląskwy. Dzieduszycki (1880) ogólnikowo stwierdza, że jest ptakiem pospolitym; Trella (1938) podaje, że gnieździ się na Wzniesieniu i Winnej Górze pod Przemyślem; Cais (1965) również wymienia ją jako ptaka częstego niższych rejonów Pogórza. Największe koncentracje osiąga ten gatunek wzdłuż dróg, linii kolejowych i elektrycznych, wokół zabudowań, wśród ogródków działkowych, tj. w krajobrazie typowo kulturowym. Podstawowym warunkiem gniazdowania jest obecność stromych zboczy, miedz, skarp, gdzie ptaki zakładają gniazda, co podkreślali już Cais (1965) oraz Domaszewicz i Lewartowski (1983). Drugim warunkiem jest obecność punktów, z których ptaki mogą swobodnie obserwować okolicę i śpiewać. Tłumaczy to brak kląskawki na dużych obszarach pól.

Liczenie przeprowadzone na powierzchni 2.6 km^2 w okolicach wsi Kosienice wykazało zagęszczenie 3 pary/km^2. Jest ono większe od stwierdzonego na Pogórzu Środkowobeskidzkim (0.1–0.6 pary/km^2, Domaszewicz i Lewartowski 1983). Szacujemy, że na całym terenie badań występuje 1200–1400 par kląskawki. Największe zagęszczenie stwierdzono wzdłuż drogi z Pruchnika do Przemyśla, gdzie na odcinku od Chorzowa w kierunku Rokietnicy w pasie długości 900 m i szerokości 200 m stwierdzono 6 par, co odpowiada 3.3 pary/10 ha; na odcinku między Kosienicami a Batyczami obserwowano 8 par (1.3 pary/10 ha). W okolicach Lwowa kląskawka występuje bardzo rzadko (Strautman 1963, I. Gorbań, G. Bojko inf. list.). Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K1* — 1.1 pary/10 ha, *K5* — 1.6 pary/10 ha, *K6* — 1.8 pary/10 ha, *T8* — 0.5 pary/10 ha, *T9* — 1.1 pary/10 ha, *T11* — 0.2 pary/10 ha, *T12* — 0.9 pary/10 ha, *T13* — 0.8 pary/10 ha, *T14* — 2.0 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 19 III 1982 w Kosienicach.

***Oenanthe oenanthe* — białorzytka**. Stwierdzona na kilku stanowiskach: pola w okolicach Hurka (A. Zbrożek), gniazdo w norze żołny w Buszkowicach, Tarnawce, Żurawica Rozrządowa (H. Kurek), gniazdo w norze brzegówki w Nowych Sadach, Medyka, między Żurawicą a Buszkowicami przy linii kolejowej, Przemyśl (7 stanowisk, H. Kurek i obs. własne). Na przelotach spotykana częściej jesienią (we wrześniu spotykano koczujące rodziny), wiosną tylko pojedyncze ptaki. Najwcześniejsza obserwacja 3 IV 1981 w Maćkowicach.

***Phoenicurus ochruros* — kopciuszek**. Średnio liczny ptak lęgowy, stwierdzony we wszystkich kontrolowanych miejscowościach. Występuje niemal wyłącznie wśród zabudowań ludzkich, pojedyncze pary notowano w fortach (Jaksmanice, Łuczyce) i szałasach pasterskich. Zagęszczenie uzyskane na powierzchniach próbnych: *K1* — 0.2 pary/10 ha, *K4* — 1.1 pary/10 ha, *K5* — 0.8 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 21 III 1989 w Kosienicach. Stwierdzono zimowanie: od 21 XII 1988 do 5 I 1989 obserwowano 1 samca w willowej dzielnicy Przemyśla.

***Phoenicurus phoenicurus* — pleszka**. Średnio liczny ptak nizinnej części terenu badań, nieliczny na Pogórzu. Związana, podobnie jak gatunek poprzedni, z krajobrazem kulturowym. Stwierdzona w większości parków podworskich w nizinnej części badanego obszaru; liczniejsza w peryferyjnych dzielnicach Przemyśla (Winna Góra). Nieliczna na Pogórzu, nie stwierdzona w lasach. W parku podworskim – arboretum w Bolestraszycach stwierdzono zagęszczenie 2 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 10 IV 1986 w Przemyślu.

***Erithacus rubecula* — rudzik**. Liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Zasiedla wszystkie biotopy leśne i parkowe, obserwowany wewnątrz zwartych kompleksów leśnych. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące wartości zagęszczenia: *K2* — 9.5 pary/10 ha, *K3* — 8.5 pary/10 ha, *K4* — 3.3 pary/10 ha, *K5* — 0.8 pary/10 ha, *T1* — 12.5 pary/10 ha, *T2* — 4.2 pary/10 ha, *T3* — 8.0 par/10 ha, *T4* — 6.6 pary/10 ha, *T5* — 11.4 pary/10 ha, *T6* — 7.2 pary/10 ha. Pojedyncze osobniki zimowały: 9 I 1983 w Wacławicach, 21 I 1982, 25 I 1983 i 7 II 1988 w Zielonce oraz przez całą zimę 1988/1989 1 ptak w Bolestraszycach. Najwcześniejsza obserwacja 17 III 1989 w Kosienicach.

***Luscinia megarhynchos* — słowik rdzawy**. Dawniej lęgowy, choć brak na to bezpośredniego dowodu. Pod koniec XIX w. gniazdował jeszcze na badanym terenie (Dzieduszycki 1895) i pod Lwowem (Domaniewski 1916). W późniejszym okresie nastąpiło cofnięcie granicy zasięgu (Svensson 1970, Tomiałojć 1972). Obecnie gniazduje w całej

wschodniej Czechosłowacji, gdzie stwierdzono wiele stanowisk blisko granicy na wysokości Bieszczadów Zachodnich (Stastny *et al.* 1987). Podczas niniejszych badań nie stwierdzony.

***Luscinia luscinia* — słowik szary**. Średnio liczny gatunek lęgowy, najczęściej notowany w dolinach rzek: Sanu, Wiaru i większych dopływów. Na pozostałym terenie nieliczny, a na Pogórzu, gdzie zasiedla wilgotne brzegi lasów, bardzo nieliczny (występuje do 400 m n.p.m.). Największe zagęszczenie zanotowano w dolinie Wiaru (pow. I) — 3.8 pary/10 ha. Poza tym stwierdzono następujące zagęszczenie: *K2* — 2.0 pary/10 ha, *K4* — 2.2 pary/10 ha, *K5* — 0.8 pary/10 ha, *K6* — 0.9 pary/10 ha, *T2* — 3.1 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 24 IV 1986 w Kosienicach.

***Luscinia svecica cyanecula* — podróżniczek**. Lęgowy ptak stawów w Starzawie. Dzieduszycki (1895) pisał, że lęgnie się nad rowami w Zarzeczu, skąd pochodzi kilka odstrzelonych okazów. O gnieżdżeniu się tego gatunku na obecnie już nie istniejących bagnach w okolicach miejscowości Łuczyce wspominał Trella (1938). Obecnie występuje na stawach w Starzawie w liczbie 3–4 par. Stanowisko to znajduje się poza uznawaną granicą zasięgu tego podgatunku (za Głowacińskim *et al.* 1983). W Czechosłowacji stwierdzono kilka par przy południowej granicy kraju (Stastny *et al.* 1987). Najwcześniejsza obserwacja 31 III 1985 w Starzawie.

***Turdus pilaris* — kwiczoł**. Średnio liczny ptak lęgowy. Na początku XIX w. jego zasięg lęgowy ograniczał się do Polski północno-wschodniej (Tomiałojć 1972). Pierwsze nieliczne lęgi w Galicji wykryto w latach 1851–1880 (Domaniewski 1916). Cais (1965) podawał kilka kolonii z doliny Sanu i z Przemyśla. Obecnie gniazduje na całym terenie, stwierdzono go w najwyższych partiach Pogórza pod Suchym Obyczem (616 m n.p.m.). Najliczniej zamieszkuje osiedla ludzkie, parki podworskie, remizy śródpolne itp. Na Pogórzu spotykany nawet wewnątrz przerzedzonych lasów w dolinie Wiaru pod Graziową. Gnieździ się w niewielkich koloniach, największe stwierdzono w Więckowicach (18 gniazd) oraz w Bolestraszycach (15 gniazd). Zimuje niekiedy w dużych stadach, np. 2000 ptaków — 26 XII 1982 w Przemyślu. Na powierzchniach próbnych *K4* i *K5* stwierdzono zagęszczenie 1 para/10 ha.

***Turdus torquatus* — drozd obrożny**. Dawniej lęgowy, obecnie prawdopodobnie lęgowy. Gnieżdżenie tego gatunku w paśmie Turnicy stwierdził niegdyś Trella (1938). Podczas niniejszych badań stwierdzono 29 VI 1988 parę ptaków w okolicach wsi Paportno (pasmo Turnicy) w środowisku dogodnym do gniazdowania. Poza tym 17 IV 1988 obserwowano w tym paśmie pod wsią Leszczyny 2 samce. W okolicach Dobromila (ZSRR, na wysokości pasma Turnicy) w latach pięćdziesiątych był ptakiem lęgowym (H. Kurek). Strautman (1963) podaje, że jego zasięg ogranicza się tylko do Bieszczadów, podobny zasięg przedstawia Bocheński (1977). Prawdopodobne stanowisko w paśmie Turnicy leżałoby więc poza głównym areałem lęgowym.

***Turdus merula* — kos**. Liczny ptak lęgowy. Notowany we wszystkich dogodnych środowiskach, rzadszy tylko wewnątrz zwartych kompleksów leśnych. Kos "miejski" osiedlił się w Przemyślu w latach 1947–1955 (Sokołowski 1947, Graczyk 1959). W okresie badań stwierdzony w parku miejskim w Przemyślu, w parkach i cmentarzach na Lipowicy i Bakończycach. Na powierzchniach próbnych zagęszczenie wynosi od 2.2 do 12.5 pary/10 ha. Regularnie zimuje w Przemyślu, np. w parku na Bakończycach, niekiedy w dużych grupach — 5 I 1983 10 samców żerujących na głogu pod Zielonką. Obserwowano

też próby zimowania w lasach: 12 I 1984 — 1 samiec pod Kosienicami. Najwcześniejsza obserwacja 10 III 1984.

***Turdus iliacus* — drozdzik**. Regularnie przelotny wiosną i jesienią. Spotykany w stadach do 100 ptaków (24 IV 1982 — Przemyśl Wały). Najpóźniejsza obserwacja 5 V 1984 — 1 śpiewający samiec w lesie pod Brylińcami. W Karpatach Wschodnich na terenie ZSRR nie stwierdzono gniazdowania (Strautman 1963).

***Turdus philomelos* — śpiewak**. Średnio liczny ptak lęgowy, mniej liczny od kosa. Notowany w lasach różnych typów, nie obserwowany wśród osiedli ludzkich i bardzo rzadko w parkach podworskich na Przykarpackim Progu Lessowym. Na Pogórzu stwierdzony w parkach w Krasiczynie i w Przemyślu. Zagęszczenie na powierzchniach próbnych: *K2* — 2.0 pary/10 ha, *K3* — 2.0 pary/10 ha, *T1* — 4.1 pary/10 ha, *T2* — 3.1 pary/10 ha, *T4* — 4.4 pary/10 ha, *T5* — 2.8 pary/10 ha, *T6* — 2.7 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 17 III 1983 w Przemyślu.

***Turdus viscivorus* — paszkot**. Bardzo nieliczny ptak lęgowy centralnych rejonów Pogórza, zasiedlający wyłącznie stare drzewostany jodłowe. W okresie lęgowym obserwowany w całym paśmie Turnicy (1988), ponadto stwierdzony pod Brylińcami i Kopysnem, od Cisowej do Kupnej (1988), w okolicach Nowej Wsi i Birczy, w dolinie Wiaru od Rybotycz do Trójcy, w okolicach Woli Korzenieckiej i Łodzinki Górnej (1987). W okresach przelotów pojedyncze ptaki spotykano na całym terenie badań. Zimujące osobniki spotykano pod Brylińcami (22 XII 1984 — 12 ptaków) i Krzeczkową (9 I 1984 — 2 ptaki). Najwcześniejsza obserwacja 22 III 1988 w Leszczynach.

***Panurus biarmicus* — wąsatka**. Według Genglera (1916) 1 VII 1915 pod Jarosławiem obserwowano jednego ptaka. Data obserwacji wskazywałaby na możliwość gniazdowania, jednak Domaniewski (1916) twierdzi, że "wąsatkę należy z fauny Galicji wykluczyć". 31 VII 1988 na stawach w Starzawie obserwowano ptaki dorosłe wraz z kilkoma młodymi (P. Szlama, Z. Wasiński). Ponadto 8 XI 1854 zabito samca w Zarzeczu (Dzieduszycki 1880).

***Aegithalos caudatus* — raniuszek**. Podgatunek *A. c. caudatus* gnieździ się nielicznie na całym terenie badań. Obserwowany na brzegach lasów, w zadrzewieniach nad potokami, w parkach podworskich i miejskich oraz na cmentarzach. W wyższych partiach Pogórza występuje nielicznie. W okresach przelotów i w zimie liczniejszy, spotykany w stadkach do 20 ptaków z sikorami. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K3* — 0.2 pary/10 ha, *K4* — 1.0 para/10 ha, *T1* — 1.6 pary/10 ha, *T2* — 1.0 para/10 ha. Podgatunek *A. c. europaeus* stwierdzono kilkakrotnie w okresie zimowym: 21 III 1984 w Kosienicach, 14 II 1988 w parku miejskim w Przemyślu, 22 III 1988 pod Leszczynami. Niedaleko terenu badań, pod Trepczą, 8 ptaków stwierdził 15 XI 1986 P. Bara.

***Parus palustris* — sikora uboga**. Średnio liczny ptak lęgowy. Występuje na całym terenie badań, znacznie rzadziej w lasach Pogórza, w wyższych partiach tylko w pojedynczych parach. Zasiedla przede wszystkim obrzeża lasów liściastych, liczniej spotykana wśród osiedli ludzkich, w parkach podworskich, sadach i ogrodach. Na powierzchniach próbnych zanotowano następujące zagęszczenie: *K3* — 1.4 pary/10 ha, *K4* — 1.1 pary/10 ha, *T1* — 1.6 pary/10 ha. Wyniki liczenia w okresie zimowym przedstawiono w tabeli 4.

***Parus montanus* — czarnogłówka**. Średnio liczny ptak lęgowy. Spotykana głównie na terenie Pogórza, w wyższych partiach jest najliczniejszym gatunkiem z rodzaju *Parus*.

Występuje nielicznie w lasach na Progu Lessowym, np. w Starzawie, Siedliskach i in. Na powierzchni *T1* stwierdzono zagęszczenie 0.8 pary/10 ha. Wyniki liczenia w okresie zimowym przedstawiono w tabeli 4.

***Parus cristatus* — czubatka**. Stwierdzona tylko dwukrotnie: 14 IV 1984 — w lesie sosnowo-świerkowym pod Witoszyńcami obserwowano 1 śpiewającego ptaka, 5 VI 1988 między Panieńskim Czubem a Cisową stwierdzono 5 śpiewających samców w wilgotnym lesie jodłowym. Obserwacje te wskazują na możliwość gniazdowania. Na sąsiednich terenach stwierdzono lęgi pod Krzemienną (Grodziński 1957), w Bieszczadach (Głowaciński 1969) i w radzieckiej części Karpat Wschodnich (Strautman 1963). Nie występuje natomiast jako lęgowa w okolicach Lwowa (Miczyński 1962). Na Pogórzu Ciężkowickim jest nielicznie lęgowa (Tomek 1973), natomiast na Pogórzu Środkowobeskidzkim mimo poszukiwań nie stwierdzona (Domaszewicz i Lewartowski 1983). Nie wykazana również na niewielkim skrawku wschodniej Czechosłowacji, mimo że w zachodniej części jest pospolita (Stastny *et al.* 1987).

***Parus ater* — sosnówka**. Średnio liczny ptak lęgowy Pogórza. Zasiedla głównie lasy z udziałem drzew iglastych. Liczniej występuje w wyższych partiach Pogórza, gdzie obok czarnogłówki jest najliczniejszą z sikor. W okresach wędrówek i zimą spotykana we wszystkich typach lasów. Wyniki liczenia w okresie zimowym przedstawiono w tabeli 4.

***Parus caeruleus* — modraszka**. Liczny ptak lęgowy. Występuje na całym terenie badań, nielicznie w wyższych partiach Pogórza. Poza lasami, w okresie lęgowym notowana wśród zabudowań, w parkach podworskich, ogrodach, sadach itp. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K2* — 1.0 para/10 ha, *K3* — 1.4 pary/10 ha, *K5* — 0.8 pary/10 ha, *T1* — 6.6 pary/10 ha, *T2* — 3.1 pary/10 ha, *T3* — 2.0 pary/10 ha, *T4* — 2.2 pary/10 ha. Wyniki liczenia w okresie zimowym przedstawiono w tabeli 4.

***Parus cyanus* — sikora lazurowa**. 11 I 1882 i 8 I 1886 zdobyto ptaki w Tuczempach pod Jarosławiem (Dzieduszycki 1895).

***Parus major* — bogatka**. Liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Zasiedla wszystkie typy lasów, w wyższych partiach nieco mniej liczna. Pospolita wśród zabudowań, zwłaszcza w nizinnej części terenu badań. Zagęszczenie stwierdzone na powierzchniach próbnych wynosi od 0.2 do 6.6 pary/10 ha. Wyniki liczenia w okresie zimowym przedstawiono w tabeli 4.

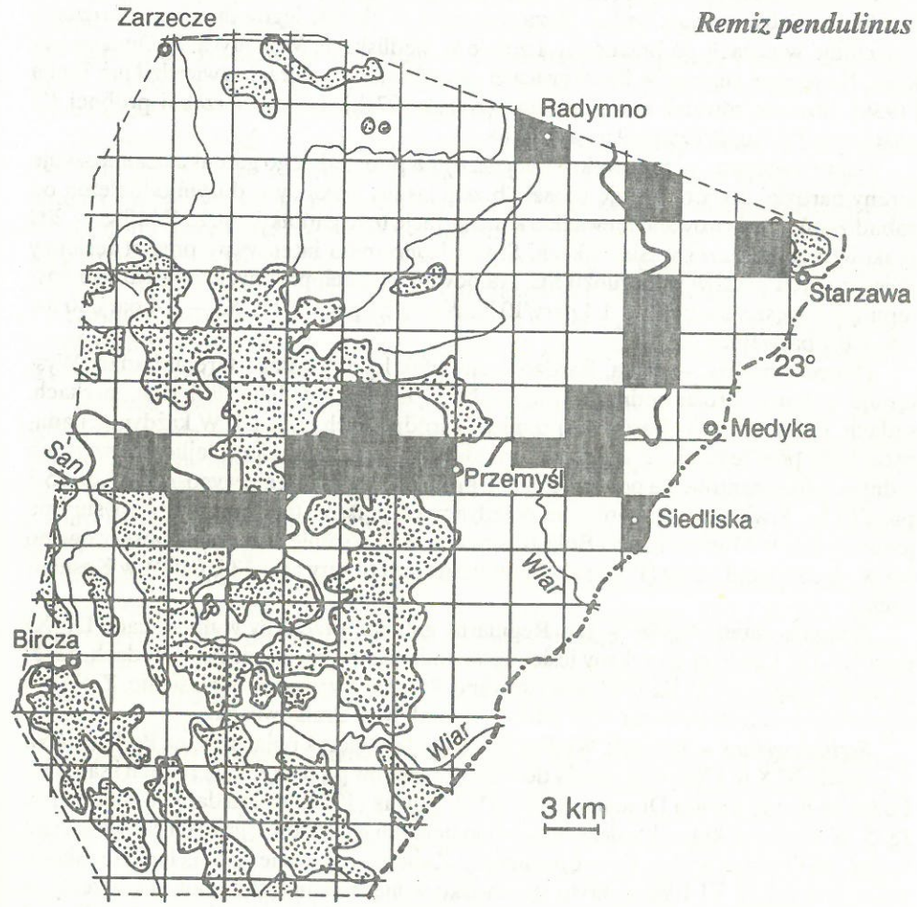
***Sitta europaea* — kowalik**. Średnio liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Występuje we wszystkich typach biotopów leśnych i parkowych. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K2* — 0.5 pary/10 ha, *K4* — 1.1 pary/10 ha, *T1* — 1.6 pary/10 ha, *T3* — 1.0 para/10 ha, *T4* — 1.1 pary/10 ha. Wyniki liczenia w okresie zimowym przedstawiono w tabeli 4.

***Tichodroma muraria* — pomurnik**. Dzieduszycki (1895) podaje, że samicę tego gatunku zastrzelono w Markowicach na skalistym brzegu Sanu w powiecie przemyskim. Cytuje te dane również Tomiałojć (1972). Nie udało się odszukać tej miejscowości, nie wymienia jej z tych okolic nawet "Słownik geograficzny Królestwa Polskiego" (1880). Strautman (1963) natomiast pod identyczną datą wymienia osobnika zastrzelonego w Tatrach. W nowym wydaniu "Ptaków Polski" Tomiałojć (1990) prawdopodobnie na zasadzie podobieństwa nazw zmienia nazwę Markowice na Małkowice. Małkowice leżą ponad 5 km od Sanu na Progu Lessowym, gdzie skały, nawet na brzegu Sanu, nie są spotykane. Jak się wydaje, chodzi tu raczej o miejscowość Markowce w okolicach Sanoka nad potokiem Sanoczek. Tak więc w chwili obecnej nie zamieszczamy tego gatunku w wykazie ptaków stwierdzonych na ziemi przemyskiej.

***Certhia familaris* — pełzacz leśny**. Średnio liczny ptak lęgowy, stwierdzony na całym

terenie badań. Spotykany również w parkach podworskich (Mielnów) i w parku miejskim w Przemyślu. Jesienią i zimą notowany wśród zabudowań. Zagęszczenie na powierzchniach próbnych było następujące: *K3* — 1.1 pary/10 ha, *T1* — 2.6 pary/10 ha, *T2* — 1.0 para/10 ha, *T4* — 1.1 pary/10 ha.

***Certhia brachydactyla* — pełzacz ogrodowy**. Nieliczny ptak lęgowy, miejscami bardzo nieliczny (Pogórze). Stwierdzony na następujących stanowiskach: Bolestraszyce — arboretum (1 para/10 ha, Hordowski i Kunysz w druku), skraj grądu dębowo-lipowego pod Żurawicą, park miejski w Przemyślu, cmentarz przy ul. Słowackiego w Przemyślu, parki podworskie w Sośnicy, Cisowej, Rudołowicach, Roźwienicy, Boratynie, Rokietnicy, Starzawie, Dubiecku, Krasiczynie, Prałkowcach i Birczy.

RYS. 25. Rozmieszczenie lęgowisk remiza *(Remiz pendulinus)*
FIG. 25. Distribution of breeding sites of the Penduline Tit

***Remiz pendulinus* — remiz** (rys. 25). Na całym terenie badań stwierdzono występowanie 27–29 par w następujących miejscach: Radymno (żwirownia, 2 pary), Nienowice (starorzecze, 2 pary), Barycz (starorzecze, 1 para), między Nizinami a Walawą (starorzecze, 2 pary), Bolestraszyce (starorzecze, 1 para), Buszkowice (starorzecze, 2 pary), Siedliska (w pobliżu odstojnika ścieków, 1 para) — wszystkie stwierdzenia w 1988 r., Hurko (starorzecze, 1 para w 1987 r.), stawy w Starzawie (1 para w 1988 r.), Kruhel Mały (starorzecze, 1 para w 1986 r.), na odcinkach Sanu: od Babic do Krasiczyna (6 par w 1988 r.), od Krasiczyna do Przemyśla (4–5 par, Cais 1965, Dobrowolski i Nowak 1965, dane własne), od Przemyśla do Radymna (1 para w Wyszatycach). Poza tym 2–3 par na pozostałym odcinku. Najwcześniejsza obserwacja 30 III 1988 w Siedliskach.

***Passer domesticus* — wróbel**. Bardzo liczny ptak lęgowy. Zasiedla wszystkie osiedla ludzkie na całym terenie badań. Poza osiedlami w okresie lęgowym nie stwierdzony. Gniazduje w norach po brzegówce i żołnie w Siedliskach, Wyszatycach, Duńkowiczkach. Na terenie cegielni w Buszkowicach gniazdowanie w norach stwierdził już Trella (1938), obecnie również tam gniazduje (Kurek 1974b). Na powierzchni próbnej *K5* występował w zagęszczeniu 9.6 pary/10 ha.

***Passer montanus* — mazurek**. Mniej liczny od poprzedniego gatunku. Zamieszkuje tereny bardziej otwarte, skraje wiosek, brzegi lasów, niekiedy w dużym oddaleniu od zabudowań. Obserwowano niewielkie koncentracje tego gatunku, np. 25 IV 1988 — 200 ptaków przy paszarni w Siedliskach. Stwierdzono mało intensywny przelot jesienny pojedynczych ptaków w kierunku SE. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K3* — 1.4 pary/10 ha, *K4* — 2.2 pary/10 ha, *K5* — 2.4 pary/10 ha, *K6* — 0.9 pary/10 ha.

***Fringilla coelebs* — zięba**. Bardzo liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Występuje w bardzo różnorodnych środowiskach: lasach, osiedlach ludzkich, parkach, sadach, niewielkich (1–2 arowych) remizach śródpolnych i innych. W każdym z badanych biotopów leśnych (z wyjątkiem młodników) jest gatunkiem najliczniejszyn lub jednym z dominantów. Na powierzchniach próbnych zagęszczenie wynosi od 0.6 do 25.8 pary/10 ha. Stwierdzono zimowanie pojedynczych ptaków: trzy razy w Przemyślu i po jednym razie w Maćkowicach i Bolestraszycach. Kilkakrotnie zimowanie obserwowano też w niedalekiej Lutczy (P. Bara). Najwcześniejsza obserwacja 13 III 1981 w Kosienicach.

***Fringilla montifringilla* — jer**. Regularny gatunek przelotny w miesiącach IX–XI oraz III–IV. Częściej spotykany jesienią, w stadach z ziębą. Wędruje w stadach do 20 ptaków, wyjątkowo 15 III 1983 obserwowano 300 ptaków w pobliżu Kosienic. Z okresu zimowego jedna obserwacja: 15 I 1984 — 10 ptaków w Prałkowcach.

***Serinus serinus* — kulczyk**. Według Trelli (1938) kulczyk pojawił się na Podkarpaciu w połowie XIX w. i "obecnie należy do częstych ptaków po parkach, ogrodach i sadach". Podobną ocenę wyraża Domaniewski (1916). Nowak (1974) uściśla datę pojawu na rok 1875. W tej chwili kulczyk należy do średnio licznych gatunków lęgowych całego terenu badań, na Pogórzu wydaje się być liczniejszy. Zasiedla wyłącznie osiedla ludzkie i skraje miast, jedynie 23 VI 1988 wykryto stanowisko w niewielkim lasku obok starorzecza w Torkach (ponad 1 km od najbliższych zabudowań). Stwierdzony zimą: 28 I 1979 — 2 ptaki w Ostrowie i w połowie stycznia 1988 — 1 ptak w Przemyślu (H. Kurek). Zimowanie tego gatunku w Polsce jest sporadyczne (Górski *et al.* 1980). Zagęszczenie

na powierzchniach próbnych było następujące: *K1* — 0.2 pary/10 ha, *K4* — 4.4 pary/10 ha, *K5* — 1.6 pary/10 ha. Najwcześniejsza obserwacja 9 IV 1983 w Przemyślu.

***Carduelis chloris* — dzwoniec**. Średnio liczny gatunek lęgowy. Zasiedla przede wszystkim tereny otwarte, tj. zadrzewienia śródpolne, skraje lasów, łąki porośnięte jałowcem (na Pogórzu). Poza tym występuje w osiedlach ludzkich i parkach podworskich, szczególnie częsty jest w 2–5-letnich młodnikach. Po okresie lęgowym i jesienią obserwowany w stadach do 100 ptaków. Na powierzchniach próbnych występował w następującym zagęszczeniu: *K1* — 0.2 pary/10 ha, *K2* — 1.0 para/10 ha, *K5* — 1.6 pary/10 ha, *T1* — 0.8 pary/10 ha, *T2* — 1.0 para/10 ha, *T3* — 5.5 pary/10 ha.

***Carduelis spinus* — czyż**. Regularnie przelotny i zimujący, być może również lęgowy w okolicach Fredropola i Koniuszy, gdzie 18–19 V 1984 obserwowano śpiewające samce i samice w środowisku dogodnym do gniazdowania. Prócz tego w okresie lęgowym spotyka się pojedyncze ptaki w centralnych partiach Pogórza (pasmo Turnicy, Kopysno, Cisowa). Poza sezonem lęgowym spotykany w stadach do 50 ptaków, rzadko w większych (29 XII 1980 — 80 ptaków w Kosienicach).

***Carduelis carduelis* — szczygieł**. Średnio liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Związany jest głównie z parkami, sadami, ogrodami itp., choć spotykany również na skrajach lasów i w zadrzewieniach śródpolnych. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K1* — 0.4 pary/10 ha, *K2* — 1.0 para/10 ha, *K3* — 1.4 pary/10 ha, *K4* — 6.6 pary/10 ha, *K5* — 2.4 pary/10 ha. W okresie polęgowym tworzy niekiedy duże stada, np. 17 VII 1986 — 110 ptaków pod Sierakościami.

***Carduelis flavirostris* — rzepołuch**. W drugiej połowie grudnia 1980 r. obserwowano na Wałach w Przemyślu 30 ptaków, ponadto 8 XI 1984 widziano 11 osobników w okolicach Starzawy i 4 II 1988 — 1 ptaka w pobliżu żwirowni w Radymnie.

***Carduelis cannabina* — makolągwa**. Średnio liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Związana jest głównie z terenami otwartymi, tj. zadrzewieniami śródpolnymi, alejami; poza tym obserwowana w lasach, zwłaszcza na zrębach i w 2–5-letnich młodnikach. Występuje również w osiedlach ludzkich, ogrodach i sadach. Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *K1* — 0.6 pary/10 ha, *K5* — 1.6 pary/10 ha, *T6* — 2.7 pary/10 ha.

***Carduelis flammea* — czeczotka**. Nieregularnie i nielicznie przelotna i zimująca. Stwierdzona kilkakrotnie: 16 XI 1985 — 60 ptaków w Starzawie, 15 I i 30 XII 1985 w Bolestraszycach (Hordowski i Kunysz w druku), 8 III 1986 — 16 ptaków w Starzawie, 17 I 1987 — 5 osobników w Hureczku, 22 II 1987 — 8 ptaków pod Tapinem. Wyjątkowo w czasie inwazji 5 XI 1972 koło Ostrowa pod Przemyślem widziano stado około 1500 ptaków (H. Kurek).

***Carpodacus erythrinus* — dziwonia**. W połowie XIX w. gatunek ten był największą rzadkością (Dzieduszycki 1880, 1895, Brunicki 1889). Trella (1938) podaje, że "od niewielu lat osiedliła się pod Przemyślem w wiklinach nad Sanem i posuwa się wzdłuż brzegów tegoż dalej ku zachodowi". W latach 1956–1958 stwierdzona nad Sanem w Prałkowcach, Krasiczynie, Ostrowie (Józefik 1960). Obecnie zasiedla całą dolinę Sanu i Wiaru po Posadę Rybotycką oraz niektóre starorzecza. Liczenie przeprowadzone nad Wiarem w zaroślach wierzbowych (52 ha) wykazało zagęszczenie 1.7 pary/10 ha. W okresie przelotów spotykana w różnych rejonach, niekiedy bardzo daleko od biotopów lęgowych. Najwcześniejsza obserwacja 11 V 1987 w Nowych Sadach.

***Pinicola enucleator* — łuskowiec**. 4 III 1884 zabito samca w Kidałowicach pod Jarosławiem (Dzieduszycki 1895).

***Loxia curvirostra* — krzyżodziób świerkowy**. W czasie badań stwierdzony 10 razy w miesiącach: IV–VI oraz X–XI, w tym dwie obserwacje z maja: 5 V 1984 śpiewający samiec i samica w pobliżu wsi Koniusze i tego samego dnia śpiewający samiec w lesie przy drodze Koniusza – Aksmanice.

***Pyrrhula pyrrhula* — gil**. Nieliczny ptak lęgowy centralnych rejonów Pogórza. Obserwowany w okresie lęgowym głównie w lasach z udziałem jodły i świerka, najczęściej w wyższych partiach Pogórza. W okresie zimowym również nieliczny, spotykany w grupach do 15 ptaków, wyjątkowo 17 I 1987 – około 80 ptaków w Przemyślu (H. Kurek).

***Coccothraustes coccothraustes* — grubodziób**. Średnio liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Obserwowany prawie we wszystkich typach lasów, liczniejszy w bukowych i grabowych. Zasiedla też zadrzewienia śródpolne (Jaksmanice) oraz parki (Tapin). W okresie zimowym obserwowano stada do 150 ptaków – 12 II 1981 pod Kosienicami.

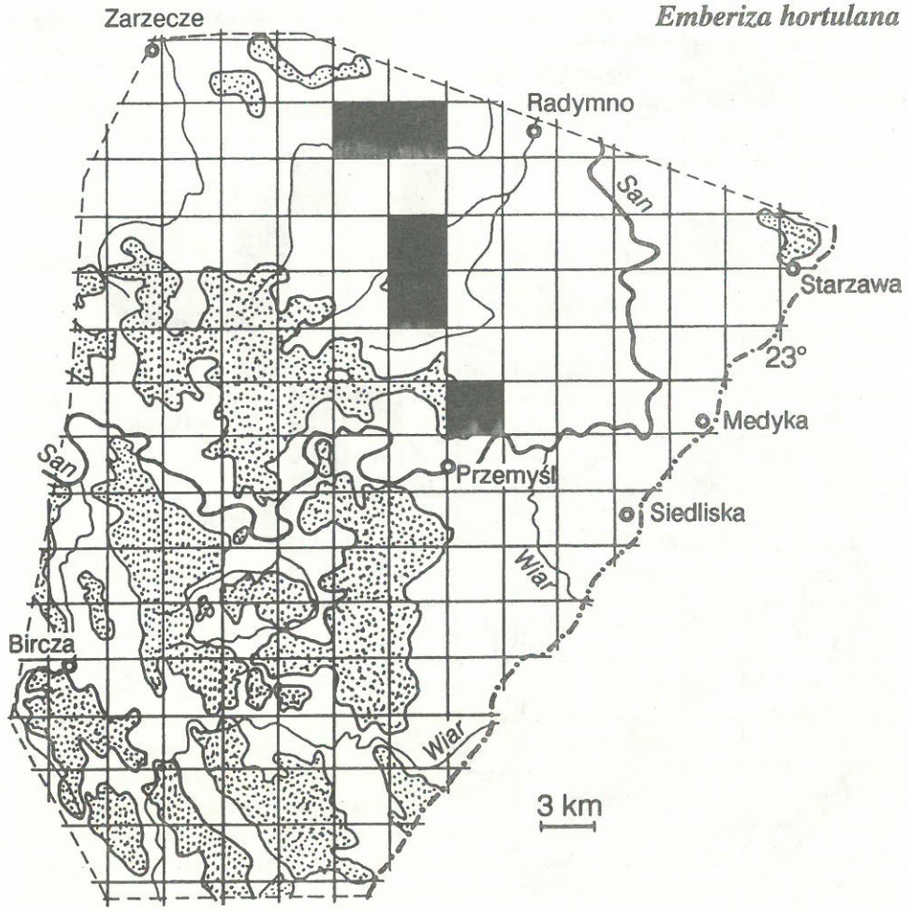
***Miliaria calandra* — potrzeszcz**. Bardzo nieliczny ptak lęgowy nizinnej części badanego terenu. Stwierdzono występowanie 28–34 par na następujących stanowiskach: Hurko (8–10 par), Zarzecze (1–2 par), Kaszyce (1–2 par), łąki między Tapinem a Dobkowicami (18–20 par). Środowiskiem lęgowym były duże obszary wilgotnych łąk kośnych. W okresie polęgowym stwierdzono stado potrzeszczy w Hurku – 50 ptaków 7 X 1958 (Józefik 1961). W okresie zimowym nie obserwowany, notowany natomiast w tej porze roku pod Lwowem (Miczyński 1962).

***Emberiza citrinella* — trznadel**. Liczny ptak lęgowy całego terenu badań. Rzadszy jedynie w wyższych partiach Pogórza (pasmo Turnicy). Gatunek eurytopowy, stwierdzany we wszystkich typach środowisk, włącznie z wnętrzami lasów, gdzie istniały niewielkie polany, szerokie dukty, młodniki. Na powierzchniach próbnych stwierdzone zagęszczenie wynosiło od 0.6 do 10.5 pary/10 ha. W okresie zimowym obserwowany w dużych stadach, największe – 350 ptaków – obserwowano 11 XII 1983 w Kosienicach.

***Emberiza hortulana* — ortolan** (rys. 26). Bardzo nieliczny ptak lęgowy, występujący tylko w nizinnej części badanego obszaru. Dunajewski i Rydzewski (1937) podają, że gnieździ się licznie w okolicach Zarzecza, natomiast nie występuje w okolicach Węgierki. Józefik (1961) obserwował tylko 1 samca w Hurku i nie stwierdził gniazdowania. Cais (1965) podaje, że w porze lęgowej obserwował śpiewające samce w dolinie Sanu od Przemyśla do Babic, gdzie niewątpliwie gatunek ten gniazdował. Obecnie z całą pewnością nie gnieździ się w dolinie Sanu. W czasie badań terytorialne samce obserwowano w maju i czerwcu 1988 r. w okolicach miejscowości: Kosienice (3 samce), Wacławice (2), Łowce (5), Chłopice (2), Żurawica Górna (1). Środowiskiem lęgowym są brzegi lasów, zwłaszcza topolowych, poza tym aleje topolowe wzdłuż dróg, w jednym przypadku sad. Mimo że nie znaleziono gniazd, gatunek ten na pewno należy do ptaków lęgowych. W okolicach Lwowa gniazduje tylko na pojedynczych stanowiskach (Miczyński 1962), natomiast nie występuje w całej wschodniej Czechosłowacji (Stastny *et al.* 1987).

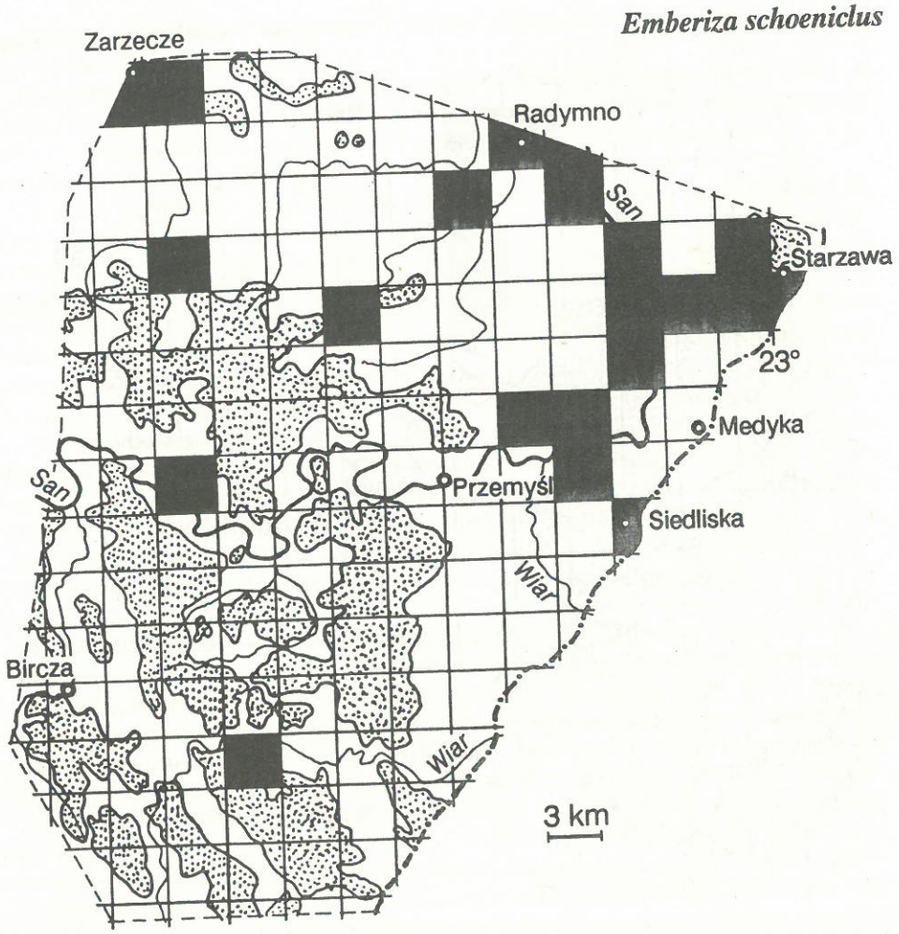
***Emberiza cirlus* — cierlik**. 11 VII 1984 w okolicach miejscowości Soljanowatka (ZSRR) był obserowany jeden osobnik tego gatunku (G. Bojko). Obserwacja była dokonana w odległości 1 km od granicy z Polską. Po spłoszeniu ptak przeleciał (?) na terytorium naszego kraju.

***Emberiza rustica* — trznadel czubaty**. 9 VI 1915 śpiewający samiec był obserwowany pod Jarosławiem (Gengler 1916). Tomiałojć (1972) uznaje tę wiadomość za niepewną, a Busse (1968) uważa ją za bardzo mało prawdopodobną, wobec czego nie zaliczamy tego gatunku do awifauny ziemi przemyskiej.

RYS. 26. Rozmieszczenie lęgowisk ortolana *(Emberiza hortulana)*
FIG. 26. Distribution of breeding sites of the Ortolan Bunting

***Emberiza schoeniclus* — potrzos** (rys. 27). W odpowiednich środowiskach średnio liczny ptak lęgowy. Obserwowany na wszystkich starorzeczach Sanu od Przemyśla do Radymna. Stwierdzony też na stawach w Starzawie (10–15 par), na odstojnikach ścieków w Siedliskach (4–6 par), na stawie w Węgierce (1 para), w Kosienicach-Stawarce (1 para, G. Kołodziejczyk), w Krzywczy (1 para), w żwirowni w Radymnie (1–2 par), na łąkach w pobliżu wsi Zabłotce (1 para), na stawie w Sośnicy (1 para), na łąkach w Zarzeczu (1–2 par), na stawach w Lesznie (1–2 par), na łąkach koło rezerwatu szachownicy kostkowatej (4–5 par). Najwyżej (250 m n.p.m.) stwierdzono ten gatunek na starorzeczu Wiaru pod Posadą Rybotycką. Zasiedla niekiedy bardzo niewielkie obszary

RYS. 27. Rozmieszczenie lęgowisk potrzosa *(Emberiza schoeniclus)*
FIG. 27. Distribution of breeding sites of the Reed Bunting

z trzciną (najmniejszy – 1.5 ara) oraz rowy melioracyjne (Hurko). Na powierzchniach próbnych stwierdzono następujące zagęszczenie: *T7* – 0.4 pary/10 ha, *T8* – 1.7 pary/10 ha. Zaobserwowano zimowanie pojedynczych osobników na stawach w Starzawie. Na uwagę zasługuje stwierdzenie kilku par lęgowych na stawach pod Leskiem (ok. 400 m n.p.m.) na progu Bieszczadów, wyżej niż to podaje Tomiałojć (1972).

***Calcarius lapponicus* – poświerka**. 26 XII 1986 i 2 X 1988 obserwowano po 1 osobniku w Przemyślu (H. Kurek)*. Dawniej jednego ptaka zdobyto pod Lwowem (Dzieduszycki 1895).

* Obserwacje zaakceptowane przez Komisję Faunistyczną.

***Plectrophenax nivalis* – śnieguła**. Gatunek nieregularnie przelotny i zimujący, stwierdzony ostatnio 7 razy: 3 III 1982 – 1 przelotny ptak w Żurawicy, 3 XII 1983 – 23 ptaki na polach pod Nizinami, 11 XI 1984 – około 100 ptaków w Przemyślu, 5 XII 1985 – 30 osobników w Kosienicach, 7 XII 1986 – 4 ptaki w Starzawie, 7 XII 1986 – 4 ptaki a 24 I 1987 – 1 ptak w Przemyślu (H. Kurek). Poza tym 12 I 1855 zabito 1 samca w Zarzeczu (Dzieduszycki 1880). Zwraca uwagę fakt, że większość obserwacji przypada na pierwszą dekadę grudnia.

Charakterystyka awifauny ziemi przemyskiej

Na terenie ziemi przemyskiej stwierdzono dotychczas występowanie 271 gatunków ptaków, co wobec 403 gatunków podanych dla całego kraju przez Tomiałojcia (1990) stanowi 67% składu naszej awifauny. Za obecnie lęgowe uznano 147 gatunków, a dalszych 15 jako prawdopodobnie lęgowe. Jako mniej lub bardziej regularnie przelotne występuje 58 gatunków, natomiast jako zalatujące wyjątkowo i sporadycznie – 51 gatunków. Badany teren w porównaniu z obszarami, gdzie prowadzono badania na powierzchniach porównywalnej wielkości charakteryzuje się dużym bogactwem awifauny, np. na terenie Słowińskiego Parku Narodowego stwierdzono 255 gatunków (Bednorz 1983), a w Kotlinie Biebrzańskiej 235 gatunków (Dyrcz *et al.* 1984).

Na tak wielkie bogactwo gatunkowe wpływa przede wszystkim położenie geograficzne badanego obszaru, który leży na styku trzech krain geobotanicznych: Karpat Wschodnich, Kotliny Sandomierskiej i Płaskowyżu Chyrowsko-Lwowskiego. Gniazdują tu gatunki typowo górskie, np. pluszcz, drozd obrożny, jak również typowo nizinne, np. krakwa, zielonka. Tak zwana Brama Przemyska – stosunkowo wąski przesmyk między Roztoczem a Karpatami – stanowi ważne miejsce przelotu ptaków wędrujących szlakiem czarnomorsko-egipskim (Ferens 1967). Ważnym czynnikiem (szczególnie dla ptaków lęgowych) jest obecność różnorodnych środowisk leśnych (od lasów górskich po nizinne lasy łęgowe), wodnych oraz występowanie dużych obszarów łąk, pól i pastwisk. Niewątpliwie duży wpływ ma również dobrze zachowana na Pogórzu, miejscami prawie w pierwotnym stanie, struktura ekosystemów leśnych. Duża liczba gatunków wynika ponadto z dobrego stopnia zbadania terenu, gdyż mniej lub bardziej intensywne badania prowadzone były tu od połowy XIX wieku.

Na awifaunę lęgową składają się 162 gatunki, w tym 15 prawdopodobnie lęgowych. Dla porównania: w Kotlinie Biebrzańskiej lęgowych jest 176 gatunków (Dyrcz *et al.* 1984), na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim 170 gatunków (Dyrcz *et al.* 1973), a w Puszczy Kozienickiej 147 gatunków (Cieślak i Piasecki 1981).

Na badanym terenie znajdują się jedyne w kraju kolonie żołn. W stosunku do połowy lat sześćdziesiątych populacja zasiedlająca kolonię w Buszkowicach wytworzyła pewne cechy przystosowujące ją do naszych warunków klimatycznych, jak wcześniejszy przylot (co wiąże się z szybszym przystępowaniem do lęgów) i późniejszy odlot (H. Kurek). W pojedynczych stanowiskach stwierdzono ten gatunek prawie na całym badanym obszarze Progu Lessowego. W chwili obecnej liczebność żołny wydaje się być ustabilizowana, przynajmniej w koloniach w Buszkowicach i Przemyślu.

Wyjątkowy wydaje się również fakt gniazdowania rybitwy białowąsej na starorzeczu w Hurku. Jest to jedno z nielicznych miejsc gniazdowania tego gatunku w Polsce. Bardzo prawdopodobne jest też gniazdowanie w kompleksie stawów rybnych w Starzawie.

Na dokładniejsze omówienie zasługują dzięcioł białoszyi i orlik krzykliwy. Od czasu pierwszych stwierdzeń na terenie badań w 1980 r., dzięcioł białoszyi zasiedlił większość miejscowości na Progu Lessowym. Ekspansja na obszary Pogórza, mimo że dolina Sanu leży na wysokości jedynie około 200 m n.p.m., jest na razie bardzo powolna, znaleziono dotychczas stanowiska tylko w brzeżnych partiach. Ciekawy wydaje się fakt stwierdzenia lęgu na skraju lasu oraz obserwacji w tym typie środowiska ptaków dorosłych. Należy sądzić, że ekspansja tego gatunku na terenie kraju rozpoczęła się w połowie lat siedemdziesiątych. W 1977 r. stwierdzono pierwsze ptaki pod Rzeszowem (Ciosek i Tomiałojć 1982), następne obserwacje pochodzą z 1983 r. spod Tarnobrzega i Sandomierza (obs. własne) oraz Warszawy (Konofalski i Kamola 1985). Tak więc główna trasa ekspansji po przekroczeniu Bramy Przemyskiej prowadzi wzdłuż dolin Sanu i Wisły, dopiero później ptaki zasiedlają tereny sąsiednie. Zbliżony charakter miało zasiedlanie nowych terenów na Węgrzech (Keve 1960 za Udvardy 1978).

Stwierdzenie występowania 40–45 par orlika krzykliwego stanowi w świetle danych przedstawionych przez Głowacińskiego *et al.* (1980) i Cieślaka (1986) dowód, że na omawianym terenie gnieździ się około 10% całej krajowej populacji tego gatunku. Wydaje się, że jest to wynikiem utrzymywania się lasów Pogórza w stanie zbliżonym do pierwotnego.

Lasy Pogórza są również ostoją innych nielicznie spotykanych w kraju gatunków ptaków drapieżnych: 20–22 par trzmielojada, 1 pary kani rdzawej, 9–11 par kobuza (tab. 5). Na uwagę zasługuje stwierdzenie 14–17 par dzięcioła białogrzbietego. Drozd obrożny występuje tu na stanowisku izolowanym od głównego areału lęgowego w Bieszczadach. Ponadto wysoce prawdopodobne jest gniazdowanie minimum 2 par puchacza.

Na Progu Lessowym zwraca uwagę duża liczebność brzegówki (4200–4600 zajętych nor), największe z dotychczas stwierdzonych w kraju zagęszczenie gawrona (7.9 pary/km^2), duże zagęszczenie brzęczki na starorzeczu w Hurku (8–12 par), jedno z największych w kraju zagęszczeń bociana białego w gminie Stubno (74 par/10 km^2). Wymienić należy też gniazdowanie na odstojnikach ścieków w Siedliskach i kompleksie

TABELA 5

Liczebność ptaków drapieżnych na terenie badań

Numbers of raptors in the study area; (1) – species, (2) – recorded number of pairs, (3) – estimated number of pairs, (4) – recorded density in pairs/10 km^2

Gatunek (1)	Stwierdzona liczba par (2)	Szacunkowa liczba par (3)	Stwierdzone zagęszczenie par/10 km^2 (4)
P. apivorus	12–15	20–22	0.9–1.1
M. milvus	1	–	–
M. migrans	3–4	–	–
A. gentilis	17–20	30–40	–
A. nisus	7–10	20–25	–
B. buteo	50–55	85–100	8
A. pomarina	25–28	40–45	2.0–2.2
A. chrysaetos	1?	–	–
C. aeruginosus	5–6	–	–
F. subbuteo	6–7	9–11	–
F. vespertinus	1?	–	–
F. tinnunculus	20–22	27–30	–

stawów w Starzawie płaskonosa, krakwy i rycyka, uważanych za gatunki wybitnie nizinne (Tomiałojć 1972).

Na terenie badań gniazdują trzy gatunki ptaków uznanych przez Głowacińskiego *et al.* (1980) jako ginące lub będące na granicy zasięgu: rybitwa białowąsa, żołna oraz prawdopodobnie gniedżący się orzeł przedni. Do kategorii gatunków silnie zagrożonych wyginięciem należą: orlik krzykliwy, sieweczka rzeczna, zielonka, oraz puchacz i dzięcioł trójpalczasty. Ponadto około 50 gatunków należy do kategorii gatunków zagrożonych wyginięciem w dłuższym przedziale czasowym.

Z przedstawionej przez Głowacińskiego (1988) listy zwierząt rzadkich i chronionych, na ziemi przemyskiej występuje 11 gatunków lęgowych i 4 prawdopodobnie lęgowe. Stanowi to blisko 24% wszystkich objętych wykazem gatunków obecnie gniazdujących w naszym kraju.

Wzorując się na pracy Dyrcza *et al.* (1984) wyodrębniono grupy systematyczne, których występowanie zasługuje na podkreślenie. W przypadku omawianego terenu są to perkozy (4 gatunki gniazdowały w kompleksie stawów w Starzawie) oraz dzięcioły (stwierdzono wszystkie 10 europejskich gatunków). W znanej nam literaturze brak jest informacji o podobnej liczbie gatunków dzięciołów na tak niewielkim obszarze, np. w Puszczy Białowieskiej występuje 9 gatunków (Borowski i Okołów 1988), w Kotlinie Biebrzańskiej – 8 (Dyrcz *et al.* 1984). Występowanie wszystkich gatunków blisko siebie jest również bardzo rzadko spotykane w skali europejskiej (Sharrock 1977).

Pomimo dużej różnorodności gatunkowej i niekiedy znaczącej liczebności niektórych gatunków w okresie lęgowym, ogólna liczebność jest zbliżona do podawanej przez różnych autorów z innych rejonów kraju (Tomiałojć 1974, Bednorz 1983). Największe całkowite zagęszczenie zanotowano w lasach, średnio wynosi ono 80–100 par/10 ha, wyjątkowo 140 par/10 ha w żyznym i dojrzałym grądzie dębowo-lipowym. Awifauna lęgowa pól jest uboższa, stwierdzone zagęszczenie wynosi 10–27 par/10 ha. Najmniejsze zagęszczenie zanotowano w jednolitych mozaikach pól, największe – na zakrzaczonych łąkach. Największą liczbę gatunków (50) stwierdzono w wiklinach nadrzecznych wzdłuż Wiaru, przy łącznym zagęszczeniu (bez brzegówki) 45.9 pary/10 ha.

Łącznie 109 gatunków (40%) stwierdzonych na ziemi przemyskiej to gatunki przelotne, zalatujące sporadycznie lub wyjątkowo oraz stwierdzone dawniej. W okresie badań obserwowano dwa gatunki po raz pierwszy stwierdzone w Polsce: jaskółkę rudawą (Kurek 1984a) i kalandrę czarną (Hordowski 1989b). Ponadto obserwowano wiele gatunków, które widywane są w Polsce bardzo rzadko: warzęchę, ibisa kasztanowatego, kazarkę, świergotka szponiastego, pustułeczkę. Da rzadkości stwierdzonych dawniej należy sterniczka (druga obserwacja w kraju). Na uwagę zasługuje stwierdzenie w Przemyślu i okolicach pięciu gatunków kaczek morskich: ogorzałki (4 razy), edredona (2 razy), markaczki (2 razy), uhli (3 razy) i lodówki (1 raz). Zwłaszcza obserwacja edredona w kompleksie stawów w Starzawie jest faktem wyjątkowym, gdyż dotychczas gatunek ten w podobnym środowisku obserwowany był w Polsce tylko raz (Lewartowski *et al.* 1986). Stwierdzenie na przelotach takich gatunków, jak kamusznik, biegus rdzawy, piaskowiec, biegusik płaskodzioby, brodziec pławny, szlamnik i płatkonóg szydłodzioby, potwierdza spostrzeżenia Stawarczyka i Grabińskiego (1980), że gatunki te pojawiają się o wiele częściej w głębi kraju niż dotychczas sądzono (Tomiałojć 1972).

Zmiany w awifaunie ziemi przemyskiej

Ze względu na brak ocen liczebności z dawniejszych lat, analiza zmian w awifaunie może być bardzo ogólna i ograniczona do niewielu gatunków. Podstawą do porównań są głównie dziewiętnastowieczne materiały Dzieduszyckiego (1880, 1895) oraz w mniejszym stopniu również prace innych autorów. Zmiany, jakie miały miejsce w ciągu ostatnich 150 lat (1840–1988), można sprowadzić do dwóch procesów, tj. zaniku lub zmniejszania się liczebności części gatunków oraz pojawiania się gatunków dawniej nie występujących. Na pewno przestało się gnieździć na badanym terenie 11 gatunków: rożeniec, żuraw, kszyk, kulon, syczek, kraska, dzierlatka, dzierzba czarnoczelna, dzierzba rudogłowa, muchołówka żałobna, słowik rdzawy. W przypadku dzierzby rudogłowej i słowika rdzawego zanik wiąże się ze zmniejszeniem areału lęgowego tych gatunków; przestały się one gnieździć już na przełomie XIX i XX wieku. Zanik rożeńca, żurawia i kszyka należy natomiast wiązać z osuszaniem bagien i mokradeł w dolinie Sanu od Starzawy do Przemyśla. Żuraw i rożeniec ustąpiły na początku XX w., kszyk gniazdował jeszcze do lat osiemdziesiątych bieżącego stulecia. W latach siedemdziesiątych przestały się gnieździć: kraska, dzierlatka i dzierzba czarnoczelna.

Zmniejszanie się liczebności dzierlatki oraz jej zanik sygnalizowany jest przez innych autorów z różnych rejonów kraju (Tomek 1973, Górski 1976, Bednorz 1983), natomiast zanik kraski jest wynikiem wymierania tego gatunku w skali europejskiej (Witkowski 1984). Brak lęgowej muchołówki żałobnej można próbować tłumaczyć konkurencją z muchołówką białoszyją, teren badań leży bowiem w strefie nakładania się zasięgów tych gatunków. Głowaciński (1974) stwierdził na podstawie literatury, że samce muchołówki białoszyjej wyraźnie górują nad samcami muchołówki żałobnej i wypierają je z zajmowanych terytoriów. Już Brunicki (1889) stwierdził w okolicach Stryja, iż muchołówka żałobna jest o wiele rzadsza od muchołówki białoszyjej. W grę wchodzą być może inne jeszcze czynniki, jak skraj zasięgu czy brak odpowiednich środowisk dla muchołówki żałobnej. Gatunek ten nie występuje w Bieszczadach (T. Zając – inf. ustna), ani we wschodniej Czechosłowacji (Stastny *et al.* 1987). Najbliższe lęgi stwierdzono w okolicach Jasła (M. Cichoń – inf. ustna), w Dębicy (A. Osucha – inf. ustna) i zachodniej Ukrainie nieopodal granicy państwa (Pieklo 1988). Gniazdowanie dawniej syczka w parku w Przemyślu należy uznać za efemeryczne.

W omawianym okresie pojawiło się 11 nowych gatunków, które obecnie gniazdują corocznie. Są to: łabędź niemy, czernica, sierpówka, dzięcioł białoszyi, żołna, pokrzywnica, muchołówka białoszyja, kwiczoł, remiz, kulczyk i dziwonia. Ponadto dwa gatunki gniazdują nieregularnie: gęgawa i rybitwa białowąsa.

Wyraźnie zmniejszył swą liczebność ortolan, który na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych gniazdował wzdłuż całej doliny Sanu na Pogórzu oraz w okolicach Przemyśla (Józefik 1959, 1961, Cais 1965). Obecnie występuje tylko na kilku stanowiskach na Progu Lessowym. Zmniejszanie liczebności ortolana sygnalizują też inni autorzy (Górski 1976, Bednorz 1983). Wystąpił wzrost liczebności gawrona i kruka. Pod koniec XIX w. znana była Dzieduszyckiemu (1880) tylko jedna kolonia gawronów w Radymnie, obecnie na terenie badań znajduje się około 28 kolonii. Liczebność kruka wzrosła w stosunku do lat pięćdziesiątych (Dobrowolski *et al.* 1962) około dziesięciokrotnie. W ostatnich latach częściej notowano pojawy kormorana, co zapewne związane jest ze wzrostem liczebności całej krajowej populacji tego gatunku (Przybysz *et al.* 1988).

Awifauna zimująca

W okresie zimowym stwierdzono występowanie 75 gatunków, w tym 55 regularnie zimujących i 20 – nieregularnie lub wyjątkowo. Dla porównania, Górski (1981) w okolicach Słupska wykazywał 60 gatunków.

Badania ilościowe prowadzono w sezonach zimowych: 1983/1984, 1986/1987 oraz 1987/1988 w styczniu i lutym metodą przedstawioną przez Tomiałojcia (1974), tzn. przy zastosowaniu liczenia na transektach. Długość tras wynosiła od 2.5 do 9 km, ptaki liczono w pasie szerokości 100 m. Wyniki przedstawione są w tabelach 6–13. Przy liczeniu wzdłuż Sanu notowano ptaki tylko w wiklinach nadrzecznych, wyjąwszy gawrona i kawkę. W przypadku tych dwóch gatunków notowano wszystkie ptaki w zasięgu wzroku. Na jednej powierzchni (tab. 9) wykonano liczenie metodą zbliżoną do kartograficznej z nanoszeniem na plan wszystkich stad i zaznaczaniem kierunków ich przemieszczenia. Takie liczenie wykonano 8 razy.

Najbardziej zróżnicowane pod względem składu gatunkowego ugrupowanie stwierdzono w pasie wilkin nadrzecznych wzdłuż Sanu i na samej rzece. W liczeniu w 1985 r. stwierdzono 31 gatunków, w 1988 r. – 26 gatunków. W 1985 r. dominowały krzyżówka i gawron (ponad 73% ugrupowania), natomiast w 1988 r. – gawron, sroka, kawka i krzyżówka (ponad 70%). Pozostałe gatunki występowały mniej licznie (trznadel, bogatka, szczygieł) lub efemerycznie (górniczek, strzyżyk, błotniak zbożowy).

Skład gatunkowy ptaków zimujących w lasach był uboższy – na jedno liczenie

TABELA 6

Wyniki liczenia zimowego wzdłuż Sanu na odcinku Barycz – Radymno (8 km, 4 II 1988)

Results of winter count in the river San valley from Barycz to Radymno (8 km, 4 II 1988); (1) – species, (2) – number of individuals per 10 km, (3) – dominance in %, (4) – total

Gatunek (1)	Liczba osobników/10 km (2)	Dominacja [%] (3)
C. frugilegus	270	35.9
P. pica	118	15.9
A. plaryrhynchos	89	11.8
C. monedula	80	10.6
P. major	59	7.9
E. citrinella	40	5.3
Passer montanus	25	3.3
P. perdix	16	2.1
C.carduelis	15	2.0
P. caeruleus	12	1.6
P. colchicus	6	0.8
C. olor, P. pyrrhula, C. chloris	3	0.4
C. cornix, C. corax, T. pilaris, C. coccothraustes, D. minor	2	0.2
P. nigricollis, B. lagopus, D. major, A. pratensis, P. palustris, Parus montanus, A. flavirostris	1	0.1
Razem (4)	756	100.0

TABELA 7

Wyniki liczenia zimowego wzdłuż Sanu na odcinku Torki – Barycz (10 km, 13 I 1985)

Results of winter count in the river San valley from Torki to Barycz (10 km, 13 I 1985); (1) – species, (2) – number of individuals per 10 km, (3) – dominance in %, (4) – total

Gatunek (1)	Liczebność osobników/10 km (2)	Dominacja [%] (3)
A. platyrhynchos	273	53.9
C. frugilegus	102	20.2
T. pilaris	18	3.5
P. perdix	15	2.9
E. citrinella, P. major	11	2.1
A. caudatus, C. carduelis, P. domesticus	10	1.9
L. ridibundus	8	1.6
E. alpestris	5	0.9
B. buteo	4	0.7
L. canus, C. cornix, Passer montanus	3	0.6
T. ruficollis, B. lagopus, F. tinnunculus, P. pica, P. caeruleus	2	0.4
C. cyaneus, A. nisus, A. atthis, D. minor, L. excubitor, Parus montanus, P. palustris, T. troglodytes, C. cannabina, F. coelebs, F. montifringilla	1	0.2
Razem (4)	507	100.0

przypadało od 12 do 19 gatunków. Tomiałojć (1974) w okolicach Legnicy stwierdził 18 gatunków, Głowaciński (1978) w Puszczy Niepołomickiej – 20 gatunków, Jabłoński (1967) w okolicach Klembowa – 16 gatunków, Cieślak (1983) w Radomskiem – 19 gatunków. Zagęszczenie wynosiło od 14.6 osobn./10 ha w lasach mieszanych z przewagą dębu do 36.7 osobn./10 ha w lasach mieszanych z przewagą sosny. Z powodu braku liczenia w okresie zimowym w innych rejonach kraju, porównanie zagęszczenia jest możliwe tylko w stosunku do lasów z okolic Legnicy (Tomiałojć 1974). Stwierdzone tam ogólne zagęszczenie jest bardzo podobne do zanotowanego na terenie niniejszych badań. Najliczniej spotykany był mysikrólik (3.4–11.0 osobn./10 ha), bogatka (1.2–6.4 osobn./10 ha) i dzięcioł duży (1.6–5.3 osobn./10 ha). Trzon ugrupowania tworzyło 10 gatunków: bogatka, modraszka, sikora uboga, czarnogłówka, sosnówka, mysikrólik, kowalik, dzięcioł duży, pełzacze i sójka. Zwraca uwagę brak czubatki, która na wymienionych terenach, z wyjątkiem Puszczy Niepołomickiej, występuje i niekiedy jest dominantem.

Porównanie* stopnia podobieństwa składu gatunkowego ugrupowań wykazało, że największe podobieństwo występuje z lasami okolic Radomia (65–73%) i Puszczy Niepołomickiej (62–75%), najmniejsze zaś z lasami na Dolnym Śląsku (58–67%). Duże różnice wynikły w przypadku porównań dominacji. W zależności od terenu dominują w zgrupowaniach inne gatunki.

Porównania liczebności ptaków lęgowych i zimujących dokonano na podstawie

* Zastosowano wskaźnik Jaccarda $QS = [2W : (A + B)] \times 100$, przedstawiony przez Tomiałojcia (1970).

TABELA 8

Wyniki zimowego liczenia w lesie mieszanym sosnowo-bukowo-grabowym (40 ha, 24 I 1988), Kosienice

Results of winter count in mixed pine-beech-hornbeam forest (40 ha, 24 I 1988), Kosienice; (1) – species, (2) – number of individuals per 10 ha, (3) – dominance in %, (4) – total

Gatunek (1)	Liczba osobników/10 ha (2)	Dominacja [%] (3)
R. regulus	11.0	39.3
P. caeruleus	6.7	24.0
D. major	2.5	8.9
P. palustris	1.7	6.2
Parus montanus	1.5	5.3
Certhia spp., S. europaea	1.0	3.6
P. major, E. citrinella	0.8	2.8
D. minor, C. corax, G. glandarius, T. troglodytes, P. pyrrhula	0.2	0.7
Razem (4)	28.0	100.0

TABELA 9

Średnie wyniki liczeń zimowych w lesie mieszanym z przewagą sosny (20 ha; 18, 24, 26 XII 1983, 8, 15, 22 I, 5, 22 II 1984), Kosienice

Mean results of winter counts in mixed forest with pine predominant (20 ha; 18, 24, 26 XII 1983, 8, 15, 22 I, 5, 22 II 1984), Kosienice; (1) – species, (2) – number of individuals/10 ha, (3) – dominance in %, (4) – total

Gatunek (1)	Liczba osobników/10 ha (2)	Dominacja [%] (3)
P. palustris	9.5	25.9
R. regulus	5.8	15.8
D. major	5.3	14.7
S. europaea	3.5	9.6
P. caeruleus	3.4	9.4
Certhia spp.	2.9	7.9
P. major, Parus montanus	2.8	7.6
T. troglodytes	0.5	1.5
A. gentilis, B. buteo, S. uralensis, T. bonasia, G. glandarius, P. ater, A. caudatus, C. coccothraustes, P. pyrrhula, C. spinus, E. citrinella	+	–
Razem (4)	36.7	100.0

liczenia przeprowadzonego na powierzchni próbnej *K2* w ciągu zimy 1983/1984 i sezonu lęgowego w 1984 r. Zagęszczenie w okresie lęgowym wynosiło 180 osobn./10 ha, natomiast w okresie zimowym około 37 osobn./10 ha. Liczebność z okresu zimowego stanowi 20% liczebności awifauny lęgowej, takie same wyniki uzyskał Tomiałojć (1974) w lasach okolic Legnicy.

TABELA 10

Wyniki liczenia zimowego w lesie mieszanym sosnowo-bukowo-jodłowym (90 ha, 27 II 1988), Borysławka-Makowa

Results of winter count in mixed pine-beech-fir forest (90 ha, 27 II 1988), Borysławka-Makowa; (1) – species, (2) – number of individuals/10 ha, (3) – domination in %, (4) – total

Gatunek (1)	Liczba osobników/10 ha (2)	Dominacja [%] (3)
P. major	6.4	20.2
R. regulus	6.2	19.4
P. ater	3.8	12.1
A. caudatus	3.1	9.7
P. caeruleus	2.7	8.6
Parus montanus	2.3	7.3
P. palustris	1.7	5.5
D. major	1.6	5.2
S. europaea	1.1	3.5
Certhia spp.	0.6	2.1
C. carduelis, P. pyrrhula	0.4	1.4
B. buteo, C. corax, G. glandarius	0.3	1.0
C. coccothraustes, C. spinus	0.1	0.3
Razem (4)	32.1	100.0

W porównaniu z innymi rejonami Polski, np. Poznaniem (Górska i Górski 1980), na badanym terenie nielicznie zimuje szpak (4 stwierdzenia). Bardzo nielicznie jest też spotykany rzepołuch, który w północno-zachodniej części kraju jest średnio liczny i zimuje w dużych stadach (Tomiałojć 1967, Lewartowski i Walankiewicz 1971, Górski 1982). Podobnie nieliczny jest rzepołuch w Puszczy Białowieskiej (Lewartowski i Pugacewicz 1983). Zupełnie nie występuje zimą łyska, która na rzekach i zbiornikach w innych częściach Polski może zimować licznie i w dużych stadach (Kot *et al.* 1987). Liczba zimujących gęsi zbożowych jest też bardzo mała: w zachodniej i środkowej części kraju obserwowano niejednokrotnie stada liczące ponad 1000 ptaków (Dobrowolski *et al.* 1984). Brak jest stwierdzeń łabędzia małego, który w niektórych rejonach pojawia się stosunkowo licznie, również i zimą (Górski i Jesionowski 1983). Wydaje się, że Podkarpacie leży poza trasą wędrówek i zimowania tego gatunku, podobnie jak obszar zachodniej Ukrainy, gdzie stwierdzano go tylko wyjątkowo (Gładunko i Gorbań 1988).

Znaczenie ziemi przemyskiej jako trasy przelotów ptaków

Brama Przemyska (naturalne obniżenie terenu między Roztoczem a Karpatami) i dolina Sanu stanowią jedną z ważniejszych dróg śródlądowych wędrówek ptaków, jako część tzw. szlaku czarnomorskiego (Ferens 1967). W okolicach Przemyśla następuje rozgałęzienie trasy przelotu. Część gatunków kieruje się na południowy wschód i przez Bramę Przemyską dolatuje do doliny Dniestru. Inne gatunki, np. żuraw i część wróblowatych, lecą wprost na południe w Karpaty, przelatują Bieszczady przez przełęcz Użocką i dalej lecą przez Słowację (Józefik 1961).

TABELA 11

Wyniki liczenia zimowego w lesie jodłowym i dębowym (50 ha, 7 II 1988), Brylińce-Helicha

Results of winter count in fir and oak forest (50 ha, 7 II 1988), Brylińce-Helicha; (1) – species, (2) – number of individuals/10 ha, (3) – domination in %, (4) – total

Gatunek (1)	Liczba osobników/10 ha (2)	Dominacja [%] (3)
R. regulus	3.4	23.6
P. major, P. ater	2.8	19.4
Parus montanus	1.6	11.1
C. spinus	1.2	8.3
S. europaea	0.8	5.6
B. buteo	0.6	4.2
G. glandarius, Certhia spp.	0.4	2.8
D. medius, P. caeruleus	0.2	1.4
Razem (4)	14.4	100.0

Dla ptaków wodno-błotnych zbiorniki wodne w okolicach Przemyśla stanowią miejsce wypoczynku i żerowania. W kompleksie stawów rybnych w Starzawie w okresie jesiennej wędrówki zaobserwowano podczas 23 liczeń (1984–1988) w sumie ponad 250 tysięcy ptaków, np. w 1985 r. – 53 000. Jesienią dominują: krzyżówka, łyska, czajka i śmieszka. W okresie wiosennym przelot jest o wiele mniej intensywny i łącznie podczas 21 liczeń (1985–1988) zaobserwowano tylko ponad 16 000 ptaków. Wiosną dominują: śmieszka, łyska, głowienka i czernica. Ze względu na fakt, że woda ze stawów w Starzawie jest spuszczana dopiero w październiku i do tego czasu brak jest tam powierzchni z mulistym dnem, większość obserwacji ptaków siewkowatych pochodzi z odstojników ścieków w Siedliskach. Koncentrują się tutaj głównie gatunki z rodzaju *Tringa* i *Calidris* (do 600 ptaków podczas jednego liczenia). Obserwowano tam większość ze spotykanych w kraju gatunków siewek.

TABELA 12

Wyniki liczenia zimowego wśród zabudowy wiejskiej (40 ha, 7 II 1988), Olszany, Rokszyce, Zielonka

Results of winter count in the villages Olszany, Rokszyce and Zielonka (40 ha, 7 II 1988); (1) – species, (2) – number of individuals/10 ha, (3) – domination in %, (4) – total

Gatunek (1)	Liczba osobników/10 ha (2)	Dominacja [%] (3)
P. domesticus	4.3	26.1
Passer montanus	3.5	22.4
C. carduelis	2.0	12.3
P. major	1.7	10.8
P. caeruleus, E. citrinella	1.2	7.6
P. pica	0.7	4.6
C. corax, P. pyrrhula	0.5	3.0
D. minor, P. palustris	0.2	1.4
Razem (4)	16.1	100.0

TABELA 13

Wyniki liczenia zimowego wśród pól uprawnych i na odstojnikach ścieków w Siedliskach (teren pól 25 ha, 10 I 1988), Hurko-Siedliska, * – ptaki obserwowane na odstojnikach ścieków

Results of winter count in cultivated fields and sewage settling ponds at Siedliska (area of fields – 25 ha, 10 I 1988), Hurko-Siedliska, * – birds recorded at sewage settling ponds; (1) – species, (2) – number of individuals/10 ha, (3) – domination in %, (4) – total

Gatunek (1)	Liczba osobników/10 ha (2)	Dominacja [%] (3)
C. cannabina	18.0	32.7
S. decaocto	17.6	31.9
E. citrinella	14.4	26.2
P. pica, G. glandarius	1.2	2.1
B. buteo, B. lagopus, T. pilaris	0.8	1.4
T. merula	0.4	0.8
Razem (4)	55.2	100.0
*A. fabalis**	1	
*A. plaryrhynchos**	47	
*A. marila**	1	

Przelot ptaków wróblowatych jest również wyraźnie zaznaczony, jednak stosunkowo duża szerokość Bramy Przemyskiej powoduje, że ptaki lecą w rozproszeniu i brak jest miejsc, w których mogłyby się koncentrować, jak to się dzieje np. pod Szrenicą (Dyrcz 1985). W trakcie czterokrotnego liczenia, prowadzonego w jednym stałym punkcie pod Przemyślem, w październiku 1986 r. zanotowano przelot ponad 20 000 ptaków, przy czym dominowały gawrony i zięby (H. Kurek).

Położenie badanego terenu sprawia, że w pewnych warunkach meteorologicznych szczególnie często obserwuje się gatunki pochodzenia południowego lub arktycznego, np. 8–9 V 1982 obserwowano 3 gatunki południowe: jaskółkę rudawą, warzęchę i czaplę nadobną, 18 IX 1988 – 3 gatunki północne: edredona, kamusznika i piaskowca. Podobne zjawisko zaobserwował Wasilewski (1973) podczas badań prowadzonych nad awifauną stawów zatorskich.

Najwartościowsze pod względem ornitologicznym są obszary pasma Turnicy, dolina Wiaru od granicy państwa do Trójcy oraz lasy jodłowe od Olszan do Birczy. Na uwagę zasługują też duże obszary lasów bukowych między Średnią, Korytnikami i Bełwinem. W fazie tworzenia jest park krajobrazowy na Pogórzu Przemyskim, który w przyszłości w części centralnej należałoby przekształcić w park narodowy. Niezaprzeczalne walory mają kompleks stawów rybnych w Starzawie i starorzecze w Hurku, dlatego wydaje się być uzasadnione utworzenie tam rezerwatów.

Literatura

Adamiak W. 1973. *Kolonie lęgowe gawrona (Corvus frugilegus) w powiecie Jarocin w 1972 roku.* Not. Orn. **14**, 3–4: 61–67.

Anonim. Łowiec. 1878, 1879.

Bednorz J. 1974. *Bocian czarny, Ciconia nigra (L.) w Polsce.* Och. Przyr. **39**: 201–243.

Bednorz J. 1983. *Awifauna Słowińskiego Parku Narodowego z uwzględnieniem stosunków ilościowych.* PTPN, Prace Kom. Biol. 45: 1–101.

Bętkowski W. 1963. *Osobliwości przyrody w powiecie sanockim.* Rocz. Sanocki: 365–402.

Bocheński Z. 1977. *The breeding birds of the Polish Carpathians (preliminary report).* Pol. Ecol. Stud. **3**, 4: 329–332.

Borowski S., Okołów C. 1988. *The birds of the Białowieża Forest.* Acta Zool. Cracov. **31**, 2: 65–114.

Brunicki J. 1889. *Ptaki spostrzegane w okolicy Stryja.* Spraw. Kom. Fizyogr. Kraków, **23**, 2: 119–128.

Busse P. 1968. *Trznadel trzypręgowy, Emberiza rustica Pall. w Polsce.* Not. Orn. **9**, 1–2: 24–26.

Cais L. 1963 a. *Badania nad składem pokarmu kilku gatunków sów.* Zesz. Nauk. Uniw. A. Mickiewicza, biol., Poznań, 4: 3–21.

Cais L. 1963 b. *Materiały do fauny ssaków województwa rzeszowskiego.* Zesz. Nauk. Uniw. A. Mickiewicza, biol., Poznań, 4: 22–40.

Cais L. 1965. *Niektóre gatunki ptaków obserwowane na wschodnim odcinku polskiej części Karpat w latach 1958–1964.* Acta Orn. **9**, 3: 143–150.

Chilczuk M. 1962. *Województwo rzeszowskie. Zarys geograficzno-ekonomiczny.* Warszawa.

Cieślak M. 1983. *Heterospecific winter flocks of birds in a pine forest.* Ekol. Pol. **31**, 1: 219–234.

Cieślak M. 1986. *Dane o stanie populacji polskich ptaków drapieżnych.* (Tabela).

Cieślak M., Piasecki K. 1981. *Awifauna Puszczy Kozienickiej i jej okolic.* Biul. Kwart. Radom. Tow. Nauk., **18**, 1: 9–20.

Ciosek J., Tomiałojć L. 1982. *Dzięcioł syryjski, Dendrocopos syriacus (Hempr. et Ehrenb.) ptakiem lęgowym w Polsce.* Prz. Zool. **26**, 1: 101–109.

Dobrowolski K. A. 1970. *Występowanie rybitwy wielkodziobej, Hydroprogne caspia (Pall.) w Polsce w okresie ubiegłych 150 lat.* Acta Orn. **12**, 6: 209–228.

Dobrowolski K. A., Pielowski Z., Pinowski J., Wasilewski A. 1962. *Das Vorkommen des Kolkraben (Corvus c. corax L.) in Polen im Zusamenhang mit seinen Areals- und Quantitatsveranderugen in Mitteleuropa.* Ekol. Pol. A., **10**, 14: 375–456.

Dobrowolski K. A., Nowak E. 1965. *Występowanie remiza, Remiz pendulinus (L.) w Polsce.* Acta Orn. **9**, 2: 77–119.

Dobrowolski K. A., Krzyśkowiak A., Nowak E., Nowicki J. 1984. *Geese wintering in Poland.* Aquila **91**: 47–92.

Domaniewski J. 1916. *Krytyczny przegląd awifauny Galicji. Cz. I. Passeriformes.* Pam. Fizjogr. 23.

Domaniewski J. 1933a. *Przegląd krajowych form nadrzędu Herodiones.* Kosmos A. 58: 175–184.

Domaniewski J. 1933b. *Sprawozdanie z działalności Stacji Badania Wędrówek Ptaków za rok 1931.* Acta Orn. **1**, 1: 1–18.

Domaniewski J. 1933c. *Sprawozdanie z działalności Stacji Badania Wędrówek Ptaków za rok 1932.* Acta Orn. **1**, 5: 123–146.

Domaniewski J. 1934. *Sprawozdanie z działalności Stacji Badania Wędrówek Ptaków za rok 1934.* Acta Orn. **1**, 11: 321–364.

Domaszewicz A., Lewartowski Z. 1983. *Przyczynek do znajomości awifauny okolic Krosna i Strzyżowa (woj. krośnieńskie i rzeszowskie).* Acta Zool. Cracov. **29**, 10: 219–228.

Dunajewski A. 1936. *Materiały do rozmieszczenia czapli siwej (Ardea cinerea cinerea Linn.) w Polsce.* Acta Orn. **1**, 15: 429–466.

Dunajewski A. 1938. *Zur Farbenvariation von Ficedula hypoleuca (Pall.).* Acta Orn. **2**, 18: 413–429.

Dunajewski A., Rydzewski W. 1937. *O występowaniu niektórych gatunków ptaków w Polsce.* Acta Orn. **2**, 3: 31–38.

Dyrcz A. 1967. *Kolonie lęgowe żołny, Merops apiaster L. w okolicach Przemyśla.* Acta Orn. **10**, 2: 45–50.

Dyrcz A. 1981. *Jesienna wędrówka ptaków na przełęczy pod Szrenicą (Karkonosze).* Acta Zool. Cracov. **25**, 3: 33–68.

Dyrcz A., Okulewicz J., Wiatr B. 1973. *Ptaki Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego w okresie lęgowym (z uwzględnieniem badań ilościowych na torfowiskach niskich).* Acta Zool. Cracov. **18**, 14: 399–473.

Dyrcz A., Okulewicz J., Witkowski J., Jesionowski J., Nawrocki P., Winiecki A. 1984. *Ptaki torfowisk niskich Kotliny Biebrzańskiej. Opracowanie faunistyczne.* Acta Orn. **20**, 1: 1–108.

Dzieduszycki W. 1880. *Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie. Ptaki.* Lwów.

Dzieduszycki W. 1895. *Przewodnik po Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie.* Lwów.

Fedevič J. M., Gorbań I. M. 1987. *Zimovka skvorcov v zapadnych oblastjach Ukrainy.* Ornitologija 22: 220.

Ferens B. (red.) 1967. *Klucze do oznaczania kręgowców Polski. Ptaki. IV A.* Warszawa–Kraków.

Fruziński B. 1966. *Rozmieszczenie i ekologia cietrzewia (Lyrurus tetrix L.) w województwie rzeszowskim.* PTPN, Pr. Kom. Nauk. Roln. Leś. **21**, 1: 93–116.

Gengler J. 1916. *Ornitologische Beobachtungen aus Osterreich-Schlesien, Ungarn und Galizien.* Verh. Orn. Ges. Bayern, 12.

Gladunko I., Gorbań I. 1988. *Metodične vskazivki do specekursu "Ornitologia".* Lwów.

Głowaciński Z. 1969. *Materiały do znajomości awifauny Bieszczadów Zachodnich.* Acta. Zool. Cracov. **14**, 13: 327–350.

Głowaciński Z. 1973. *Fauna kręgowców dolnego dorzecza Sanu i wskazania jej ochrony.* W: *Środowisko przyrodnicze dorzecza Sanu.* Tow. Przyj. Nauk, Przemyśl: 133–155.

Głowaciński Z. 1974. *Ekspansja muchołówki białoszyjej, Ficedula albicollis (Temm.) w Europie środkowej.* Prz. Zool. **18**, 4: 471–484.

Głowaciński Z. 1978. *Ptaki rezerwatu leśnego Lipówka w Puszczy Niepołomickiej.* Stud. Nat. **17**, 11: 169–189.

Głowaciński Z. 1988. *Lista zwierząt rzadkich i ginących w Polsce. Kręgowce.* Przyr. Pol. 8: 6–9.

Głowaciński Z., Bieniek M., Dyduch A., Gertychowa R., Jakubiec Z., Kosior A., Zemanek M. 1980. *Stan fauny kręgowców i wybranych bezkręgowców Polski – wykaz gatunków, ich występowanie, zagrożenie i status ochronny.* Stud. Nat. ser. V, 21.

Głowaciński Z., Jakubiec Z., Profus P. 1983. *Lęgowa populacja podróżniczka Luscinia s. svecica L., w Tatrach Polskich.* Prz. Zool. **27**, 2: 211–217.

Godyń Z. 1937. *O kilku rzadkich gatunkach ptaków w południowo-wschodniej Polsce w roku 1935.* Acta Orn. **2**, 2: 27–30.

Godyń Z. 1938. *Rzadkie gatunki ptaków z rzędu Falconiformes obserwowane w latach 1920–1937 w południowo-wschodniej Polsce.* Acta Orn. **2**, 8: 133–144.

Godyń Z. 1939. *Występowanie niektórych gatunków z rzędu Anseriformes i Ardeiformes w południowo-wschodnich okolicach Polski.* Acta Orn. **3**, 3: 17–29.

Górska E., Górski W. 1980. *Zimowanie ptaków w Poznaniu.* Acta Orn. **17**, 19: 271–295.

Górski W. 1976. *Ptaki lęgowe pobrzeża Bałtyku między Mielnem a Ustką w latach 1965–1975.* Not. Orn. **17**, 1–2: 1–34.

Górski W. 1981. *Skład gatunkowy, liczebność i biomasa ugrupowania awifauny Słupska i okolic w różnych okresach fenologicznych roku.* Słupskie Prac. Mat.-Przyr. 2: 199–235.

Górski W. 1982. *Wędrówka i zimowanie górniczka (Eremophila alpestris), rzepołucha (Acanthis flavirostris) i śnieguły (Plectrophenax nivalis) w środkowej części polskiego wybrzeża Bałtyku w latach 1972–1979.* Not. Orn. **22**, 1–4: 3–13.

Górski W., Karwacki J., Misiewicz A., Owczarek A. 1980. *Fenologicznie późne obserwacje niektórych gatunków ptaków na wybrzeżu środkowym.* Not. Orn. **21**, 1–4: 91–92.

Górski W., Jesionowski J. 1983. *Migration of the Bewick's Swan Cygnus bewickii in Poland.* Ornis Fenn. Suppl. 3: 51–53.

Grabiński W., Stawarczyk T. 1986. *Ptaki południowo-zachodniej części Borów Dolnośląskich w okresie lęgowym.* Ptaki Śląska **4**, 40–68.

Graczyk R. 1959. *Badania nad występowaniem i stanem ilościowym kosa (Turdus merula L.) w Polsce.* Ekol. Pol. **7**, 3: 55–82.

Graczyk R., Kwiatkowska G., Lempaszek U. 1987. *Rozprzestrzenienie i liczebność głuszca (Tetrao urogallus L.) i cietrzewia (Lyrurus tetrix L.) w Polsce w latach 1977–1983.* Rocz. AR Poznań, Orn. Stos. **13**: 69–82.

Grodziński W. 1957. *Materiały do fauny kręgowców Bieszczad Zachodnich.* Zesz. Nauk. Uniw. Jagiell., Zool. **10**, 1: 177–221.

Gromadzki M., Wieloch M. 1983. *Distribution and number of the grey-lag goose Anser anser in Poland in the years 1977–1979.* Acta Orn. **19**, 7: 155–178.

Hrabyk P. 1922. *Granice Ziemi Przemyskiej i Lwowskiej.* Rocz. Przem. **3**: 1–31.

Hordowski J. 1989a. *Gawron (Corvus frugilegus) w południowo-wschodniej części woj. przemyskiego.* Not. Orn. **30**, 1–2: 21–36

Hordowski J. 1989b. *Pierwsze stwierdzenie kalandry czarnej, Melanocorypha yeltoniensis na ziemiach polskich.* Not. Orn. **30**, 3–4: 93–94.

Hordowski J. w druku. *Rozmieszczenie i liczebność bociana białego (Ciconia ciconia L.) w województwie przemyskim.* Rocz. Przem. **27**.

Hordowski J., Kunysz P. w druku. *Ptaki arboretum w Bolestraszycach pod Przemyślem.* Rocz. Przem. **27**.

Iličev V. D., Zubakin W. A. 1988. *Pticy SSSR.* Czajkowyje. Moskwa.

Jabłonowski A. 1903. *Polska XVI wieku pod względem geograficznym i statystycznym.* Warszawa.

Jabłoński B. 1967. *The phenological interchange of birds in forests in the east part of the Mazovian Lowland in relation to ecological isolation.* Ekol. Pol. A, **15**: 183–271.

Jakubiec Z. 1985. *Populacja bociana białego, Ciconia ciconia w Polsce, część I.* Stud. Nat. **28**.

Józefik M. 1959. *Rzadkie gatunki ptaków w dorzeczu górnego i średniego biegu Sanu.* Streszczenie referatu ze Zjazdu Anat. i Zool. Kraków: 412–414.
Józefik M. 1960. *Modyfikacje południowo-zachodniej granicy zasięgu Erythrina erythrina erythrina (Pall.) na przestrzeni dwóch ostatnich dziesięcioleci.* Acta Orn. **5**, 11: 307–324.
Józefik M. 1961. *O niektórych rzadszych gatunkach awifauny starorzecza w Hurku pod Przemyślem.* Acta Orn. **6**, 3: 21–34.
Józefik M. 1962. *Wpływ niektórych czynników środowiskowych na wielkość i rozmieszczenie kolonii brzegówek Riparia riparia (L.) na Sanie.* Acta Orn. **7**, 3: 69–87.
Józefik M. 1969. *Caspian Tern, Hydroprogne caspia Pall. in Poland – the biology of migration period.* Acta Orn. **11**, 11: 381–443.
Karpierz J., Kawalec J. 1986. *Dokumentacja systemu obszarów chronionego krajobrazu woj. przemyskiego. (Msc.)* Archiwum Urzędu Wojewódzkiego w Przemyślu.
Keller M., Kraska R. 1986. *Rybitwa białowąsa (Chlidonias hybrida) ponownie ptakiem lęgowym na Polesiu Lubelskim.* Not. Orn. **27**, 1–2: 85–88.
Komisja Faunistyczna 1986. *Raport Komisji Faunistycznej o stwierdzeniach w roku 1984.* Not. Orn. **27**, 3–4: 169–176.
Komisja Faunistyczna 1988. *Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w 1985. Raport Komisji Faunistycznej Nr 2.* Not. Orn. **29**, 1–2: 53–65.
Konofalski M., Kamola M. 1985. *Stanowisko lęgowe dzięcioła syryjskiego (Dendrocopos syriacus) w Warszawie.* Not. Orn. **26**, 3–4: 232–234.
Kot H., Zyska P., Dombrowski A. 1987. *Liczebność i rozmieszczenie ptaków wodnych w Polsce w styczniu 1985 roku.* Not. Orn. **28**, 1–4: 17–48.
Kotlarczyk J. (red.). 1979. *Badania paleontologiczne Karpat Przemyskich.* AGH, Przemyśl–Kraków.
Koziarska L., Nizińska A., Orczyk M. 1987. *Wartości krajobrazowo-przyrodnicze Pogórza Przemyskiego. (Msc.)* SGGW-AR, Warszawa.
Król W. 1985. *Breeeding density of diurnal raptors in the neighbourhood of Susz (Iława Lakeland, Poland) in the years 1977–1979.* Acta Orn. **21**, 2: 95–114.
Kunysz A. 1981. *Przemyśl w pradziejach i wczesnym średniowieczu.* Bibl. muzealna, Przemyśl.
Kunysz P. 1989. *Puszczyk uralski Strix uralensis w Przemyślu.* Chr. Przyr. Ojcz. **3**: 83–85.
Kurek H. 1967a. *Kolonia lęgowa żołny, Merops apiaster L., w Buszkowicach pod Przemyślem.* Acta Orn. **10**, 9: 63–64.
Kurek H. 1967b. *Materiały do awifauny Polski V. Lanius minor Gm., dzierzba czarnoczelna.* Acta Orn. **10**, 9: 233.
Kurek H. 1973. *Obserwacje czapli nadobnej (Egretta garzetta) w Rzeszowskiem.* Not. Orn. **14**, 1–2: 43.
Kurek H. 1974a. *Obserwacja rybitwy białowąsej (Chlidonias hybrida) w okolicach Przemyśla.* Not. Orn. **15**, 3–4: 129–130.
Kurek H. 1974b. *Gniazdowanie szpaka (Sturnus vulgaris) i wróbla (Passer domesticus) w norze żołny (Merops apiaster).* Not. Orn. **15**, 3–4: 132.
Kurek H. 1977a. *Czapla purpurowa (Ardea purpurea) w okolicy Przemyśla.* Not. Orn. 18, 1–2: 50.
Kurek H. 1977b. *Lodówka (Clangula hyemalis) na Sanie w Przemyślu.* Not. Orn. **18**, 1–2: 50.

Kurek H. 1979. *Obserwacje czapli nadobnej (Egretta garzetta) i ślepowrona (Nycticorax nycticorax).* Not. Orn. **20**, 1–4: 53.
Kurek H. 1984a. *Jaskółka rudawa (Hirundo daurica) – nowy gatunek awifauny Polski.* Not. Orn. **25**, 3–4: 55-57.
Kurek H. 1984b. *Dzięcioł syryjski (Dendrocopos syriacus) w dolinie Sanu.* Not. Orn. **25**, 3–4: 65–68.
Kurek H. 1984c. *Drobne obserwacje faunistyczne – rybitwa białowąsa (Chlidonias hybrida).* Not. Orn. **25**, 3–4: 74.
Kurek H., Kunysz P. 1984. *Drobne obserwacje faunistyczne – czapla nadobna (Egretta garzetta) i warzęcha (Platalea leucorodia).* Not. Orn. **25**, 3–4: 71.
Kurzyński J. 1987. *Rezerwaty i pomniki przyrody ożywionej woj. krośnieńskiego.* W: *System ochrony przyrody i krajobrazu woj. krośnieńskiego:* 73–140. Warszawa–Kraków.
Lemczak M. 1970. *Materiały do awifauny Polski VI. Ardea cinerea – czapla siwa.* Acta Orn. **12**, 2: 26.
Lewartowski Z. 1982. *Obserwacje nad rudogłówką (Lanius senator L.) w byłym powiecie wrzesińskim.* Prz. Zool. **26**, 3–4: 431–445.
Lewartowski Z., Walankiewicz W. 1971. *Górniczek (Eremophila alpestris), rzepołuch (Acanthis flavirostris) i śnieguła (Plectrophenax nivalis) w Wielkopolsce.* Not. Przyr. **5**, 6: 3–25.
Lewartowski Z., Pugacewicz E. 1983. *Występowanie górniczka (Eremophila alpestris), rzepołucha (Acanthis flavirostris) i śnieguły (Plectrophenax nivalis) w rejonie Puszczy Białowieskiej.* Not. Orn. **24**, 3–4: 151–157.
Lewartowski Z., Stawarczyk T., Winiecki A. 1986. *Występowanie ogorzałki Aythya marila, edredona Somateria mollissima, lodówki Clangula hyemalis, markaczki Melanitta nigra i uhli Melanitta fusca w głębi Polski.* Acta Orn. **22**, 3: 51–92.
Luniak M. 1972. *Rozmieszczenie kolonii gawrona, Corvus frugilegus L., w powiecie Siedlce (woj. warszawskie).* Acta Orn. **13**, 11: 425–449.
Marchlewski J. 1948. *Materiały do rozmieszczenia głuszca (Tetrao urogallus (Linn.)), cietrzewia (Lyrurus tetrix (Linn.)) i jarząbka (Tetrastes bonasia (Linn.)) w Polsce.* Mat. do Fizjogr. Kraju **13**: 1–53.
Michna E. 1967. *Klimat Przemyśla.* Rocz. Przem. 2: 245–320.
Miczyński K. 1962. *Ptaki Dublan (Ukraińska SRR).* Acta Orn. **6**: 117–180.
Niezabitowski-Lubicz E. 1901. *Przyczynek do fauny kręgowców Galicji.* Spraw. Kom. Fizjogr. Kraków, **35**, 2: 102–128.
Nowak E. 1958. *Rozprzestrzenianie się sierpówki Streptopelia decaocto (Friv.) w Polsce.* Prz. Zool. **2**, 2: 87–94.
Nowak E. 1974. *Zwierzęta w ekspansji.* Warszawa.
Nowak E., Tomiałojć L. 1970. *Badania nad fauną ptaków Polski w okresie powojennym – problematyka, wyniki, perspektywy.* Prz. Zool. **14**, 1: 95–107.
Nowicki M. 1866. *Przegląd dotychczasowych prac o kręgowcach galicyjskich.* Rocz. Tow. Nauk. Krak. **10**, 3: 234–338.
Partyka M. 1959. *Synogarlica turecka w Mrzygłodzie w powiecie sanockim.* Chr. Przyr. Ojcz. 4: 32.
Partyka M. 1963. *Materiały do awifauny Polski – Cinclus cinclus.* Acta Orn. **7**, 9: 262.
Pasternak K. 1973. *Litologiczno-glebowy charakter zlewni a właściwości wody rzeki Sanu*

i Wisłoka. W: *Środowisko przyrodnicze dorzecza Sanu.* Tow. Przyj. Nauk. **6**: 56–64, Przemyśl.
Pieklo A. M. 1987. *Mucholovki fauny SSSR.* Kiev.
Piórecki J. 1970. *Mapa występowania bociana białego w środkowym i dolnym biegu Sanu.* Rocz. Przem. **13**: wklejka.
Piórecki J. 1988. *Łąki uroczyska "Długołoza" pod Przemyślem z Fritillaria meleagris L. (rezerwat szachownicy kostkowatej).* Rocz. Przem. **24–25**: 361–374.
Pietruski S. K. 1840. *Verzeichnis der Vögel Galliziens.* Wiegm. Archiv. f. Naturgesch. Berlin, **6**, 6: 369–376.
Pietruski S. K. 1860. *Historya naturalna i hodowla ptaków zabawnych i użytecznych...* t. **1** i **2**. Kraków.
Potrzebowska-Dutka J. 1986. *Katalog kolekcji ptaków ze zbiorów Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu.* Rocz. Muz. Górnośl. Zesz. 10, Bytom.
Przybysz J., Engel J., Mellin M., Mrugasiewicz A., Przybysz A., Przybysz K. 1988. *Wzrost liczebności populacji kormorana (Phalacrocorax carbo sinensis Shaw. et Nodder) w Polsce.* Prz. Zool. **32**, 1: 71–81.
Pugacewicz E., Wołk K. 1986. *Ornitologiczne przesłanki utworzenia parku krajobrazowego w Puszczy Knyszyńskiej.* Parki i Rez. Przyr. **7**, 1: 85–95.
Ruprecht A. L., Szwagrzak A. 1988. *Atlas występowania sów w Polsce.* Stud. Nat. **32**: 1–153.
Sharrock J. T. R. 1975. *Dot-distribution of breeding birds in Europe.* Ardeola **21**: 797–810.
Sharrock J. T. R. 1977. *The European Atlas: woodpeckers.* Brit. Birds **70**: 476–488.
Sierakowski K., Pinowski J., Wolański H. S. 1969. *Przelot wiosenny żurawi Grus grus (L.) w Polsce.* Prz. Zool. **13**, 3: 247–251.
Sokołowski J. 1947. *Kilka uwag o ochronie i biologii kosa (Turdus merula L.).* Chr. Przyr. Ojcz. **7/8/9**: 3.
Sokołowski J. 1972. *Ptaki ziem polskich.* **1** i **2**. Warszawa.
Stastny K., Randik A., Hudec K. 1987. *Atlas hnizdniho rozsireni ptaku v CSSR 1973/77.* Praha.
Stawarczyk T. 1985. *Występowanie czapli białej w Polsce.* Not. Orn. **25**, 1–4: 3–13.
Stawarczyk T., Grabiński W. 1980. *Intensywny przelot siewkowatych (Charadriiformes) na jeziorach zaporowych Dolnego Śląska w roku 1978.* Not. Orn. **21**, 1–4: 85–90.
Strautman F. I. 1963. *Pticy zapadnych oblastej Ukrainskoj SSR.* **1** i **2**. Lwów.
Strawiński S. 1963. *Ptaki miasta Torunia.* Acta Orn. **7**, 5: 115–156.
Sulimierski F., Chlebowski B., Walewski W. (red.). 1883 i 1885. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich.* t. **4** i **6**. Warszawa.
Svensson L. 1970. *The first recorded nightingale in Sweden belonged to the easternmost subspecies Luscinia megarhynchos hafizi (Sev.).* Vår Fågelv. **29**: 67–71.
Szafer W., Zarzycki K. 1977. *Szata roślinna Polski.* **1** i **2**. Warszawa.
Szczepski J. B. 1970. *Sprawozdanie z działalności Stacji Ornitologicznej za lata 1955–1957.* Acta Orn. **12**, 4: 103–175.
Taczanowski W. 1882. *Ptaki krajowe.* **1** i **2**. Kraków.
Tomek W. 1973. *Ptaki zachodniej części Pogórza Ciężkowickiego.* Acta Zool. Cracov. **18**, 16: 529–582.
Tomiałojć L. 1967. *Rzepołuch, Carduelis flavirostris (L.) w Polsce i na obszarach ościennych.* Acta Orn. **10**, 5: 109–156.

Tomiałojć L. 1970. *Badania ilościowe nad synantropijną awifauną Legnicy i okolic.* Acta Orn. **12**, 9: 293–392.
Tomiałojć L. 1971. *Uwagi o stosowaniu ocen częstości i liczebności ptaków.* Prz. Zool. **15**, 1: 79–91.
Tomiałojć L. 1972. *Ptaki Polski – wykaz gatunków i rozmieszczenie.* Warszawa.
Tomiałojć L. 1974. *Charakterystyka ilościowa lęgowej i zimowej awifauny lasów okolic Legnicy (Dolny Śląsk).* Acta Orn. **14**, 4: 59–97.
Tomiałojć L. 1980. *Kombinowana odmiana metody kartograficznej do liczenia ptaków lęgowych.* Not. Orn. **21**, 1–4: 33–61.
Tomiałojć L. 1990. *Ptaki Polski – rozmieszczenie i liczebność.* Warszawa.
Tomiałojć L., Wesołowski T., Walankiewicz W. 1984. *Breeding bird community of a primaeval temperate forest (Białowieża National Park, Poland).* Acta Orn. **29**, 3: 241–310.
Trella T. 1938. *Fizjografia okolic Przemyśla. (Msc.)* Tow. Przyj. Nauk w Przemyślu.
Udvardy M. 1978. *Zoogeografia dynamiczna.* Warszawa.
Wasilewski J. 1973. *Awifauna okolic Zatora ze szczególnym uwzględnieniem liczebności ptaków wodnych.* Acta Zool. Cracov. **14**, 1: 95–107.
Wesołowski T., Głażewska E., Głażewski L., Nawrocka B., Nawrocki P., Okońska K. 1984. *Rozmieszczenie i liczebność ptaków siewkowatych, mew i rybitw gniazdujących na wyspach Wisły środkowej.* Acta Orn. **20**, 2: 159–185.
Wieloch M. 1984. *Numbers and distribution of the mute swan Cygnus olor in Poland against the situation of this species in Europe.* Acta Orn. **20**, 2: 187–240.
Wiltowski J. 1968. *Rozmieszczenie i liczebność jarząbka Tetrastes bonasia (Linnaeus, 1758) (Aves) w południowej Polsce w roku 1966.* Acta Zool. Cracov. **13**, 11: 165–276.
Witkowski J. 1984. *Przebieg wymierania kraski Coracias garrulus we wschodniej części doliny Baryczy.* Dolina Baryczy **3**: 43–47.
Wodzicki K. 1935. *Studia nad bocianem białym w Polsce. III. Bocian w województwie lwowskim.* Och. Przyr. **15**: 156–195.
Zawadzki A. 1840. *Fauna der galizisch-bukowinischen Wirbeltiere.* Stuttgart.

BIRDS OF THE PROVINCE OF PRZEMYŚL
Summary

The study was carried out in 1981–1988 on a total area of 1290 km^2, in the southern part of the Przemyśl Plateau (Pogórze Przemyskie), eastern part of the Carpathian Loess Threshold (Przykarpacki Próg Lessowy) and the valley of the river San (Fig. 1). A total of 271 bird species was recorded (67% of the Polish avifauna), with 147 breeding, 15 probably breeding, 58 migrant and 51 vagrant species. The study area is the breeding area of the Bee-eater (25–35 pairs, the only permanent breeding site in Poland), Lesser Spotted Eagle (40–45 pairs, ca 10% of the Polish population), Honey Buzzard (20–22 pairs), Hobby (9–11 pairs), Black Woodpecker (30–40 pairs), White-backed Woodpecker (14–17 pairs) and probably Golden Eagle (1 pair), Ring Ouzel, Three-toed Woodpecker and Eagle Owl. During the last 150 years 11 bird species have ceased breeding: Pintail, Crane, Snipe, Stone Curlew, Scops Owl, Roller, Crested Lark, Lesser Grey Shrike, Woodchat Shrike, Pied Flycatcher and Nightingale. 11 new species have

been added to the breeding list: Mute Swan, Tufted Duck, Collared Dove, Syrian Woodpecker, Bee-eater, Dunnock, Collared Flycatcher, Fieldfare, Penduline Tit, Serin, Scarlet Rosefinch, and two irregular breeders: Grey-lag Goose and Whiskered Tern.

The results of winter censuses are given in Tables 6–13; the mean density in winter is 14.6–36.7 specimens/10 ha.

Adresy autorów:

Józef Hordowski
Kosienice 150
37-713 Maćkowice

Przemysław Kunysz
Plac Katedralny 2/2
37-700 Przemyśl

Notatki Ornitologiczne, 1991, 32, 1–2
PL ISSN 0050-0842

Zenon Lewartowski, Aleksander Winiecki

ZIMOWANIE PTAKÓW WODNYCH I DRAPIEŻNYCH NA WARCIE MIĘDZY KOŁEM A KOSTRZYNEM NAD ODRĄ W LATACH 1972–1974

Warta, obok kompleksu ocieplanych jezior w rejonie Konina, jest podstawowym zimowiskiem ptaków wodnych w Wielkopolsce. Poznanie składu gatunkowego i liczebności ptaków wodnych *(non-Passeriformes)* związanych z tą rzeką w okresie zimowym było celem prac terenowych podjętych przez Sekcję Ornitologiczną Koła Naukowego Przyrodników UAM w Poznaniu. Równocześnie zebrano materiał dotyczący występowania ptaków drapieżnych na omawianym terenie.

Niniejsze doniesienie zawiera wyniki liczenia ptaków zimujących nad Wartą w sezonach: 1971/1972, 1972/1973 i 1973/1974. Przedstawiony materiał jest dokumentacją stanu awifauny zimowej Warty podczas trzech zim i może stanowić podstawę do porównań z wynikami obecnie prowadzonych badań nad zimowaniem ptaków (Kot *et al.* 1987, Czapulak i Stawarczyk 1988).

W pracach terenowych wzięli udział: Z. Błażejewski, A. Domaszewicz, P. Gajowiecki, G. Malinowska, I. Odrzykowski, K. Rakocki, W. Urbaniak, W. Walankiewicz, W. Wesołowska, T. Wesołowski oraz autorzy.

Teren badań i metody

Badaniami objęto dolny i środkowy bieg Warty między Kołem i Kostrzynem n. Odrą (433 km długości). Rzeka, której szerokość wynosi tu zwykle 50–80 m, płynie doliną o zróżniowanym charakterze, wynikającym z różnorodności form geologicznych i niejednakowego stopnia przekształceń antropogenicznych. Zasadniczo można tu wyróżnić 5 odcinków (rys. 1):

I) Koło – ujście Prosny; 88 km, Kotlina Kolska i Dolina Konińska (zalewowa dolina o charakterze otwartej pradoliny);

II) ujście Prosny – Luboń; 96 km, Kotlina Śremska (obok zalewowego dna wys-